

Konjunkturläget

December 2004

Utgiven av
Konjunkturinstitutet
Stockholm 2004

Konjunkturinstitutet (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. Rapporten publiceras fyra gånger per år, i mars, juni, augusti och december. *The Swedish Economy* är motsvarande rapport på engelska. *Analysunderlag* publiceras i anslutning till Konjunkturläget och *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige* (endast på KI:s hemsida i juni) och består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform.

Rapporten *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige* ger analyser av de samhällsekonomiska förutsättningarna för svensk lönebildning. Rapporten är årlig och betecknas *Wage Formation – Economic Conditions in Sweden* på engelska.

I serien *Specialstudier* publiceras rapporter som härrör från utredningar eller andra externa uppdrag. Forskningsresultat publiceras i serien *Working Paper*. Av dessa publiceras vissa i internationella vetenskapliga tidskrifter och utges då på nytt under beteckningen *Reprints*. Rapporter i dessa tre serier kan beställas utan kostnad. Flertalet publikationer kan också laddas ner direkt från Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

Konjunkturinstitutet
Kungsgatan 12–14
Box 3116
SE-103 62 Stockholm
Telefon: 08-453 59 00, Telefax: 08-453 59 80,
E-post: ki@konj.se, Hemsida: www.konj.se

ISSN 0023-3463
ISBN 91-89226-54-2

Förord

I *Konjunkturläget* december 2004 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2004–2006 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med den bedömning som presenterades i *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2004*.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Mats Dillén. Beräkningarna avslutades den 14 december 2004.

Ingemar Hansson
Generaldirektör

Sammanfattning

Rekordhög global tillväxt 2004

Den globala BNP-tillväxten uppgår 2004 till 5 procent, vilket är den högsta tillväxten på nästan 30 år (se diagram 1). Tillväxten är mycket hög i de flesta större regioner. I Asien har utvecklingen varit särskilt gynnsam och i Kina beräknas BNP 2004 öka med 9,5 procent. Efter ett antal år av stagnation ökar BNP i Japan med 2,9 procent. I euroområdet, som är Sveriges viktigaste exportmarknad, går dock återhämtningen trögt.

Den globala tillväxten drivs i hög grad av en stark investeringsuppgång. Investeringarna utvecklas starkt i de länder som genomgår en snabb strukturell omvandling. I OECD-området är investeringscykeln i en återhämtningsfas efter investeringsfallet 2001–2002 (se diagram 2). Den investeringsledda globala tillväxten har medfört att efterfrågan på ett flertal råvaror har ökat mycket snabbt. Denna utveckling har bl.a. bidragit till en kraftig uppgång i oljepriset.

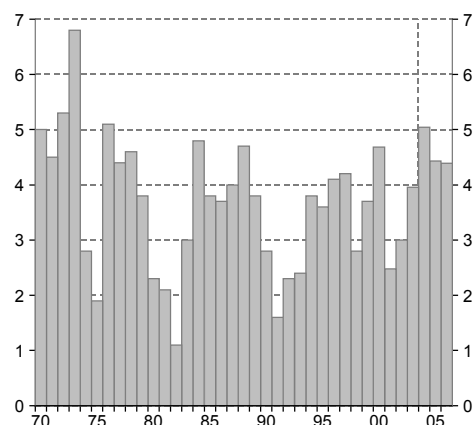
Mindre expansiv ekonomisk politik 2005 och 2006

Världens BNP ökar med 4,4 procent såväl 2005 som 2006, vilket innebär att resursutnyttjandet stiger i bl.a. OECD-området. I flera länder har styrräntorna höjts och även framöver kommer den ekonomiska politiken att bli mindre expansiv (se diagram 3). Förutsättningarna för stabiliseringspolitiken är dock mycket olika i USA och euroområdet.

I USA har återhämtningen pågått sedan drygt ett år tillbaka. Tillväxten ökar från 3,0 procent 2003 till 4,4 procent i år och sysselsättningen stiger. Den amerikanska centralbanken började höja styrräntan redan i somras och har sedan fortsatt under hösten och tidig vinter. Åtstramningen av penningpolitiken kommer att fortsätta och i slutet av 2006 väntas styrräntan uppgå till 4,50 procent. Denna allt mindre expansiva penningpolitik och en mer neutral inriktning av finanspolitiken leder till att tillväxten mattas av något. Den dollarförsvagning som har ägt rum väntas i stort sett bestå (se diagram 4). Försvagad växelkurs och högre räntor innebär att den amerikanska exporten stimuleras samtidigt som konsumtionen och investeringarna hålls tillbaka, vilket stärker bytesbalansen. Sammantaget ökar BNP i USA med 3,5 procent både 2005 och 2006.

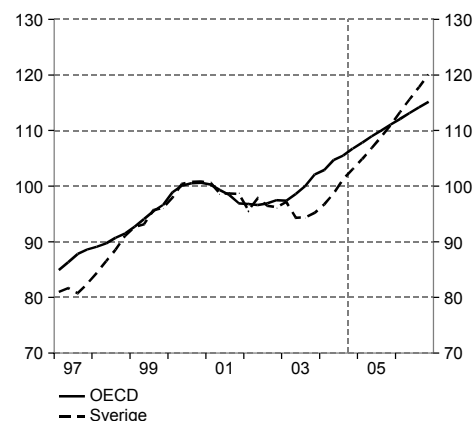
I euroområdet är förhållandena annorlunda. Den återhämtning som var tydlig under det första halvåret har bromsats upp och någon snabb konjunkturförstärkning är ännu inte synlig. En bromsande faktor har varit den ur konjunkturmått olyckliga förstärkningen av euron. Tillväxten har också hållits tillbaka av att hushållen, trots ett lågt ränteläge, har varit försiktiga i sina

Diagram 1 BNP i världen
Procentuell förändring

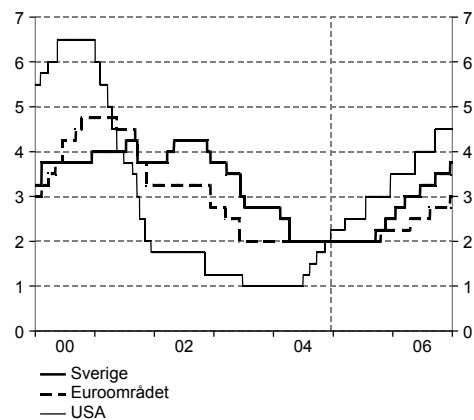
Källor: IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Fasta bruttoinvesteringar
Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

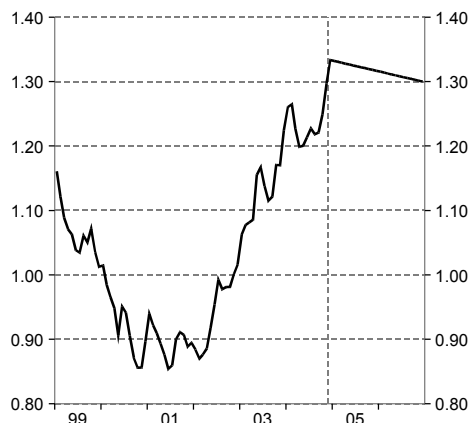
Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 Styrräntor
Procent, månadsvärden

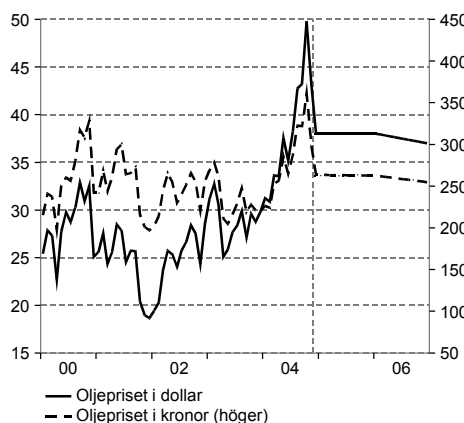
Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 Dollar per euro
Månadsvärden

Källa: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Oljepris
Brent dollar/fat respektive kronor/fat, månadsvärden

Anm. Nordsjöolja.
Källor: EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 6 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

konsumtionsbeslut. Den europeiska centralbanken (ECB) bedöms av dessa skäl avvakta med att höja styrräntan till fjärde kvartalet 2005. BNP i euroområdet ökar i år med 2,1 procent och nästa år med 2,0 procent. År 2006 stärks tillväxten till 2,5 procent, bl.a. till följd av den nuvarande expansiva penningpolitiken.

Finanspolitiken i euroområdet förväntas vara neutral under de kommande åren. En strikt tillämpning av reglerna i Stabilitets- och tillväxtpakten skulle innebära att finanspolitiken stramas åt och dämpar tillväxten. I fördjupningsrutan ”Stabilitets- och tillväxtpakten – ankare eller tvångströja” analyseras målkonflikten mellan kortsiktiga stabiliseringspolitiska överväganden och Stabilitets- och tillväxtpaktens regler för att säkerställa en hållbar utveckling av de offentliga finanserna.

Den internationella riskbilden – olja och dollar

Efter en mycket kraftig oljeprisuppgång under hösten har oljepriset fallit tillbaka i november och december. Priset på Brentolja väntas i slutet av 2006 ligga runt 37 dollar per fat (se diagram 5). Ett högre oljepris skulle dämpa tillväxten i OECD-området. Det krävs dock en mycket kraftig oljeprisuppgång för att den globala konjunkturuppgången ska brytas.

En annan osäkerhetsfaktor är dollarns utveckling. Det finns, åtminstone, två olika scenarier där dollarn försvagas. Ett riskscenario är att dollarn fortsätter att försvagas tillsammans med ett antal asiatiska valutor, bl.a. den kinesiska. I detta fall är det sannolikt att den effektiva eurokursen förstärks, vilket skulle fördröja konjunkturåterhämtningen i euroområdet. Ett annat riskscenario är att den kinesiska centralbanken överger yuanens nuvarande koppling till dollarn. En sådan utveckling skulle leda till en rimligare värdering av den kinesiska valutan. På kort sikt ökar dock osäkerheten på de finansiella marknaderna, vilket kan leda till finansiell turbulens och stigande riskpremier. För euroområdet kan en sådan utveckling likväl vara att föredra eftersom apprecieringstrycket mot euron skulle bli lägre.

Hög tillväxt även i Sverige

BNP steg under årets tre första kvartal med 3,7 procent jämfört med motsvarande period 2003. Trots en gradvis förstärkning av kronan har den svenska industrikonjunkturen utvecklats mycket väl, vilket bl.a. har resulterat i ett mycket högt kapacitetsutnyttjande (se diagram 6). Den starka internationella investeringskonjunkturen har lett till mycket snabbt stigande export av bl.a. teleprodukter och motorfordon (se diagram 7). Under det andra halvåret har emellertid den internationella tillväxten mattats av något, vilket har bromsat upp ökningen av varuexporten.

Även utrikeshandeln med tjänster har varit gynnsam. För helåret 2004 beräknas tjänstehandeln ge ett bidrag till BNP-tillväxten på 0,8 procentenheter. Ungefär hälften av detta bidrag förklaras av s.k. merchanting.¹ I år uppskattas merchanting höja produktivitetstillväxten i näringslivet med 0,6 procentenheter.

Den senaste tidens avmattning i exporten har kompenseras av att investeringarna har ökat starkt (se diagram 2). Investeringsuppgången är relativt bred och omfattar industrin, tjänstesektorn och bostadsinvesteringar. Hushållens konsumtion, och i synnerhet tjänstekonsumtionen, har däremot utvecklats förhållandevis svagt. Sammantaget ökar BNP i år med 3,8 procent. Den starka tillväxten beror till viss del på att antalet arbetsdagar är betydligt fler 2004 än 2003. Korrigerat för olika antal arbetsdagar mellan åren blir BNP-tillväxten i år 3,2 procent.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2002	2003	2004	2005	2006
BNP till marknadspris	2,0	1,5	3,8	3,2	2,8
Kalenderkorrigerad BNP	2,0	1,6	3,2	3,2	3,2
Bytesbalans ¹	5,4	5,9	6,4	5,9	5,2
Sysselsättningsgrad ²	78,1	77,6	77,0	77,0	77,3
Offentligt finansiellt sparande ¹	-0,2	0,3	0,4	0,0	0,3
Öppen arbetslöshet ³	4,0	4,9	5,5	5,0	4,4
Timlön (KL) ⁴	4,1	3,5	3,2	3,5	3,8
Arbetskostnader i näringslivet (NR) ⁴	4,6	3,8	2,2	3,7	4,0
Produktivitet i näringslivet ⁴	4,4	3,6	3,9	2,9	2,5
KPI, dec-dec	2,3	1,4	0,5	1,8	2,6
UND1X, dec-dec	2,2	1,7	0,9	1,4	1,7
Reporänta ⁵	3,75	2,75	2,00	2,50	3,75
Tioårig statsobligationsränta ⁵	4,9	4,9	4,2	4,7	5,1
Kronindex (KIX) ⁵	121,2	113,1	111,1	111,3	111,5

¹ Procent av BNP. ² Reguljär sysselsättning i procent av befolkningen 20–64 år.

³ I procent av arbetskraften. ⁴ Kalenderkorrigerad. ⁵ Vid årets slut.

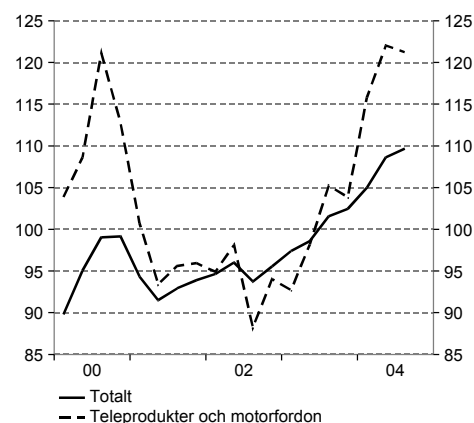
Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Investeringar och konsumtion driver tillväxten 2005 och 2006

Den svenska exporttillväxten mattas av något 2005 och 2006 (se diagram 8). Avmattningen förklaras till viss del av den starkare kronan. Samtidigt växer investeringarna allt snabbare, vilket ska ses mot bakgrund av att investeringarna föll under 2001–2003 (se diagram 2). Ett högt kapacitetsutnyttjande, låga räntor och god lönsamhet underbygger investeringsuppgången.

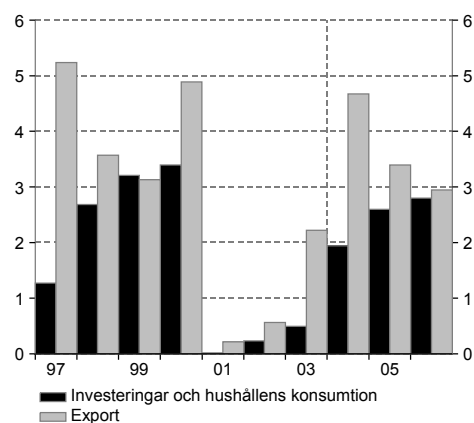
¹ Merchanting avser t.ex. varor som produceras i utländska dotterbolag men som faktureras från Sverige. Eftersom merchanting inte direkt påverkar antalet arbetade timmar höjs produktivitetstillväxten.

Diagram 7 Export av bearbetade varor
Index 2003=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

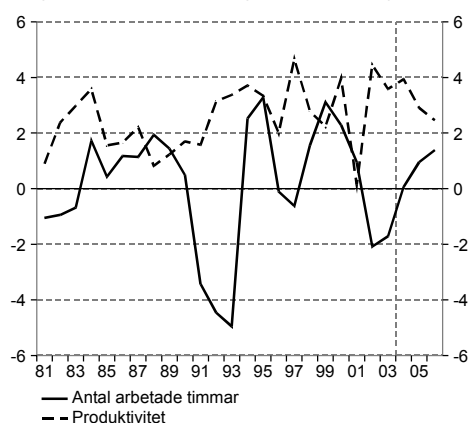
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Efterfrågan
Förändring i procent av BNP föregående år

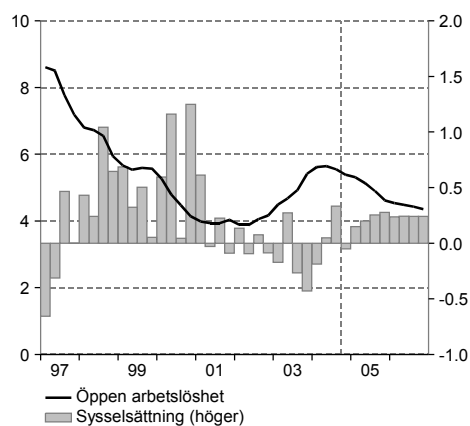
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 9 Arbetade timmar och produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerad

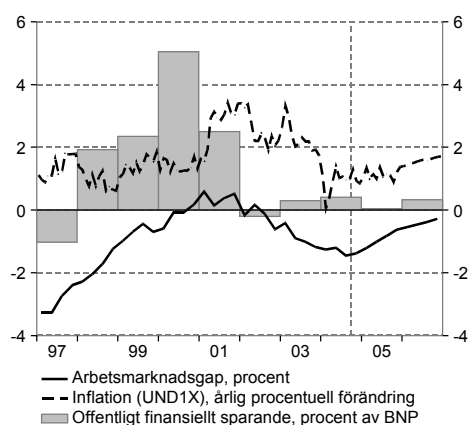
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 10 Arbetslöshet och sysselsättning
Procent respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 Arbetsmarknadsgap, offentligt finansiellt sparande och inflation
Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan stärks ytterligare av att hushållens konsumtion ökar snabbare 2005 och 2006. Hushållens har en stark förmögenhetsställning och högt sparande i utgångsläget. Nästa år stimuleras hushållens konsumtion som en följd av sänkta inkomstskatter. Ett gradvis förbättrat arbetsmarknadsläge påverkar såväl hushållens ekonomi som deras tillförsikt inför framtiden. Investeringar och hushållens konsumtion får en ökad betydelse för tillväxten under de kommande åren och exporten en något mindre (se diagram 8). BNP ökar med 3,2 procent 2005 och med 2,8 procent 2006. Justerad för olika antal arbetsdagar blir tillväxten 3,2 procent såväl 2005 som 2006.

Ännu stiltje på arbetsmarknaden men sysselsättningen börjar öka 2005

Konjunkturförstärkningen har medfört att antalet arbetade timmar har stabiliserats i år efter att ha sjunkit två år i rad (se diagram 9). En stigande medelarbetstid, bl.a. till följd av en sjunkande sjukfrånvaro, har försvagat sysselsättningsutvecklingen i år. Nästa år växer investeringarna och konsumtionen snabbare och efterfrågan på arbetskraft ökar. Företagen har hittills i hög grad kunnat öka produktionen genom att ta i anspråk undersysselsatt personal, vilket har bidragit till en hög produktivitetstillväxt. Dessa möjligheter bedöms framöver vara mindre. Produktivitetstillväxten väntas därmed bli något lägre under de kommande två åren än under 2002–2004 (se diagram 9).

Utvecklingen av produktiviteten och den inhemska efterfrågan talar sammantaget för en sysselsättningsuppgång. De flesta arbetsmarknadsindikatorer har förbättrats något under hösten men är fortfarande ganska svaga. Sysselsättningen bedöms öka långsamt i början av 2005 för att sedan öka något snabbare. Den öppna arbetslösheten faller tillbaka från 5,5 procent i år till 4,4 procent 2006 (se diagram 10). Den sjunkande arbetslösheten beror dels på att sysselsättningen ökar och dels på att antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökar. Dessutom hålls arbetsutbudet tillbaka av att antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspensionering) fortsätter att öka.

Lågt men svagt stigande inflationstryck

Inflationstrycket i den svenska ekonomin är mycket lågt. Inflationen mätt med KPI uppgick i november till 0,5 procent. Den ökade sysselsättningen medför att lönerna ökar gradvis snabbare 2005 och 2006. Inflationstrycket ökar också genom den successivt svagare produktivitetstillväxten. Sysselsättningsutvecklingen är dock inte starkare än att det i slutet av 2006 fortfarande finns vissa lediga resurser på arbetsmarknaden (se diagram 11). Lö-

nerna ökar därför fortfarande måttligt. Därutöver hålls inflationen tillbaka av att kronans förstärkning dämpar importpriserna.

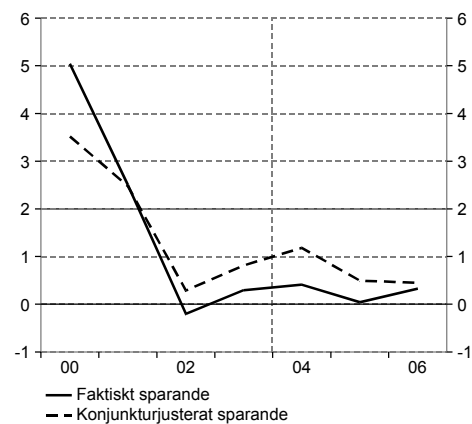
Det är därmed ännu för tidigt att inleda en åtstramning av penningpolitiken. Med det prognostiserade konjunkturförloppet bedöms det vara lämpligt att börja höja reporäntan i september 2005 samt att fortsätta att höja den successivt till 3,75 procent i slutet av 2006.

Offentliga sparandet – långt kvar till 2 procentmålet

Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas uppgå till 0,3 procent av BNP 2006. Det konjunkturjusterade sparandet väntas samma år uppgå till 0,4 procent (se diagram 12). Budgetpropositionen för 2005 försvagar det offentliga sparandet med motsvarande 1,0 procent av BNP 2006.

Konjunkturinstitutet rekommenderar att sparandet förs närmare målet på 2 procent under de kommande åren. En ur konjunktursynvinkel lämplig takt är att öka sparandet till 1 procent av BNP 2006, vilket skulle kräva skattehöjningar eller besparingar på ca 20 miljarder kronor. Riksbanken bör kompensera efterfrågebortfallet vid en sådan finanspolitisk åtstramning med en lättare penningpolitik. Effekten på tillväxten 2006 och 2007 skulle därför bli förhållandevis begränsad och de offentliga finanserna skulle vara bättre rustade inför nästa konjunkturedgång och inför den framtida demografiska utvecklingen.

Diagram 12 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Innehåll

Konjunkturprognos	13
Internationell konjunkturutveckling	15
Finansmarknaderna	29
BNP och efterfrågan i Sverige	35
Hushållens konsumtion.....	36
Offentlig konsumtion	38
Fasta bruttoinvesteringar.....	39
Lagerinvesteringar	41
Export	42
Import	48
Produktion och arbetsmarknad	51
Produktion, produktivitet och arbetade timmar	51
Efterfrågan på arbetskraft.....	55
Arbetsutbud och arbetslöshet	63
Resursutnyttjande	65
Löner, vinster och priser.....	67
Löner och arbetskostnader	67
Konkurrensläge och lönsamhet	72
Inflation	75
Offentliga finanser.....	83
Den ekonomiska politikens mål och inriktning.....	84
Offentliga sektorns inkomster och utgifter.....	91
Offentliga finanser i delsektorer	98
Prognosjämförelse.....	103
Den internationella utvecklingen	105
Utvecklingen i Sverige	106

Fakta- och fördjupningsrutor

Stabilitets- och tillväxtpakten – ankare eller tvångströja?.....	25
Motorfordonsindustrin och dess betydelse för svensk ekonomi.....	46
Högre tillväxt kräver att ohälsan minskar och inte bara antalet sjukdagar	59
Konjunkturinstitutets reporäntebedömning	80
Det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster	94
Statsbidrag till kommunerna – behövs de ständiga tillskotten?	101

Konjunkturprognos

2004–2006

Internationell konjunkturutveckling

Återhämtningen fortsätter

Den internationella konjunkturåterhämtningen fortsätter. BNP-tillväxten i världen uppgår till 5 procent i år. Det är den högsta tillväxten på nära 30 år. Nästa år och 2006 beräknas tillväxten till 4,4 procent per år (se diagram 13). Dessa siffror kan jämföras med en genomsnittlig global tillväxttakt på ca 3,5 procent sedan 1985. Den kvartalsvisa tillväxten har dämpats något sedan den starka uppgången under det andra halvåret 2003. Men en expansiv penningpolitik och stigande företagsvinster bidrar till att det globala resursutnyttjandet och därmed investeringarna fortsätter att stiga. Sommarens inbromsning i USA visade sig vara högst tillfällig och tillväxten i delar av Asien, framför allt i Kina, är fortsatt mycket hög.

Världshandelns återhämtning är ett viktigt inslag i konjunkturuppgången. Under det andra kvartalet i år noterades en tillväxt på ca 13 procent, vilket är den högsta siffran på fyra år (se diagram 14).

Marknadstillväxten för svensk export av bearbetade varor utvecklas också starkt. Efter förra årets marknadstillväxt på 4,7 procent väntas en ökning till drygt 8 procent både i år och nästa år. År 2006 sker en marginell nedväxling till 7,7 procent.

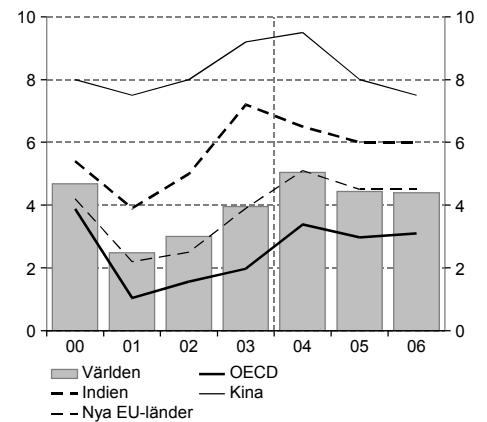
Tillväxten är högst i delar av Asien. I Indien har tillväxten varit hög under flera år. Förra året ökade tillväxten till 7,2 procent (se diagram 13). Den höga ekonomiska aktiviteten beror till stor del på den dynamiska utvecklingen i tjänstesektorn, inte minst inom IKT. BNP-tillväxten blir 6,5 procent i år och ca 6 procent per år 2005 och 2006. Det är i första hand investeringarna som väntas utvecklas starkt.

Kinesisk export gynnas av den kinesiska valutans knytning till den deprecierande dollarn och BNP-tillväxten fortsätter att vara mycket stark med en takt på ca 9,5 procent i år (se diagram 13). Tillväxten har dock dämpats under den senaste tiden då myndigheterna vidtagit åtgärder för att minska överhettningen inom industrin och byggnadssektorn. Kreditrestriktioner, högre räntor och minskade offentliga investeringar bidrar till att hålla nere investeringstakten framöver. Uppbromsningen i industrin kompenseras dock delvis av högre tillväxt inom jordbruks- och tjänstesektorerna. Expansionen i Kina fortsätter därför med en årlig BNP-tillväxt på omkring 8 procent de kommande två åren.

Den starka integrationen mellan de asiatiska länderna bidrog till hög tillväxt i Japan under 2003 och inledningen av 2004. Tillväxten stagnerade dock under det andra och det tredje kvartalet i år, men svackan bedöms vara tillfällig och utvecklingen under de kommande två åren blir förhållandevis gynnsam.

Utvecklingen i de nya EU-medlemsländerna har under senare år följt världskonjunkturen relativt väl. BNP-tillväxten i de nya

Diagram 13 BNP-tillväxt i världen, OECD och tillväxtländer
Procentuell förändring

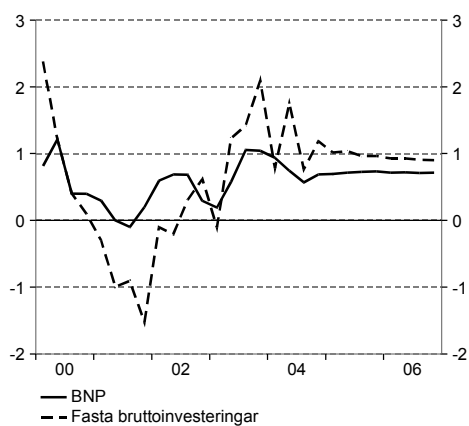
Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 Export i världen
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

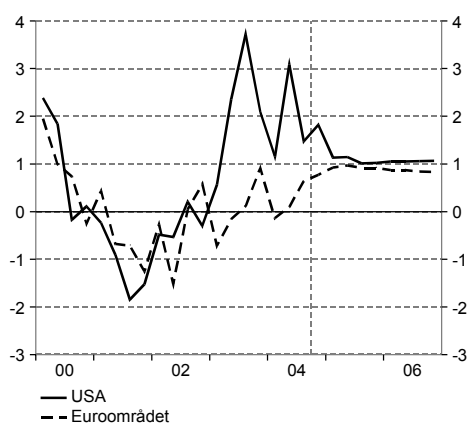
Källa: IMF.

Diagram 15 BNP och fasta bruttoinvesteringar i OECD
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 Fasta bruttoinvesteringar i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

EU-medlemsländerna, vilken i föl uppgick till 3,9 procent, stiger till drygt 5 procent i år och drygt 4,5 procent per år 2005 och 2006 (se diagram 13). Tillväxten drivs av den inhemska efterfrågan och framför allt investeringarna växer snabbt.

Tillväxten i OECD-området är lägre än i resten av världen. Inbromsningen i Japan och USA är en förklaring till att BNP-tillväxten i OECD som aggregat kulminerade under det tredje kvartalet förra året (se diagram 15). En anledning till dämpningen av tillväxten är höstens oljeprisökning. Under den senaste tiden har oljepriset fallit markant och tillväxten i OECD-området väntas öka något under det fjärde kvartalet för att under resten av prognosperioden uppgå till drygt 0,7 procent per kvartal motsvarande ca 3 procent i årstakt.

Hushållens konsumtion i OECD har hållits uppe relativt väl under konjunkturedgången och återhämtningen i år och nästa år blir därför ganska trög. En av anledningarna är att de senaste årens expansiva finanspolitik i OECD-området stramas åt något framöver.

Konjunktoren drivs i stället av vinstutvecklingen och investeringscykeln (se diagram 15). De senaste årens kostnadsnedsänkningar har banat vägen för stigande företagsvinster och i takt med att efterfrågan ökar har företagen ökat sina investeringar och anställt ny personal. I USA har denna process pågått sedan en tid, medan utvecklingen i euroområdet släpar efter (se diagram 16). En viktig anledning till att vinsterna stiger snabbare i USA, vilket stimulerar investeringar och efterfrågan på arbetskraft, är att amerikanska företag mer aggressivt skurit i kostnaderna i IKT-bubblans efterdyningar. I euroområdet har framför allt personalnedsänkningarna varit betydligt beskedligare, vilket bidrar till att uppgången blir trögare. Att dollarn sedan 2002 har försvagats med ca 15 procent i effektiva termer och med ca 50 procent mot euron har ökat företagsvinsterna i USA medan motsatsen gäller för många europeiska företag.

Tillväxtbanan för BNP innebär att resursutnyttjandet i OECD-området långsamt stiger. För att förebygga att resursutnyttjandet blir så ansträngt att inflationen blir alltför hög kommer penningpolitiken att fortsätta att föras i en allt mindre expansiv riktning. I Storbritannien har åtstramningen kommit längst och sommarsens räntehöjning till 4,75 procent väntas vara den sista på ett tag. Penningpolitiken i USA är fortfarande expansiv trots de höjningar av styrräntan som inleddes i juni i år. Fler höjningar under prognosperioden är att vänta. Eftersom konjunktoren i euroområdet släpar efter kommer den Europeiska centralbankens (ECB) första räntehöjning först i höst nästa år och ännu i slutet av 2006 är penningpolitiken i euroområdet tydligt expansiv.

Den stigande efterfrågan i världsekonomin, inte minst i delar av Asien, har pressat upp råvarupriserna. Under den allra senaste tiden har dock oljepriset fallit tillbaka. Utvecklingen för övriga råvarupriser har varit mindre dramatisk och efter de senaste årens kraftiga uppgång har priserna legat relativt stilla i år. Att

priserna på råvaror är betydligt högre i år än förra året har bidragit till att pressa upp inflationen i OECD-området. Förra årets inflation på 1,9 procent väntas stiga till 2,0 procent i år och nästa år. Inflationen faller åter tillbaka till 1,8 procent under 2006 (se diagram 17).

Den bild som tecknas ovan omges av ett antal osäkerhetsfaktorer. Den viktigaste är de internationella sparandeobalanserna. Stora underskott i bytesbalansen och de offentliga finanserna i USA medför en risk för turbulens på de internationella finansiella marknaderna som bl.a. skulle kunna innefatta en ytterligare kraftig försvagning av dollarn. Det finns också en risk att den inhemska efterfrågan i euroområdet ökar långsammare än förväntat.

Tabell 2 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP				KPI			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
USA	3,0	4,4	3,5	3,5	2,3	2,7	2,6	2,2
Japan	1,3	2,9	1,9	2,1	-0,3	-0,1	0,3	0,5
Euroområdet	0,5	2,1	2,0	2,5	2,1	2,1	1,8	1,8
Tyskland	-0,1	1,8	1,7	2,1	1,0	1,7	1,2	1,2
Frankrike	0,5	2,4	2,2	2,5	2,2	2,2	1,7	1,7
Storbritannien	2,2	3,2	2,6	2,5	1,4	1,4	1,8	2,0
OECD ¹	2,0	3,4	3,0	3,1	1,9	2,0	2,0	1,8
Världen	4,0	5,0	4,4	4,4				

¹ BNP-siffrorna avser samtliga OECD-länder medan KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.

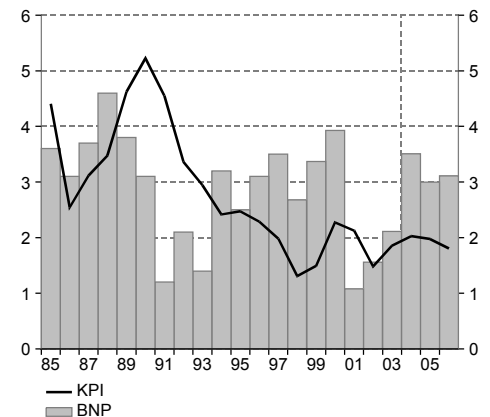
Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

Långsamt fallande oljepriser

Sedan mitten av september har oljepriset först stigit snabbt och sedan fallit tillbaka (se diagram 18). Det genomsnittliga oljepriset var nästan 50 dollar per fat under oktober. I november föll oljepriset tillbaka till 43 dollar. Mätt i reala termer ligger priset under de nivåer som rådde under oljekrisen i början av 1980-talet (se diagram 19).

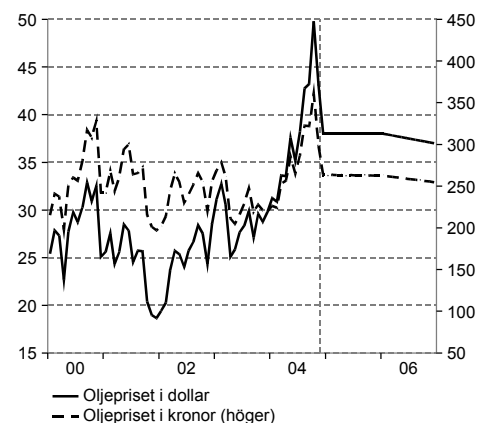
Oljeprisuppgången under det andra halvåret i år kan främst förklaras av ökad efterfrågan. International Energy Agency (IEA) har under det senaste året reviderat upp sin prognos för efterfrågan i år med nästan 10 procent. Det är den största revidering IEA gjort på tjugo år. Under sommaren och tidiga hösten har också politiska oroligheter i Venezuela, Ryssland och Nigeria samt oväder i Amerika begränsat utbudet och pressat upp priserna. Låga oljelager i USA har också bidragit till oron och den veckovisa rapporteringen angående den amerikanska lagerstatistiken har under hösten varit i fokus.

Diagram 17 BNP och inflation i OECD
Årlig procentuell förändring

Anm. KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

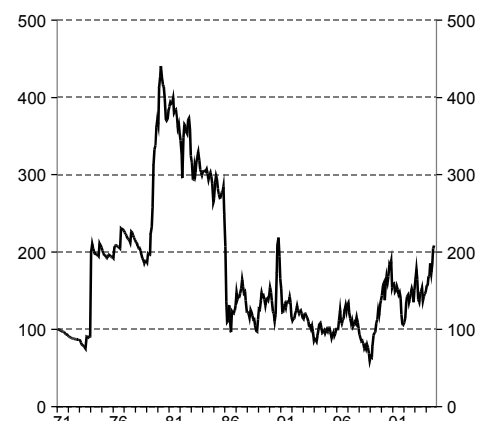
Diagram 18 Oljepris
Brent dollar/fat respektive konor/fat, månadsvärden

Anm. Nordsjöolja.

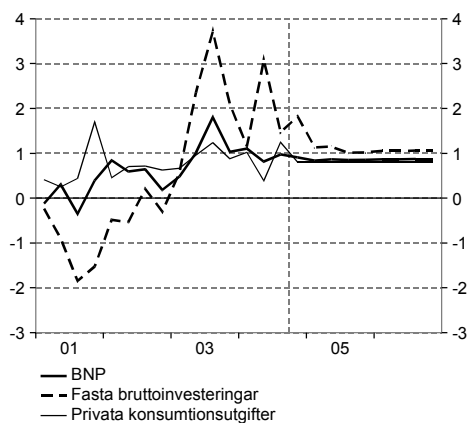
Källor: EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 Realt oljepris
Index 1971-01-01=100, månadsvärden

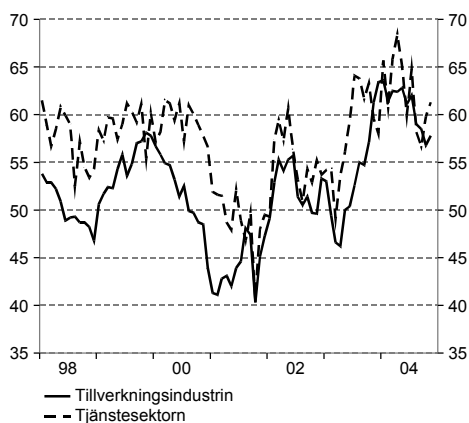
Anm. Pris på WTI-olja deflaterad med konsumtionsvägd KPI för 14 OECD-länder i gemensam valuta.
Källor: EcoWin, International Petroleum Exchange, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 Inköpschefsindex (ISM) i USA
Index, månadsvärden

Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 22 Arbetsproduktivit i USA
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Även terminspriser på ett par års sikt, och längre än så, har stigit relativt kraftigt. Terminspriserna har dock genomgående varit lägre än priserna på spotmarknaden.

Efterfrågan på olja förväntas öka långsammare framöver medan utbudet förväntas öka. Representanter från de oljeproducerande länderna har uttalat att produktionskapaciteten kommer att kunna byggas ut i en något snabbare takt än vad som tidigare planerats. Oljepriset förväntas därför långsamt falla tillbaka, om än till en betydligt högre nivå än under 1990-talet. I slutet av 2005 uppgår oljepriset till 38 dollar per fat och ett år senare till 37 dollar (diagram 18).

Uppgången i USA fortsätter

Den amerikanska ekonomin växte med ca 1,0 procent i kvartals-takt under det tredje kvartalet i år. Detta låg i linje med förväntningarna och ekonomin har nu växt i god takt under sex kvartal. Såväl den privata konsumtionen som investeringarna var fortsatt starka (se diagram 20). Konsumtionen återhämtade sig rejält efter att ha utvecklats svagt under det föregående kvartalet. Den starka inhemska efterfrågan medförde att utrikeshandelsbidraget var fortsatt negativt trots att exporten utvecklades väl.

Företagsförtroendet ligger fortfarande på höga nivåer (se diagram 21), vilket bl.a. har märkts i produktionsutfall och produktionsplaner. I oktober steg industriproduktionen men ordergången sjönk något. Hushållens efterfrågan är fortsatt hög och den privata konsumtionen var stark i oktober. Det finns tydliga tecken på att ekonomin fortsätter växa i god takt under den närmaste tiden.

Förra årets snabba återhämtning kännetecknades av en stark produktivitetökning (se diagram 22). Den bidrog till sjunkande enhetsarbetskostnader, vilket resulterat i låg inflation, höga vinster och till en början en svag utveckling av arbetsmarknaden. Under innevarande år har dock arbetsmarknadsläget förbättrats rejält samtidigt som produktivitetstillväxten bromsat in. Det har skapats ca två miljoner nya jobb i år (se diagram 23). Detta i kombination med stigande priser på såväl aktier som bostäder har stimulerat hushållens konsumtion vilket bidragit till att det låga sparandet har blivit ännu lägre (se diagram 24). Hushållens konsumtion stimuleras av en fortsatt stabil utveckling av tillgångspriserna och av stigande disponibla inkomster till följd av den ökande sysselsättningen. Något stöd från finanspolitiken via exempelvis skattelättnader är å andra sidan inte att vänta. Konsumtionsutvecklingen bromsas dessutom av stigande räntor. Konsumtionen förväntas sammantaget växa i linje med sitt historiska genomsnitt.

Företagen fortsätter att investera i en hög takt under prognosperioden. Investeringarna stimuleras av höga vinster, fortsatt låga räntor och god framtidstro.

BNP-tillväxten blir i år 4,4 procent vilket är i nivå med rekordåren under slutet av 1990-talet. De kommande två åren växer ekonomin med 3,5 procent per år, vilket är något högre än det historiska genomsnittet.

I takt med att resursutnyttjandet stiger fortsätter den amerikanska centralbanken (Fed) att höja styrräntan. Den senaste tidens uppgång i inflationen, som inte enbart beror på oljeprisets uppgång, medför att Fed höjer styrräntan något snabbare än vad som vore fallet annars (se diagram 25). Styrräntan når 4,50 procent i slutet av 2006 när produktionsgapet nästan är slutet.

Det amerikanska bytesbalansunderskottet har växt snabbt under de senaste knappa 10 åren. Underskottet beror framför allt på det låga sparandet men också på en stark dollar och en snabb tillväxt relativt omvärlden. Den dollarförsvagning som skett de senaste åren har ännu inte lett till någon väsentlig förbättring av bytesbalansunderskottet. Utrikeshandeln börjar dock bidra positivt till BNP-tillväxten under första halvåret nästa år, om än måttligt. Trots att ekonomin, särskilt den inhemska efterfrågan, växt starkt har långräntorna förblivit mycket låga.

Tabell 3 Ekonomiska indikatorer för USA

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2002	2003	2004	2005	2006
Privata konsumtionsutgifter	3,1	3,3	3,7	3,4	3,2
Offentliga konsumtionsutgifter	4,0	2,9	1,8	1,6	1,2
Fasta bruttoinvesteringar	-3,1	4,5	8,9	5,7	4,3
Lagerinvesteringar ¹	0,4	-0,1	0,4	-0,1	0,0
Nettoexport ¹	-0,7	-0,5	-0,6	-0,1	0,2
BNP	1,9	3,0	4,4	3,5	3,5
KPI	1,6	2,3	2,7	2,6	2,2
Arbetslöshet	5,8	6,0	5,5	5,3	5,1
Styrränta ^{2,3}	1,25	1,00	2,25	3,50	4,50
Lång ränta ^{2,4}	4,0	4,3	4,4	5,3	5,7
Yen/Dollar ²	122	108	105	103	100
Dollar/Euro ²	1,02	1,22	1,33	1,32	1,30

¹ Förändringar i procent av BNP föregående år.

² Vid slutet av respektive år.

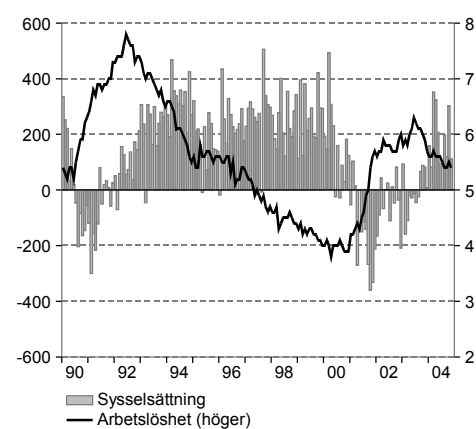
³ Federal Funds target rate.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Bureau of Economic Analysis, Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

Diagram 23 Sysselsättning och arbetslöshet i USA

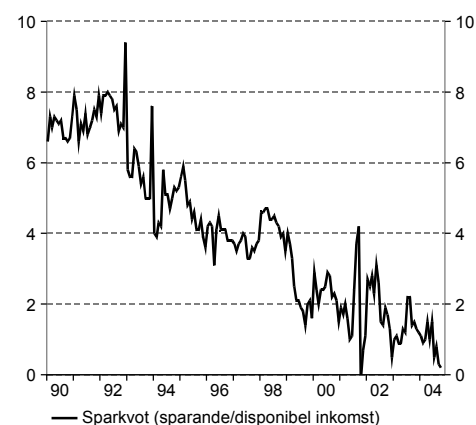
Förändring i tusental respektive procent, säsongrensade månadsvärden

Källor: U.S. Department of Labour och Bureau of Labour Statistics.

Diagram 24 Hushållens sparande i USA

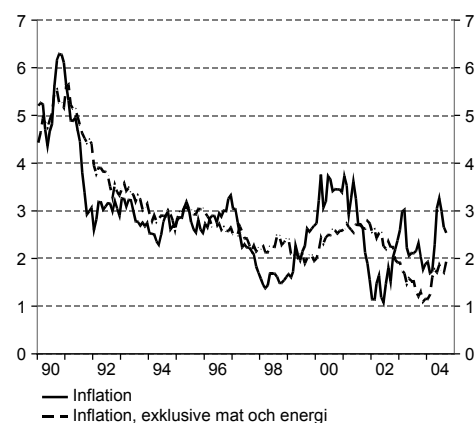
Procent, månadsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

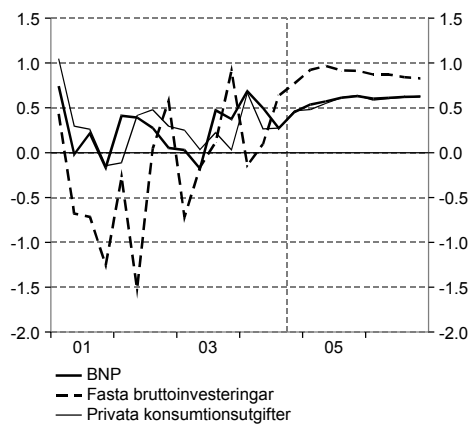
Diagram 25 Inflation i USA

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

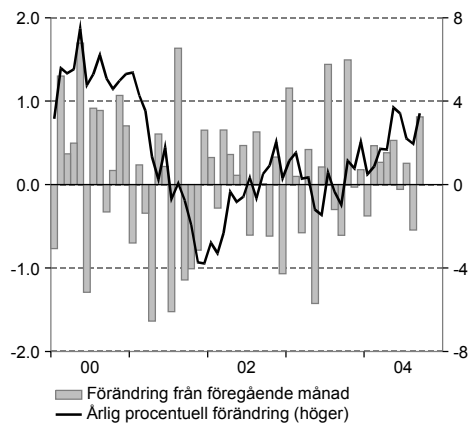
Källa: U.S. Department of Labour.

Diagram 26 BNP och efterfrågan i euroområdet
 Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

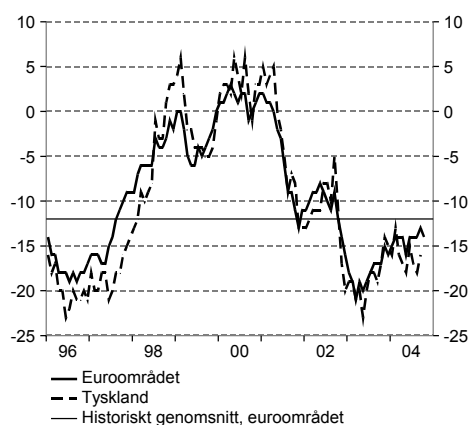
Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 Industriproduktion i euroområdet
 Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 28 Hushållens förtroende i euroområdet
 Nettotal, månadsvärden

Källa: EU-kommissionen.

Fortsatt trög återhämtning i euroområdet

För ungefär ett år sedan började tillväxten i euroområdet stiga i kölvattnet av den globala konjunkturåterhämtningen. Uppgången har i hög grad varit exportdriven medan utvecklingen av hushållens konsumtion och de fasta bruttoinvesteringarna varit svaga (se diagram 26). Efter enstaka starka kvartal har tillväxten åter fallit tillbaka och osäkerheten om styrkan i återhämtningen av den inhemska efterfrågan är fortfarande relativt stor. I sviterna efter den spruckna IKT-bubblan koncentrerar sig många företag fortfarande på att hålla nere kostnaderna. Därmed senareläggs investeringar och nyanställningar, vilket dämpar arbetsmarknaden och hushållens konsumtion.

Den globala efterfrågetillväxten har dämpats något i år, vilket tillsammans med eurons tidigare appreciering har bidragit till att vårens snabba exportuppgång i euroområdet har bromsats upp. Det första halvårets positiva tillväxtbidrag från utrikeshandeln vändes därmed till ett kraftigt negativt bidrag under det tredje kvartalet. För hushållens konsumtion blev det ännu ett svagt kvartal. Däremot bidrog ett starkt utfall i Tyskland till att de fasta bruttoinvesteringarna i euroområdet åter tog fart efter stagnationen under det första halvåret. Lageruppbyggnaden var också stor under det tredje kvartalet. Sammantaget föll BNP-tillväxten tillbaka till 0,3 procent i kvartalstakt, vilket kan jämföras med en kvartalstakt på drygt 0,5 procent under det första halvåret (se diagram 26).

Tillgängliga indikatorer och månadsutfall, exempelvis företagsförtroendet och industriproduktionen (se diagram 27), pekar på att tillväxten ökar något under det fjärde kvartalet. Exporten väntas åter ta fart och hushållens konsumtion börjar stiga lite snabbare.

Förutsättningarna för en ytterligare förstärkning av den inhemska efterfrågan nästa år finns på plats. Penningpolitiken är expansiv med korta realräntor på omkring noll procent. Hög produktivitetstillväxt och dämpad arbetskostnadsutveckling medför stigande vinster, vilket tillsammans med låga finansieringskostnader leder till att investeringskonjunkturen fortsätter att förstärkas. Omvärldsefterfrågan bedöms fortsätta att växa i god takt vilket innebär att utsikterna för exportindustrin är förhållandevis gynnsamma. Eurons appreciering bromsar dock vinster och export, vilket också bidrar till att återhämtningen av såväl investeringar som sysselsättning blir relativt trög.

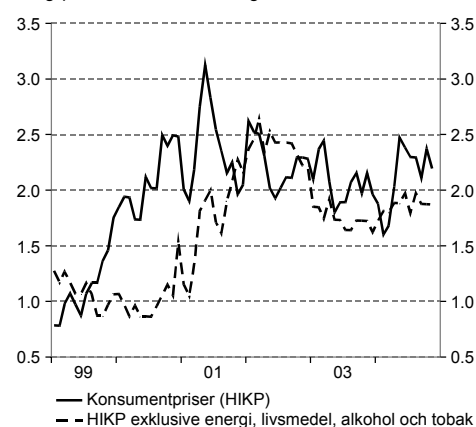
Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden håller tillbaka hushållens inkomstutveckling. Dessutom är oron för effekterna av såväl genomförda som planerade reformer av socialförsäkringssystemet ganska stor i vissa länder. Hushållens oro illustreras bl.a. av att konsumentförtroendet ännu ligger under sitt historiska genomsnitt (se diagram 28). Därmed bibehålls det relativt höga hushållssparandet. Låga realräntor och stigande disponibelinkomster medför dock att konsumtionstillväxten stiger gradvis.

En annan orsak till den tröga konsumtionsuppgången är en något åtstramande finanspolitik. Oavsett resultaten av den planerade reformeringen av reglerna i Stabilitets- och tillväxtpakten kommer vissa medlemsländer, inklusive Tyskland och Frankrike, att behöva föra en stram finanspolitik under resten av prognosperioden. Tänkbara effekter av en strikt tillämpning av paktens regler illustreras i fördjupningsrutan ”Stabilitets- och tillväxtpakten – ankare eller tvångströja?”

Sammantaget förutses BNP-tillväxten stanna på 2,1 procent i år och 2,0 procent nästa år och resursutnyttjandet förblir lågt. Först 2006 sker en tydlig ökning av resursutnyttjandet då BNP ökar med 2,5 procent. Det underliggande inflationstrycket bedöms vara ganska måttligt då det finns gott om lediga resurser. Fallande oljepriser bidrog till att inflationen sjönk från 2,4 procent till 2,2 procent i november (se diagram 29). Den s.k. kärninflationen (HIKP exklusive energi, livsmedel, alkohol och tobak) var oförändrad på 1,9 procent. Oljeprisets bidrag till inflationens tolv månaderstal väntas fortsätta att sjunka framöver, för att någon gång under mitten av nästa år ge ett negativt bidrag. Då dessutom enhetsarbetskostnaderna ökar långsamt väntas inflationen i euroområdet sjunka från innevarande års 2,1 procent till 1,8 procent både 2005 och 2006, vilket är i nivå med ECB:s mål.

Trögheten i återhämtningen och dämpningen av importpriserna genom valutaförstärkningen innebär att ECB kan hålla inflationen under kontroll utan någon åtstramning av penningpolitiken under den närmaste tiden. Första höjningen av styrräntan från 2,00 procent till 2,25 procent kommer under det fjärde kvartalet nästa år. Efter hand som resursutnyttjandet stiger förs penningpolitiken i en allt mindre expansiv riktning. Trots att styrräntan höjs ytterligare till 3,00 procent i slutet av 2006 förblir penningpolitiken expansiv.

Diagram 29 Inflation i euroområdet
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Tabell 4 Valda indikatorer för euroområdet

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2002	2003	2004	2005	2006
Privata konsumtionsutgifter	0,6	1,0	1,5	1,9	2,4
Offentliga konsumtionsutgifter	3,1	1,7	1,8	1,5	1,6
Fasta bruttoinvesteringar	-2,7	-0,5	1,7	3,3	3,6
Lagerinvesteringar ¹	-0,1	0,4	0,4	0,1	0,0
Nettoexport ¹	0,5	-0,7	0,1	-0,1	0,0
BNP	0,8	0,5	2,1	2,0	2,5
HIKP	2,3	2,1	2,1	1,8	1,8
Arbetslöshet	8,4	8,8	8,9	8,8	8,6
Styrränta ^{2,3}	2,75	2,00	2,00	2,25	3,00
Lång ränta ^{2,4}	4,3	4,3	3,8	4,3	4,7
Dollar/Euro ²	1,02	1,22	1,33	1,32	1,30

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

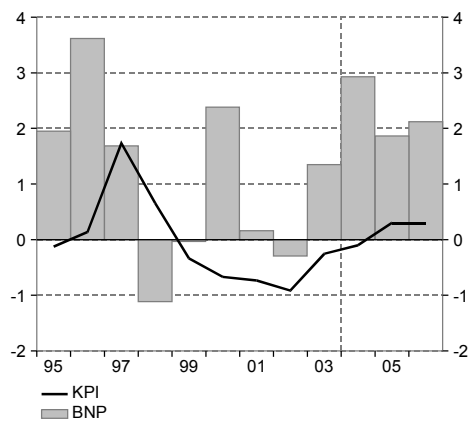
² Vid slutet av respektive år.

³ Refiränta.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 30 BNP och inflation i Japan
Årlig procentuell förändring

Källor: Cabinet Office, Management and Coordination Agency, Japan och Konjunkturinstitutet.

Inflationen på väg upp i Japan

Enligt reviderade utfall stagnerade Japans BNP i mitten av innevarande år. Under det tredje kvartalet dämpades exportökningen kraftigt av en svagare efterfrågan från främst Kina och USA. Även den inhemska efterfrågan utvecklades svagt. Maskininvesteringarna ökade i långsammare takt och byggnadsinvesteringarna sjönk. Dessutom var hushållens konsumtionsökning mycket dämpad, delvis till följd av fallande löner. Trots försvagningen andra och tredje kvartalen gör framför allt den starka tillväxten i början av året att BNP växer med nära 3 procent i år (se diagram 30).

BNP-tillväxten minskar till ca 2 procent under 2005 och 2006. Exportökningen dämpas av den bromsade tillväxten i Kina och USA samt av yens appreciering. Vinsterna i exportföretagen ökar följaktligen långsammare än under det senaste året. Utsikterna för de mera hemmamarknadsorienterade företagen fortsätter emellertid att förbättras. Vinstökningen för näringslivet som helhet fortsätter därmed att vara relativt stark framöver, vilket bidrar till stigande sysselsättning och stigande löner. Hushållens konsumtion fortsätter således att stiga även om dess tillväxt bromsas av högre pensionspremier och skatter.

Konsumentpriserna är på väg upp, även om ökningen på 0,5 procent i oktober till stor del förklaras av tillfälliga faktorer. BNP-tillväxten på ca 2 procent de kommande två åren innebär att resursutnyttjandet ökar. Detta medför en viss prispress uppåt. Yens appreciering verkar emellertid i motsatt riktning och KPI bedöms bara öka med 0,3 respektive 0,5 procent under 2005 och 2006.

Fastighetsmarknaden stabiliseras i Storbritannien

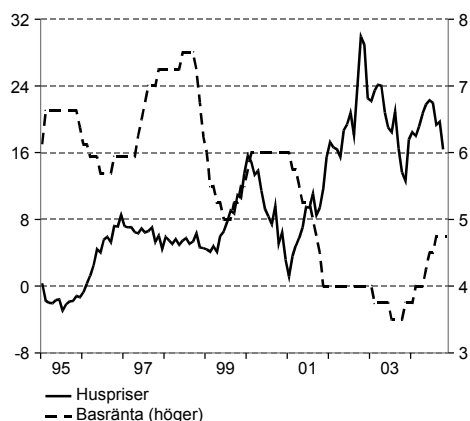
BNP-tillväxten i Storbritannien dämpades till 0,4 procent i kvartalstakt under det tredje kvartalet i år. Exporten steg liksom hushållens och den offentliga sektorns konsumtion. Investeringarna minskade däremot. Hushållens konsumtion stiger snabbt i år till följd av stora löneökningar samt höga tillgångspriser bl.a. på fastigheter (se diagram 31).

Huspriserna föll emellertid mellan oktober och september i år för första gången på nästan två år. Detta beror bl.a. på de senaste årens styrräntehöjningar från 3,50 procent till 4,75 procent. Förmögenhetseffekter av lägre huspriser i kombination med den stramare penningpolitiken kommer att kyla ner konsumtionen de kommande två åren.

Den expansiva finanspolitiken fortsätter att gynna den inhemska efterfrågan. Avsikten är att höja standarden på hälso- och sjukvård samt att öka produktiviteten genom satsningar på bl.a. utbildning och infrastruktur.

Exporten som återhämtat sig under de senaste två kvartalerna fortsätter att växa, främst till länder utanför OECD-området.

Diagram 31 Huspriser och styrränta i Storbritannien
Årlig procentuell förändring respektive procent, månadsvärden

Källor: Halifax och Bank of England.

I år ökar BNP med 3,2 procent, vilket överstiger potentiell tillväxt och innebär att produktionsgapet sluts i år. Under 2005 och 2006 dämpas tillväxttakten till 2,6 respektive 2,5 procent (se diagram 32), vilket är mer i linje med den potentiella tillväxttakten. Eftersom inflationstrycket är begränsat förutses någon ytterligare styrräntehöjning inte vara aktuell ännu på ett tag.

Stigande inhemsk efterfrågan i Norden

BNP i *Norge* ökade med endast 0,3 procent 2003 (se diagram 33). Den låga tillväxttakten berodde huvudsakligen på svag export och minskade investeringar. BNP-tillväxten stärktes under första halvåret i år men BNP föll sedan under tredje kvartalet beroende på ett kraftigt negativt nettobidrag från utrikeshandeln då exporten sjönk och importen steg. Den inhemska efterfrågan stiger markant i år till följd av en stark uppgång i hushållens konsumtion och investeringarna. I år ökar konsumtionen med 4,0 procent, stimulerad av låga räntor, snabbt växande realinkomster, ökad sysselsättning samt stigande huspriser. Med den starka inhemska efterfrågeökningen växer importen mycket kraftigt i år.

Fortsatt relativt låg ränta, god löneutveckling och skattelättnader talar för en stark konsumtionsutveckling 2005 och 2006.

Även investeringarna ökar ganska starkt framöver inom de flesta sektorer. Bostadsbyggandet som har visat god fart i början av innevarande år, fortsätter att utvecklas relativt snabbt. Dessutom förblir investeringarna inom oljesektorn starka framöver. Sammantaget blir BNP-tillväxten 2,8 procent i år och 2,6 procent både 2005 och 2006 (se diagram 33).

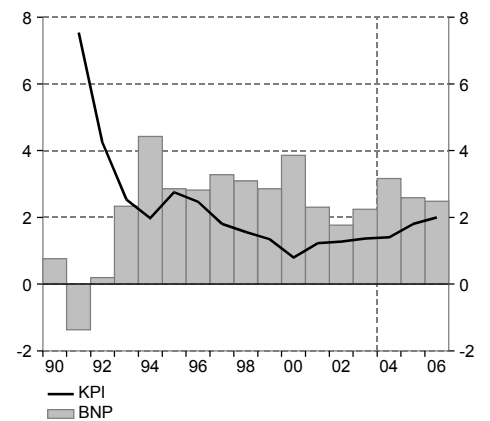
Norges centralbank har ett inflationsmål på 2,5 procent. Konsumentpriserna stiger med endast 0,4 procent i år bl.a. till följd av låg importerad inflation och sjunkande räntor. Tillväxten i ekonomin tillsammans med en momshöjning 2005 kommer dock att pressa upp konsumentpriserna framöver och inflationen stiger under de kommande åren till omkring 2,0 procent.

I *Finland* ökade tillväxttakten till drygt 1 procent i kvartalstakt under det tredje kvartalet. Den inhemska efterfrågan var fortsatt stark och exporten vände upp kraftigt. Hushållens reala inkomster har ökat förhållandevis starkt som en följd av stigande löner och sänkta indirekta skatter, vilket medfört god konsumtionsutveckling och höga bostadsinvesteringar.

En fortsatt stark utveckling av exporten förutses under prognosperioden. Den starka exportkonjunkturen medför att investeringarna fortsätter att öka i god takt så att den inhemska efterfrågan förblir stabil under prognosperioden trots en viss nedväxling i konsumtionen. BNP-tillväxten blir 3,3 procent i år. De kommande två åren blir tillväxten 3,2 procent respektive 3,0 procent (se diagram 34).

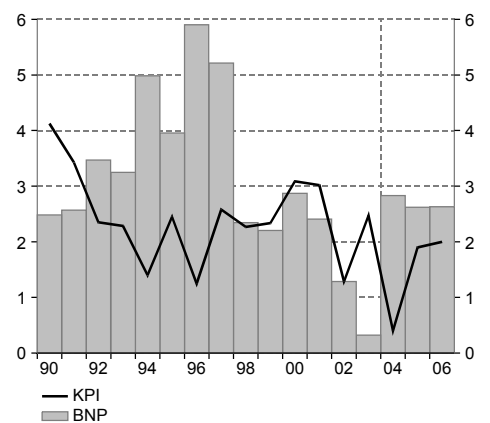
När effekter av skattesänkningarna faller ut, och resursutnyttjandet fortsätter att stiga, kommer den i år låga HIKP-

Diagram 32 BNP och inflation i Storbritannien
Årlig procentuell förändring

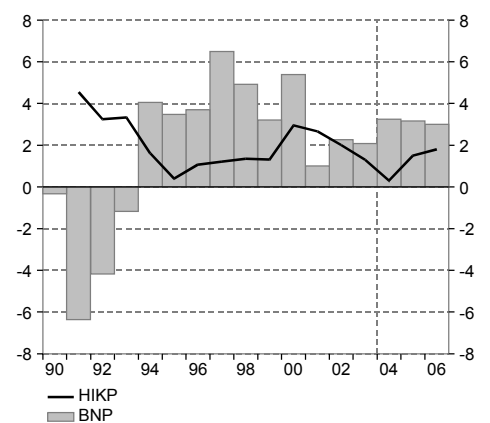
Källor: Office for National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 33 BNP och inflation i Norge
Årlig procentuell förändring

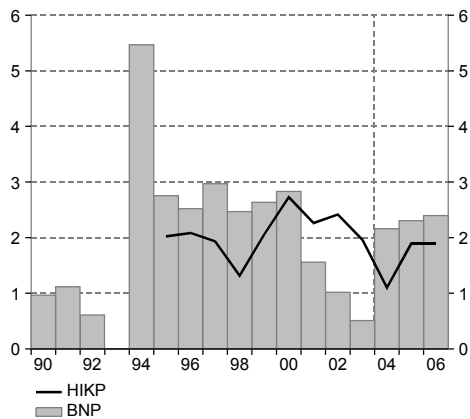
Källor: Statistisk Sentralbyrå och Konjunkturinstitutet.

Diagram 34 BNP och inflation i Finland
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistikcentralen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 BNP och inflation i Danmark
Årlig procentuell förändring

Källor: Danmarks Statistik och Konjunkturinstitutet.

inflationen på 0,3 procent att växla upp till 1,5 respektive 1,8 procent under 2005 och 2006.

Efter en ganska stark BNP-tillväxt under första halvåret i år, stagnerade tillväxten under det tredje kvartalet i *Danmark*. Hushållens konsumtion och investeringarna fortsatte att öka relativt snabbt. Exporten sjönk emellertid samtidigt som importen steg, vilket dämpade tillväxten. En återhämtning väntas ske under det fjärde kvartalet och BNP-tillväxten för hela 2004 blir 2,2 procent.

Även under 2005 och 2006 fortsätter hushållens konsumtion att vara stark till följd av låga räntor och expansiv finanspolitik, som stärker hushållens inkomster. Bostadsinvesteringarna fortsätter att stiga, stimulerade av de amorteringsfria bostadslånen och låga räntor. Exporten stiger också men i måttlig takt både på grund av den tröga konjunkturåterhämtningen i bl.a. Tyskland och den starkare kronkursen gentemot dollarn. BNP-tillväxten sammantaget blir ungefär som i år och uppgår till 2,3 respektive 2,4 procent 2005 och 2006 (se diagram 35). HIKP-inflationen uppgår till endast 1,1 procent i år, men ökar till 1,9 procent 2005 och 2006 bl.a. till följd av att resursutnyttjandet stiger.

Stabilitets- och tillväxtpakten – ankare eller tvångströja?

De offentliga finanserna i euroområdet har försämrats under senare år och en rad konflikter om olika länders finanspolitiska inriktning har blossat upp. EU-kommissionen och en del medlemsländer har kritiserat framför allt Tyskland och Frankrike för att bryta mot reglerna i den s.k. Stabilitets- och tillväxtpakten. Regeringarna i dessa länder, men också många oberoende bedömare, menar dock att en strikt tillämpning av pakten i nuvarande läge skulle äventyra konjunkturåterhämtningen. I maj i år meddelade den tyska regeringen att konjunkturåterhämtningen har högre prioritet än att på kort sikt uppfylla reglerna i pakten. Den uppkomna situationen har medfört att debatten om det finanspolitiska regelverket har intensifierats. Den nya kommissionen har deklarerat att man överväger vissa justeringar av pakten.

I denna ruta diskuteras inledningsvis bakgrunden till att det finns ett finanspolitiskt regelverk i euroområdet. För att bedöma de ekonomiska effekterna av att reglerna efterlevs jämförs resultaten av två modellsimuleringar, en där finanspolitiken antas vara neutral framöver och en med en finanspolitisk åtstramning i linje med reglerna i Stabilitets- och tillväxtpakten.

Varför ett regelverk?

Regelverket för de offentliga finanserna finns för att förhindra medlemsländerna i euroområdet att bedriva en alltför expansiv finanspolitik. I en valutaunion blir kostnaderna för en expansiv finanspolitik lägre för ett enskilt land än med en nationell penningpolitik och flytande växelkurs. Dels blir den penningpolitiska åtstramningen mindre, för ett litet land försumbar, då centralbanken fokuserar på hur den sammantagna finanspolitiken påverkar inflationen. Det finns heller ingen nationell valuta som kan utsättas för spekulativa attacker och bidra till turbulens på räntemarknaderna. Dessutom motverkas inte stimulansen av den inhemska efterfrågan av en starkare valuta.

Det enskilda landets incitament att höja efterfrågan med en expansiv finanspolitik är därför starkare i en monetär union än vid nationell penningpolitik och flytande växelkurs. Samtidigt medför en försämring av de offentliga finanserna i ett medlems-

land negativa effekter för övriga medlemsländer. En mer expansiv finanspolitik som ökar inflationstrycket i ett land driver via en stramare penningpolitik upp räntan i alla medlemsländer. Dessutom kan den finansiella stabiliteten i hela unionen påverkas om ett lands offentliga finanser börjar utvecklas på ett ohållbart sätt. Även om reglerna förhindrar ett land som inte förmår att betala sina skulder att direkt ta upp lån i det europeiska centralbankssystemet,² menar många bedömare att det i praktiken finns en implicit garanti som påverkar prissättningen på finansmarknaderna. Därmed leder en oansvarig finanspolitik i ett land till stigande riskpremier i obligationsräntorna även för övriga medlemsländer och påverkar den gemensamma växelkursen. Dessutom skulle alla medlemsländer vara med och betala en eventuell räddningsaktion. Störningar i det finansiella systemet i euroområdet skulle också drabba samtliga länder. Problemet är alltså att ett enskilt land kortsiktigt kan stimulera sin efterfrågan på övriga medlemsländers bekostnad. Resultatet kan bli att samtliga länder kan finna det rationellt att bedriva en mer expansiv finanspolitik än man skulle ha gjort utan medlemskap i en valutaunion.

Regelverket

Maastrichtfördraget från 1992 fastslår att underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande i ett medlemsland inte får överskrida 3 procent av BNP. Om denna regel överträds fastställer Ekofinrådet storleken på nödvändiga åtgärder för att kriterierna åter ska uppfyllas. Om det aktuella medlemslandet inte vidtar sådana åtgärder kan böter motsvarande 0,2–0,5 procent av BNP utkrävas.³ I Maastrichtfördraget anges också ett referensvärde som en övre gräns för den offentliga sektorns skuld på 60 procent av BNP. Kraven på att denna regel ska efterlevas har dock i praktiken varit låga.

I och med att Stabilitets- och tillväxtpakten inrättades 1997 tillkom också det medelfristiga målet att det offentliga finansiella sparandet rensat för konjunkturreffekter, det s.k. strukturella sparandet,

² En del bedömare menar att man vid en krissituation skulle frångå denna bestämmelse. Dessutom är det lagligt för ECB att köpa statspapper på sekundärmarknaden för att på så sätt pressa ner räntorna på ett lands skuld. Detta skulle driva upp inflationen i hela unionen.

³ Ett medlemsland kan slippa böter ifall BNP fallit med över 2 procent under ett år. En diskretionär bedömning sker om BNP fallit mellan 0,75 och 2 procent.

ska vara ”nära balans eller uppvisa ett överskott”. Med medelfrist avses den horisont som anges i de s.k. stabilitetsprogrammen,⁴ vilket för närvarande innebär 2007.

Bakgrund till nuvarande situation – de senaste årens utveckling av de offentliga finanserna

Stabilitets- och tillväxtpakten skapades under en period då utvecklingen av de offentliga finanserna var ganska gynnsam. Inte minst strävan att uppfylla konvergenskriterierna inför EMU:s tredje etapp låg bakom den successiva förstärkningen av de offentliga finanserna under åren 1993–2000. När konjunkturen 2000 stärktes mer än väntat skapades utrymme för att nå de uppsatta målen inom ramen för pakten och samtidigt bedriva en expansiv och procyklisk finanspolitik. Exempelvis sänktes skatterna i många medlemsländer. Samtidigt kritiserade kommissionen ett flertal länder för att inte utnyttja den gynnsamma situationen till att ytterligare förstärka de offentliga finanserna. År 2000 nåddes balans i de offentliga finanserna i euroområdet.

När ekonomin försämrades påföljande år försvagades de offentliga finanserna snabbt. Utrymmet för att möta konjunkturedgången med en expansiv finanspolitik och samtidigt uppfylla utfästelserna i stabilitetsprogrammen var små. Underskottet för euroområdet som helhet steg till 2,3 procent av BNP 2002 och ökade ytterligare till 2,8 procent 2003. De flesta bedömare förutser en mycket liten förbättring av euroområdets offentliga finanser i år och nästa år. Det är också högst tveksamt om Tyskland och Frankrike kommer att uppfylla sina åtaganden att senast 2005 bringa ned de offentliga underskotten till under 3 procent av BNP.

Effekter av en åstramning

Risken är alltså stor att de nu gällande reglerna i Stabilitets- och tillväxtpakten inte kommer att upprätthållas de närmaste åren. Kommissionen och en del medlemsländer riktar samtidigt hård kritik mot att några medlemsländer inte anstränger sig tillräckligt för att efterleva reglerna.

⁴ Inom ramen för Stabilitets- och tillväxtpakten redovisar medlemsländerna en gång per år i de s.k. stabilitetsprogrammen en bedömning av de offentliga finanserna samt eventuella åtgärder för att uppnå finansiell balans.

Frågan är vilken påverkan en tillämpning av pakten i nuvarande läge skulle få på den ekonomiska utvecklingen. Med hjälp av världsmodellen NiGEM⁵ analyseras nedan effekterna av att samtliga medlemsländer i euroområdet från det första kvartalet 2005 vidtar åtgärder för att 2007 uppnå balans i den offentliga sektorns strukturella finansiella sparande. I experimentet sker förbättringen av de offentliga finanserna genom att den offentliga konsumtionen minskas samt indirekt via minskade räntekostnader.⁶ De minskade räntekostnaderna är ett resultat av att statsskulden blir lägre och att den minskade offentliga upplåningen samt en mer expansiv penningpolitik bidrar till lägre marknadsräntor.

Denna situation jämförs med ett scenario där det strukturella saldot ligger kvar på 2004 års nivå på –2,2 procent av BNP, vilket är i nivå med kommissionens bedömning.⁷ Finanspolitiken i jämförelsescenariot är alltså neutral i den bemärkelsen att det strukturella underskottet är konstant. Från och med 2008 antas finanspolitiken vara neutral i båda scenarierna, dvs skillnaden i strukturellt saldo består under hela simuleringsperioden.

I stora drag medför åtstramningen av finanspolitiken att den inhemska efterfrågan i euroområdet blir markant lägre och att inflationstrycket blir lägre. ECB bedriver därför en mer expansiv penningpolitik, vilket delvis balanserar efterfrågebortfallet. Den lägre räntan medför även att euron försvagas, vilket stimulerar exporten. På sikt bidrar också de starkare offentliga finanserna till att stimulera efterfrågan då exempelvis hushållen gynnas av sänkta skatter. Att utgiftsminskningarna medför lägre skatter beror på att det finns en budgetrestriktion för den offentliga sektorn, vilket innebär att en mindre skuldstock och lägre räntor ger lägre skatter. Efter sju år är produk-

⁵ NiGEM står för National Institute Global Econometric Model. Modellen utarbetas av National Institute of Economic and Social Research (NIESR), i London.

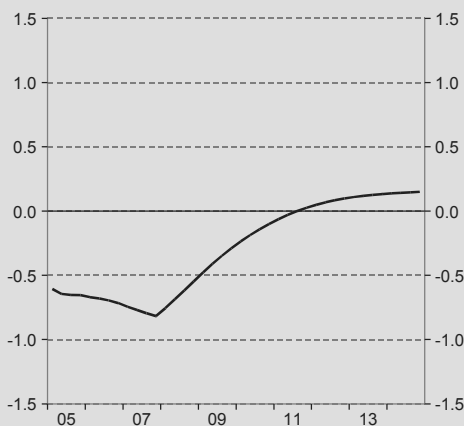
⁶ Ett relativt väl etablerat empiriskt resultat är den s.k. kompositionseffekten, dvs. att den ekonomiska stimulansen blir större ju högre andel av den finanspolitiska åtstramningen som utgörs av utgiftssänkningar och ju lägre andel som utgörs av skatthöjningar (se tex Alesina, A. & R. Perotti (1996) ”Fiscal Adjustments in OECD Countries: Composition and Macroeconomic Effects”, NBER Working Paper No. 5730). Vid alternativa simuleringar, då en större andel av åtstramningen sker via skatthöjningar, uppvisar NiGEM samma egenskaper.

⁷ Kommissionens bedömning av det strukturella saldot i euroområdet baseras på deras bedömning av resursutnyttjandet. Detta skiljer sig något från t.ex. Konjunkturinstitutets bedömning. Då kommissionens krav baseras på de egna beräkningarna är dock detta mått det i sammanhanget relevanta.

tionen tillbaka på samma nivå som i jämförelsescenariot. Efterfrågans sammansättning är dock annorlunda, då en viss del av den offentliga konsumtionen ersatts av privata investeringar, hushållskonsumtion och export.

Den finanspolitiska åtstramningen medför att BNP inledningsvis blir ca 0,6 procent lägre än i scenariot med neutral finanspolitik (se diagram 36).

Diagram 36 BNP: Avvikelse från scenario med neutral finanspolitik
Procent

Källor: NIESR och Konjunkturinstitutet.

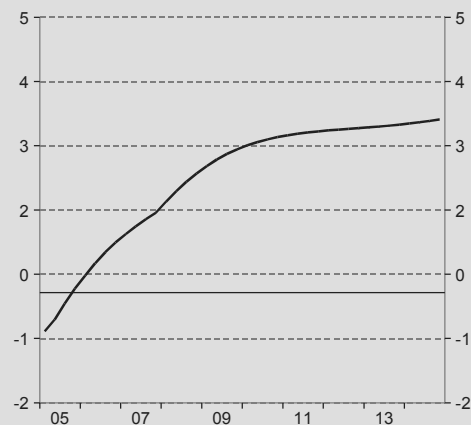
Skillnaden i BNP ökar fram till 2007 då den finanspolitiska åtstramningen upphör. Därefter minskar skillnaden successivt och från omkring 2011 är BNP i stort sett lika hög som i jämförelsescenariot. Finanspolitiken har med andra ord ingen effekt på BNP på sikt och den permanent lägre offentliga konsumtionen ersätts av permanent högre privat konsumtion och investeringar. Dessutom blir exporten varaktigt högre.

Den stramare finanspolitiken dämpar initialt efterfrågan. ECB motverkar detta med en mer expansiv penningpolitik eftersom inflationstrycket minskar. Dessutom medför den minskade offentliga upplåningen att löptidspremierna på obligationsräntor blir lägre och att obligationsräntan blir lägre även på sikt.⁸ Båda dessa effekter bidrar till en lägre realränta. Den varaktigt lägre realräntan är den huvudsakliga anledningen till att de privata invester-

⁸ Ett högre offentligt sparande kan motverkas av ett lägre privat sparande, även vid oförändrad ränta, t.ex. om hushållen bedömer att en förbättring av de offentliga finanserna i dag leder till lägre skatter eller högre transfereringar i framtiden. Om sådana effekter emellertid inte fullt ut uppväger det högre offentliga sparandet kommer lågräntan att bli lägre för att minska det inhemska privata sparandet och kapitalinflödena från omvärlden.

ingarna på sikt blir betydligt högre än i jämförelsescenariot med neutral finanspolitik (se diagram 37).

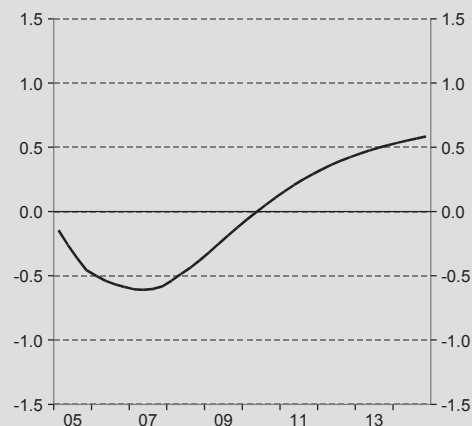
Diagram 37 Privata investeringar: Avvikelse från scenario med neutral finanspolitik
Procent

Källor: NIESR och Konjunkturinstitutet.

De första åren är hushållens konsumtion lägre (se diagram 38), bl.a. eftersom en högre arbetslöshet reducerar hushållens disponibla inkomster.

Diagram 38 Privat konsumtion: Avvikelse från scenario med neutral finanspolitik
Procent

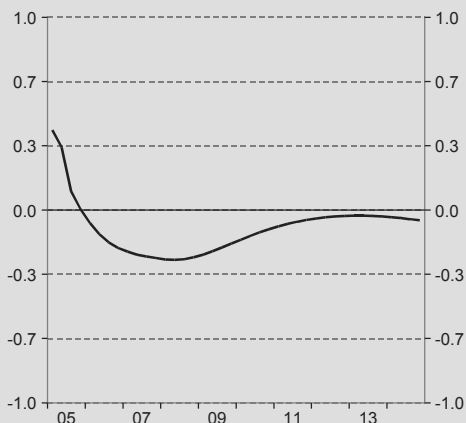
Källor: NIESR och Konjunkturinstitutet.

Men de lägre offentliga utgifterna och de förbättrade offentliga finanserna gör att skatterna minskar på sikt, vilket ökar hushållens disponibla inkomster. Dessutom gynnas hushållen av stigande börskurser och att obligationsräntan blir lägre. Dessa effekter dominerar efter hand och på sikt blir hushållens konsumtion högre än i jämförelsescenariot.

Eftersom räntenivån är lägre vid en stramare finanspolitik deprecierar växelkursen inledningsvis. Växelkursen stärks något därefter, men även på lång sikt är den svagare än i jämförelsescenariot. Försvagningen av växelkursen bidrar till att inflationen

inledningsvis blir högre. Därefter dominerar de negativa efterfrågeeffekterna och inom ett år blir inflationen lägre än i jämförelsescenariot (se diagram 39).

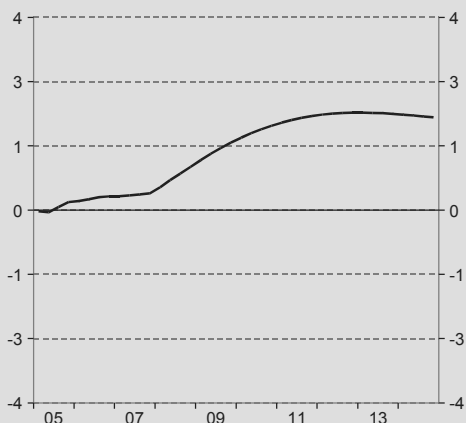
Diagram 39 Inflation: Avvikelse från scenario med neutral finanspolitik
Procentenheter

Källor: NIESR och Konjunkturinstitutet.

Försvagningen av valutan innebär att den internationella konkurrenskraften förbättras, vilket stimulerar exporten (se diagram 40). Detta är en viktig motverkande faktor till den svagare inhemska efterfrågan. Dessutom blir importen under en lång period betydligt lägre än i jämförelsescenariot.

Diagram 40 Export: Avvikelse från scenario med neutral finanspolitik
Procent

Källor: NIESR och Konjunkturinstitutet.

Avslutande kommentar

Den globala konjunkturuppgången har pågått ett tag och även i euroområdet väntas konjunkturen stärkas, vilket talar för att det kan vara lämpligt att börja vidta åtgärder för att förbättra de offentliga finan-

serna i euroområdet. Å andra sidan är resursutnyttandet ännu lågt. Återhämtningen i euroområdet bedöms bli långsam och risken för negativa överraskningar är dessutom relativt stor.

Modellsimuleringar är vanligen förknippade med stor osäkerhet och förutsätter att modellens alla antaganden gäller. Resultaten ovan utgör inget undantag. Samtidigt beskriver resultaten det empiriska kunskapsläget om finanspolitikens effekter. Simuleringarna ovan indikerar att ett återställande av budgetbalans i enlighet med reglerna i Stabilitets- och tillväxtpakten skulle ha betydande, om än övergående, effekter på produktionen. Euroområdets BNP skulle 2007 vara ca 0,8 procent lägre än annars. Givet att den pågående återhämtningen fortfarande är bräcklig riskerar en alltför stram finanspolitik att bryta uppgången.

Samtidigt tyder resultaten inte på någon dramatisk nedgång i BNP-tillväxten. Därtill måste medlemsländerna beakta att, givet målet om balans på medellång sikt bl.a. med hänsyn till framtida demografisk utveckling, är alternativet inte att avstå från åtstramningen utan att genomföra den vid en annan tidpunkt. Man bör även uppmärksamma att eventuella förtroendeeffekter inte beaktas av modellen. Brott mot reglerna i pakten skulle kunna skada förtroendet hos ekonomiska aktörer och därmed hämma investeringar och konsumtion, bl.a. genom högre riskpremier i företagens och hushållens upplåningsräntor. Om dessa effekter är viktiga kan den skillnad i BNP mellan de två scenarierna som framkommer i simuleringen ovan utgöra en överskattning.⁹

Frågan om när det är lämpligast att återställa budgetbalans i enlighet med Stabilitets- och tillväxtpakten har inte behandlats här. Å ena sidan riskerar en finanspolitisk åtstramning ur konjunktursynvinkel att komma för tidigt. Å andra sidan kan det ur ett politiskt perspektiv vara ännu svårare att genomdriva åtstramningen senare när de offentliga finanserna av cykliska skäl ser bättre ut.

⁹ Enligt vissa studier kan finanspolitiska åtstramningar, via just förtroendeskapande och framåtblickande mekanismer, ge positiva effekter på ekonomin (se bl.a. Alesina, A. & R. Perotti (1996) "Fiscal Adjustments in OECD Countries: Composition and Macroeconomic Effects", NBER Working Paper 5730.). Dessa resultat har dock i sin tur i viss mån ifrågasatts (se bl.a. Hjelm, G. (2004) "When Are Fiscal Contractions Successful? Lessons for Countries Within and Outside the EMU", NIER Working Paper 92).

Finansmarknaderna

Stabil utveckling på börserna

Trots en god tillväxt i USA det senaste året har aktiemarknaderna utvecklats förhållandevis svagt. De stora börserna i USA har dock hämtat sig något under hösten och har stigit med ca 5 procent under året (se diagram 41). Börserna i euroområdet uppvisar en liknande utveckling. Börsutvecklingen i Sverige utmärker sig i en internationell jämförelse med en uppgång hittills i år på drygt 15 procent (se diagram 42).

Utvecklingen på den svenska börsen kan till viss del förklaras av att konjunkturen vänt för telekommunikationssektorn. Den globala konjunkturåterhämtningen, de senaste årens snabba produktivitetstillväxt och måttliga löneökningar har ökat företagsvinsterna, vilket har påverkat börsen positivt.

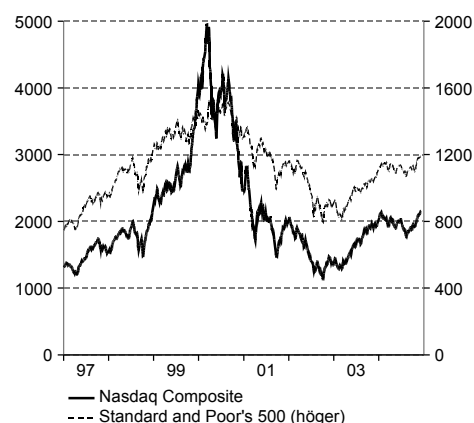
Den s.k. Fed-modellen kan användas för att få en uppfattning om riskpremien, dvs. den extra avkastning man får för att placera i riskfyllda aktier snarare än i icke-riskfyllda obligationer. I modellen relateras kvoten mellan de förväntade vinsterna och aktiepriserna (det inverterade P/E-talet) till den reala obligationsräntan. Under senare delen av 1990-talet minskade denna riskpremie på den amerikanska börsen (se diagram 43). Riskpremien har återigen ökat de senaste åren, vilket beror dels på att börskurserna har ökat långsammare än de förväntade vinsterna och dels på de fallande realräntorna. Riskpremien är nu i nivå med ett längre historiskt genomsnitt. Motsvarande modell för Sverige, baserad på kortare tidsserier, visar att riskpremien är förhållandevis hög, vilket kan tolkas som att börsen är lågt värderad i förhållande till de förväntade vinsterna och den historiskt låga realräntan (se diagram 44).

Fed fortsätter att gradvis strama åt

USA:s centralbank (Fed) har höjt styrräntan sammanlagt fem gånger sedan i somras och styrräntan var i mitten av december 2,25 procent. Styrräntan är dock låg med hänsyn till konjunkturfasen. Arbetsmarknaden förbättrades sent i konjunkturcykeln, vilket bidrog till ett lågt inflationstryck trots den goda tillväxten. Tillväxten förblir god i USA under de kommande åren. I takt med att arbetsmarknaden förbättras ytterligare kommer resursutnyttjandet att öka. Detta skapar ett tilltagande inflationstryck. Därför väntas Fed föra en successivt mindre expansiv penningpolitik. Styrräntan bedöms vara 4,50 procent i slutet av 2006 (se diagram 45).

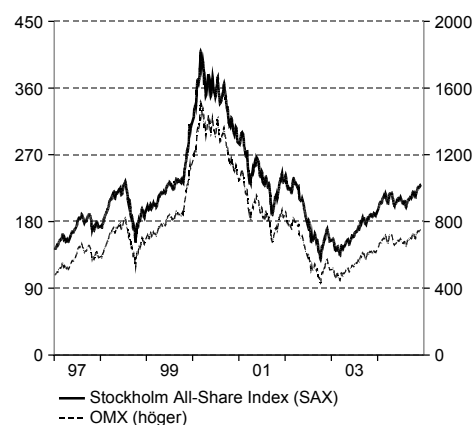
Euroområdet ligger betydligt efter USA i konjunkturcykeln. Utvecklingen under hösten har ytterligare förstärkt denna bild. De senaste årens låga tillväxt innebär att det sannolikt finns gott

Diagram 41 Börsutvecklingen i USA
Index, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

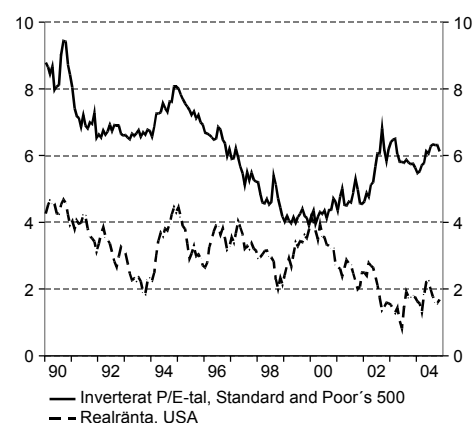
Källa: EcoWin.

Diagram 42 Börsutvecklingen i Sverige
Index, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: EcoWin.

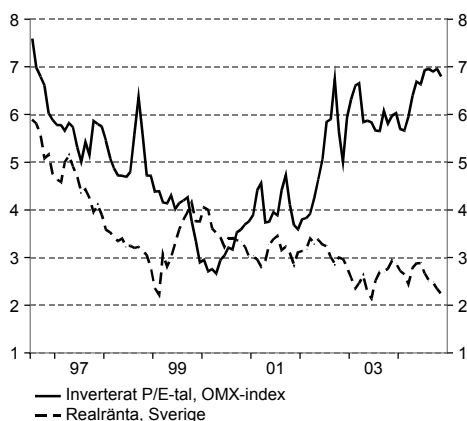
Diagram 43 Fed-modellen för USA
Procent, månadsvärden

Anm. Realräntan är beräknad som skillnaden mellan den nominella tioårsräntan och förväntade inflationen enligt enkätundersökning.

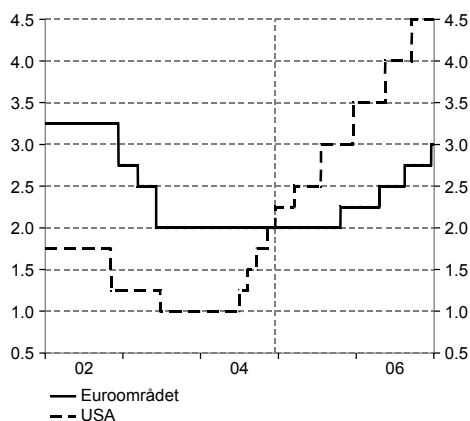
Källor: EcoWin, Philadelphia Fed och Konjunkturinstitutet.

Diagram 44 Fed-modellen för Sverige
Procent, månadsvärden

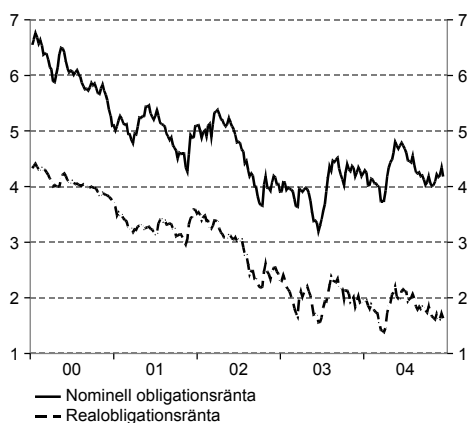
Anm. Realräntan är beräknad som skillnaden mellan den nominella tioårsräntan och förväntade inflationen enligt enkätundersökning.
Källor: EcoWin, Prospera och Konjunkturinstitutet.

Diagram 45 Styrräntor
Procent, dagsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 46 Statsobligationsräntor i USA, 10
års löptid
Procent, veckovärden

Källor: Riksbanken, EcoWin och Konjunkturinstitutet.

om lediga resurser. Den förhållandevis höga inflationen i euroområdet utgör dock ett osäkerhetsmoment i denna bedömning. I år uppgår HIKP-inflationen till 2,1 procent, vilket är högre än ECB:s mål. Den högre inflationstakten kan delvis förklaras av det under hösten ökande oljepriset och höjningar av vissa administrativa avgifter. Tillväxten i euroområdet bedöms tillta under prognosperioden även om den starka euron håller tillbaka utvecklingen något. ECB börjar höja sin styrränta, som idag är 2,00 procent, under fjärde kvartalet nästa år för att säkerställa prisstabilitet på sikt. Styrräntan i euroområdet antas vara 3,00 procent i slutet av 2006 (se diagram 45).

Överraskande låga internationella obligationsräntor

De nominella liksom de reala obligationsräntorna i USA är förvånansvärt låga med tanke på den goda utvecklingen i ekonomin (se diagram 46). Oro över styrkan i den amerikanska konjunkturråterhämtningen var en förklaring till de fallande långräntorna under sommaren. Det stigande oljepriset och dess negativa konsekvenser för den globala tillväxten höll tillbaka obligationsräntorna under hösten.

De långa marknadsräntorna är låga även i ett antal andra länder, vilket delvis avspeglar den starka finansiella integrationen. Även om det internationella ränteläget delvis kan förklaras av osäkerhet om oljepriset är det generella intrycket att långräntorna är förvånansvärt låga med hänsyn till den pågående globala konjunkturförstärkningen. En möjlig förklaring är ett allt högre förtroende centralbankernas inflationsbekämpning, vilket bidragit till generellt lägre inflationsriskpremier och därmed lägre nominella obligationsräntor. De internationella obligationsräntorna bedöms dock stiga under prognosperioden.

Stor osäkerhet om dollarns utveckling

Under hösten har dollarns utveckling återigen hamnat i fokus. Sedan början av 2002, då den var som starkast, har dollarn i reala effektiva termer tappat ca 12 procent. Dess reala värdering är i dagsläget i närheten av de senaste trettio årens genomsnitt (se diagram 47). Dollarn har trendmässigt försvagats mot euron sedan inledningen av 2002 och i mitten av december uppgick växelkursen till ca 1,33 dollar per euro. Även den japanska yenen har stärkts mot dollarn och är i dagsläget starkare mot dollarn än vad den har varit på flera år (se diagram 48).

Konjunkturinstitutet uppmärksammade tidigare i år att dollarn var reallt övervärderad i ett långsiktigt perspektiv, se *Konjunkturläget* augusti 2004. De stora amerikanska sparandeobalanserna finansieras av omvärlden. Om dessa kapitalflöden avtar i styrka tappar dollarn i värde.

Cykliska argument talar för en förstärkning av dollarn mot euron under prognosperioden. Bilden av att euroområdet halkar efter USA i konjunkturcykeln har blivit alltmer tydlig under hösten. Vidare bedöms ränteskillnaderna mellan USA och euroområdet öka under prognosperioden. De stora sparandeobalanserna och osäkerheten kring deras framtida finansiering talar å andra sidan för en fortsatt försvagning av dollarn.

Sammantaget antas dollarns värde vara förhållandevis konstant under prognosperioden och en euro antas kosta 1,30 i slutet av 2006. Det finns dock en risk för ett abrupt dollarfall till följd av en lägre dollarefterfrågan i omvärlden. Ett sådant scenario skulle kunna få negativa effekter på den globala konjunkturåterhämtningen.

Stabila inhemska inflationsförväntningar

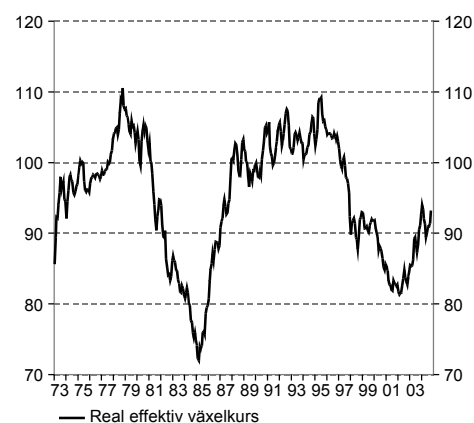
Inflationsförväntningarna i Sverige är en viktig indikator på tilltron till Riksbankens inflationsmål. Höstens stigande oljepris har inte påverkat synen på den framtida inflationen nämnvärt. Enligt Konjunkturinstitutets undersökning Hushållens inköpsplaner har hushållens inflationsförväntningar på ett års sikt sjunkit under hösten. Dessutom har näringslivets inflationsförväntningar varit stabila under året, enligt Konjunkturinstitutets kvartalsbarometer. Enligt Prosperas senaste undersökning har de kortsiktiga inflationsförväntningarna stigit något under hösten, men de understiger trots detta Riksbankens inflationsmål. Inflationsförväntningarna på längre sikt är väl i linje med inflationsmålet. Bilden av stabila långsiktiga inflationsförväntningar i närheten av Riksbankens inflationsmål får man även genom att avläsa skillnaden mellan nominell obligationsränta och realobligationsränta med motsvarande löptid. Denna s.k. *break-even* inflation påverkas av tidsvarierande löptids- och riskpremier, men ger ändå information om hur marknaden ser på den framtida inflationsutvecklingen (se diagram 49).

Enligt Prosperas senaste undersökning förväntar sig penningmarknadsaktörerna i november en höjd reporänta på tre månaders sikt. Utifrån beräkningar av avkastningskurvan förväntar sig marknadsaktörerna en höjd reporänta någon gång under hösten nästa år (se diagram 50). Förväntningarna om tidpunkten för Riksbankens räntehöjning har successivt skjutits framåt under hösten.

Riksbanken kan vänta med räntehöjning till i höst

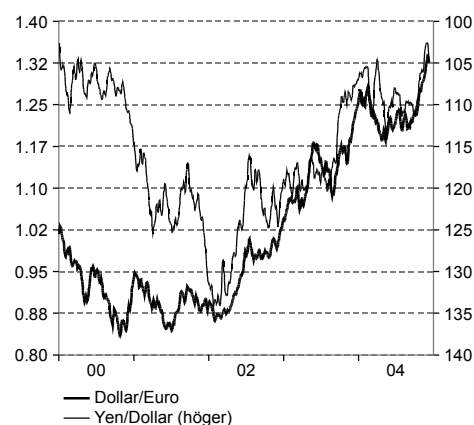
Tillväxten i den svenska ekonomin är god och den bedöms vara så även de kommande åren. Den höga produktivitetstillväxten har medfört att konjunkturåterhämtningen inte ännu resulterat i stigande sysselsättning. Den svaga arbetsmarknaden bidrog till att årets avtalsrörelse resulterade i måttliga löneökningar som

Diagram 47 Dollarns effektiva växelkurs Index januari 1990=100, månadsvärden

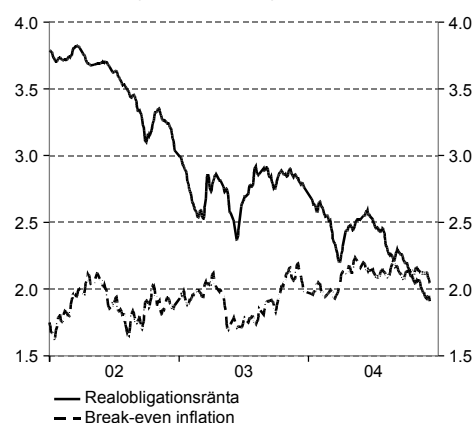
Anm. Ett högre index motsvarar en svagare dollar.
Källa: Federal Reserve.

Diagram 48 Nominella växelkurser 5-dagars centrerat glidande medelvärde

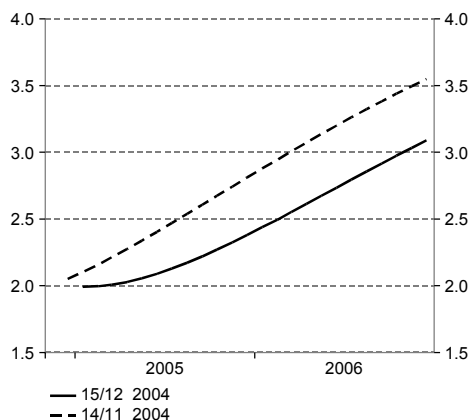
Källor: EcoWin och Konjunkturinstitutet.

Diagram 49 Break-even inflation i Sverige Procent, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

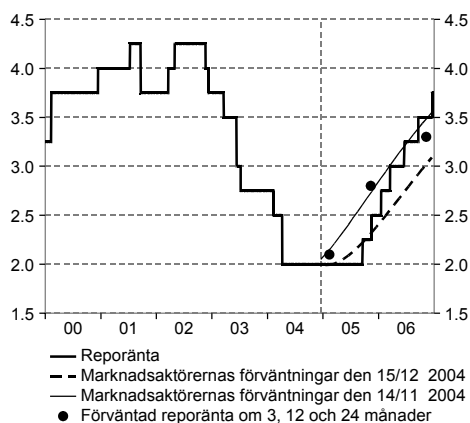
Anm. Break-even inflationen är skillnaden mellan en nominell obligationsränta och en realobligationsränta med liknande löptid.
Källor: EcoWin och Konjunkturinstitutet.

Diagram 50 Förväntad reporänta i Sverige enligt avkastningskurvan
Procent, månadsvärden

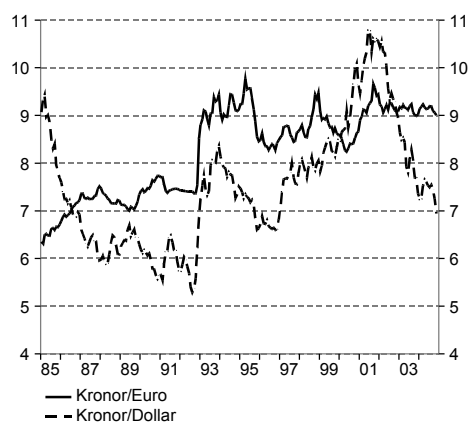
Källor: Reuter och Konjunkturinstitutet.

Diagram 51 Reporäntan i Sverige
Procent, dagsvärden

Anm. Förväntningar enligt avkastningskurvan och Prosperas mätning den 10/11 2004.
Källor: Riksbanken, Prospera, Reuter och Konjunkturinstitutet.

Diagram 52 Nominella växelkurser
Månadsvärden

Anm. Euro motsvarar ecu t.o.m. 1998.
Källa: Riksbanken.

bedöms ge ett måttligt inflationstryck framöver. Den förhållandevis höga tillväxten leder dock till att resursutnyttjandet ökar framöver, vilket leder till ett tilltagande inflationstryck. Det tar dock tid innan inflationen kommer i närheten av inflationsmålet. Mot bakgrund av det låga inflationstrycket rekommenderar Konjunkturinstitutet att reporäntan ligger kvar på dagens 2,00 procent till september 2005. En för tidig höjning av reporäntan riskerar att i onödan bromsa tillväxten. I takt med ett tilltagande resursutnyttjande är det, såvitt nu kan bedömas, lämpligt att gradvis höja reporäntan till 3,75 procent i slutet av 2006 (se diagram 51). Denna anpassning av reporäntan mot mer normala nivåer är nödvändig för att uppnå inflationsmålet på sikt. För en mer utförlig beskrivning av Konjunkturinstitutets rekommendation av reporäntan se fördjupningsrutan "Konjunkturinstitutets reporänterekommendation".

I takt med att investeringarna, resursutnyttjandet och de korta räntorna stiger ökar också de långa obligationsräntorna. Den höga tilltron till Riksbankens inflationsmål bidrar till att ökningen av de svenska obligationsräntorna blir måttlig.

Kronan rimligt värderad

I termer av växelkursindexet KIX har kronan stärkts drygt 1 procent under året. De största förändringarna har skett de senaste månaderna. En dollar kostade under november 6,94, vilket är den starkaste kronkursen sedan slutet av 1996. Även mot euron har kronan stärkts under hösten och noterades till 9,00 kronor per euro i november (se diagram 52).

Kronan har under ett antal år allmänt ansetts vara undervärderad. De stora överskotten i bytesbalansen har framförts som en faktor som talat för en starkare krona. Kapitalflöden har motverkat kronförstärkningen och kronan har förblivit svag. Konjunkturinstitutet har bedömt att kronan skulle stärkas på sikt när kapitalflödenas negativa effekter på kronan avtar. Den senaste tidens utveckling överensstämmer således med Konjunkturinstitutets långsiktiga syn på kronutvecklingen.

Kronans nuvarande värdering framstår som rimlig i effektiva handelsviktade termer. Detta talar för små förändringar av kronans växelkurser under prognosperioden. I slutet av 2006 bedöms KIX-index vara 111,5 (se diagram 53). En euro beräknas kosta 8,95 kronor och en dollar 6,88.

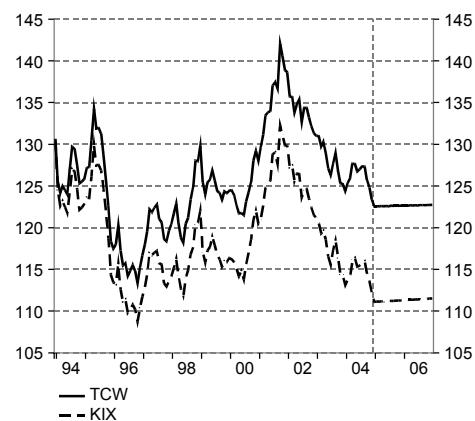

Tabell 5 Räntor och valutakurser vid slutet av respektive år

	2002	2003	2004	2005	2006
Styrräntor					
Riksbankens reporänta	3,75	2,75	2,00	2,50	3,75
ECB:s refinansränta	2,75	2,00	2,00	2,25	3,00
Federal funds target rate	1,25	1,00	2,25	3,50	4,50
Långa räntor¹					
Sverige	4,9	4,9	4,2	4,7	5,1
Tyskland	4,3	4,3	3,8	4,3	4,7
USA	4,0	4,3	4,4	5,3	5,7
Valutakurser					
Kronor/Dollar	8,95	7,36	6,73	6,80	6,88
Kronor/Euro	9,09	9,02	8,97	8,96	8,95
Dollar/Euro	1,02	1,22	1,33	1,32	1,30
TCW-index	131,0	124,4	122,6	122,6	122,7
KIX	121,2	113,1	111,1	111,3	111,5

¹ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 53 Nominell växelkurs för kronan
Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

BNP och efterfrågan i Sverige

BNP-tillväxten tog fart andra halvåret 2003 och har hittills i år uppgått till i genomsnitt 0,9 procent per kvartal (se diagram 54). Exporten växte starkt första halvåret samtidigt som investeringarna vände upp. Importen utvecklades förhållandevis svagt inledningsvis i år, till viss del beroende på att företagen minskade sina lager relativt kraftigt. Mot slutet av 2004 väntas en viss avmattning i BNP-tillväxten till följd av bl.a. en lugnare utveckling för teleprodukt- och motorfordonsexporten. Apprecieringen av kronan under andra halvåret 2004 bromsar vinstutvecklingen i exportindustrin och bromsar successivt även exportvolymen. Tillväxten 2005 och 2006 drivs i högre grad av inhemsk efterfrågan, dvs. investeringar och konsumtion (se diagram 55). Årets starka exporttillväxt har kraftigt ökat kapacitetsutnyttjandet i industrin samtidigt som vinstläget har förbättrats. Detta stimulerar industrins investeringar som ökar starkt 2005. Till investeringsuppgången nästa år bidrar även en vändning för offentliga investeringar och fortsatt stigande bostadsinvesteringar. När tillväxten breddas till allt fler delar av ekonomin och arbetsmarknaden förbättras ökar hushållens konsumtion snabbare.

Tabell 6 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
BNP	2 438	1,5	3,8	3,2	2,8
<i>BNP, kalenderkorrigerad</i>		1,6	3,2	3,2	3,2
Hushållens konsumtionsutgifter	1 188	1,5	2,1	2,7	3,2
Offentliga konsumtionsutgifter	691	0,8	0,7	1,4	0,5
Fasta bruttoinvesteringar	385	-1,5	5,7	8,0	7,7
Lagerinvesteringar ¹	11	0,4	-0,4	0,4	0,0
Export av varor och tjänster	1 068	5,0	10,7	7,3	6,2
Import av varor och tjänster	904	4,9	7,1	9,5	7,7
Total inhemsk efterfrågan	2 274	1,2	1,8	3,7	3,2
Nettoexport ¹	164	0,4	2,1	-0,2	-0,1
Bytesbalans ²	143	5,9	6,4	5,9	5,2

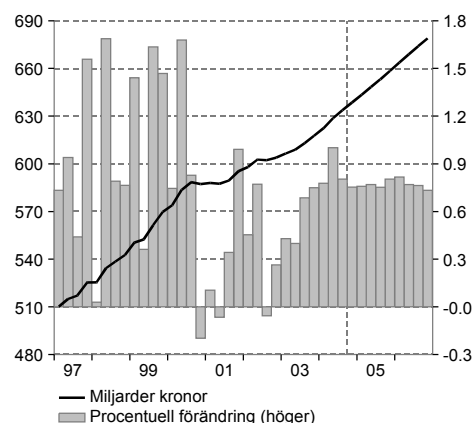
¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

² I procent av BNP, löpande priser.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

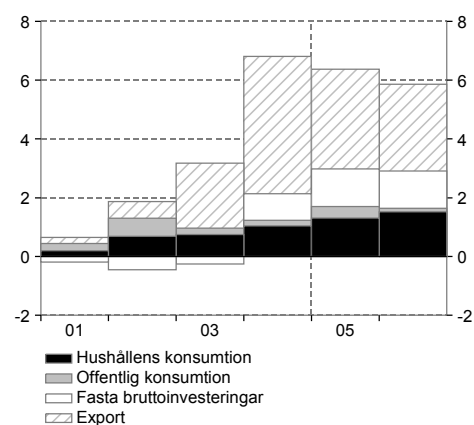
Den snabbare ökningen av konsumtionen och investeringarna de kommande åren medför att importen ökar snabbare, vilket tillsammans med avmattningen i exporttillväxten gör att nettoexportens bidrag till BNP-tillväxten växlar ned från 2,1 procent i år till svagt negativa bidrag 2005 och 2006 (se tabell 6). Därmed minskar det stora bytesbalansöverskottet som andel av BNP något (se diagram 56). BNP ökar i år med hela 3,8 procent och de kommande åren med 3,2 respektive 2,8 procent. Korrigerat för skillnader i antal arbetsdagar ökar BNP med 3,2 procent varje år.

Diagram 54 BNP till marknadspris
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 55 Bidrag till efterfrågetillväxten
Förändring i procent av BNP föregående år

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 56 Bytesbalans
Procent av BNP, löpande pris

Källor: Riksbanken 1950–1992, Statistiska centralbyrån 1993–2003 och Konjunkturinstitutet.

En osäkerhetsfaktor är i vilken utsträckning investerings- och konsumtionstillväxten förmår balansera nedväxlingen i exporttillväxten. Investeringarna har redan vänt upp kraftigt medan däremot hushållens konsumtion i nuläget utvecklas relativt svagt. Hushållens förmögenhetsställning är dock god och inkomsterna ökar betydligt snabbare nästa år. Arbetslösheten har börjat falla och sysselsättningen ökar från och med första kvartalet 2005. Förutsättningarna för en konsumtionsuppgång är därmed på plats och konsumtionstillväxten bedöms öka successivt under 2005.

Hushållens konsumtion

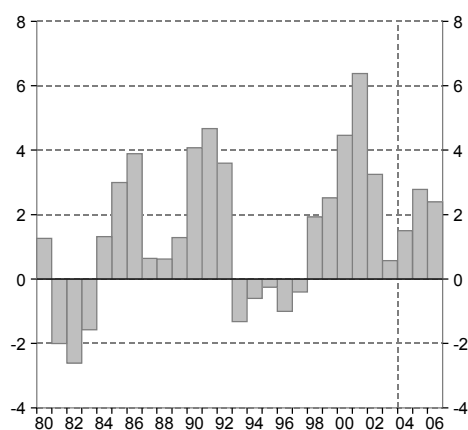
Markant ökning av hushållens inkomster nästa år

Hushållens reala disponibla inkomster ökar med 1,4 procent i år, 2,9 procent 2005 och 2,4 procent 2006 (se tabell 7).

Den ganska svaga utvecklingen i år beror till stor del på den alltjämt svaga arbetsmarknaden. Under 2005 och i än högre grad 2006 ökar sysselsättningen, vilket bidrar till att inkomsterna stiger snabbare. Nästa år slopas arvs- och gåvoskatten samtidigt som både förmögenhetsskatten och inkomstskatten sänks. År 2006 ökar hushållens inkomster genom höjt tak i föräldraförsäkringen, högre barnbidrag och utökat flerbarnstillägg.

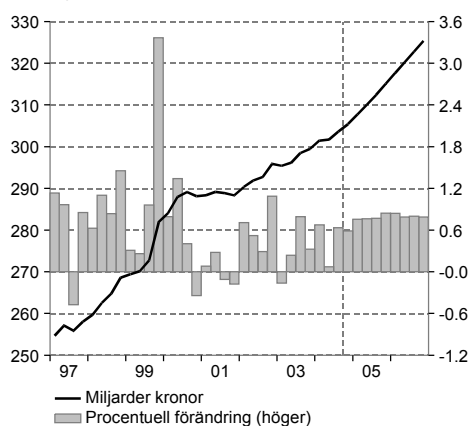
Dessa regeländringar och den förbättrade arbetsmarknaden ger hög tillväxt av den reala disponibla inkomsten från och med 2005 (se diagram 57).

Diagram 57 Hushållens disponibla inkomster
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 58 Hushållens konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 7 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
Lönesumma	1 014	2,4	2,7	4,7	5,3
Timlön enligt NR ¹		3,4	2,7	3,8	4,1
Arbetade timmar ¹		-1,0	0,0	1,0	1,2
Övriga faktorinkomster	214	1,5	2,5	5,4	4,3
Överföringar från offentlig sektor	462	7,9	4,1	1,7	3,2
Överföringar från privat sektor	55	5,2	1,0	2,7	2,6
Skatter och avgifter	-497	6,3	3,8	3,1	5,5
Disponibel inkomst	1 248	2,8	2,7	4,3	4,1
Konsumentpris ²		2,3	1,3	1,4	1,7
Real disponibel inkomst		0,6	1,4	2,9	2,4

¹ Korrigerad för olika antal arbetsdagar mellan åren.

² Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Hushållens konsumtion tar fart 2005

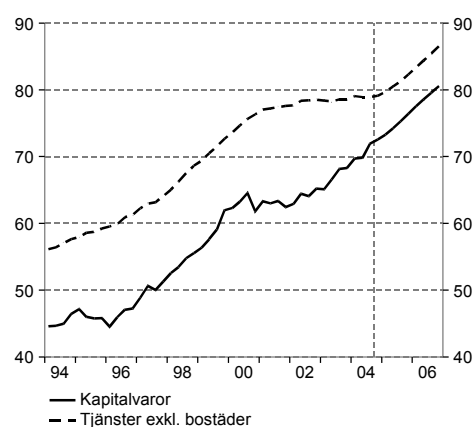
Under 2004 ökar hushållens konsumtion med 2,1 procent, vilket är ca 0,6 procentenheter snabbare än under de två föregående åren. Ökningen 2004 är dock så måttlig att den inte kan sägas visa på någon ny tendens i hushållens beteende, som sedan 2002 kännetecknats av att sparandet hålls uppe och av att konsumtionen växer långsamt. Under loppet av 2005 stiger konsumtionen på ett sätt som är karakteristiskt för en uppgångsfas (se diagram 58). Konsumtionen kommer därför att öka snabbt både 2005 och 2006 (se tabell 8).

Än så länge finns således inga tecken på en mer rejäl återhämtning. Det som främst saknas är bredd i konsumtionsökningen. Dyrare kapitalvaruköp liksom utgifterna för turism ökar starkt, stimulerade av låga räntor, fallande priser för t.ex. elektronikprodukter och starkare krona. Konsumtionen av olika typer av tjänster ökar däremot nästan inte alls och påverkas normalt heller inte så mycket av räntor och växelkurs (se diagram 59).

Men de låga räntorna har bl.a. stimulerat fastighetsmarknaden, där för närvarande priserna ökar med ca 10 procent i årstakt samtidigt som omsättningen är relativt hög (se diagram 60). Detta har indirekt påverkat detaljhandeln och t.ex. har järn- och byggvaruhandeln ökat omsättningen med 10 procent i fasta priser hittills i år jämfört med motsvarande period i fjol. Den totala konsumtionen av kapitalvaror har ökat starkt med 5,4 procent under årets tre första kvartal jämfört med motsvarande period i fjol. Under samma period har hushållens konsumtion i utlandet ökat med sammanlagt 15,4 procent. Tjänstekonsumtionen exkl. bostäder utgör drygt 25 procent av konsumtionen och omfattar bl.a. hotell- och restaurang, rekreation, transporter, bilreparationer och telefoni. Den ökade med i genomsnitt 4,1 procent per år från 1993 till och med 2002, men under 2003 ökade den inte alls. Under de tre första kvartalen 2004 ökade tjänstekonsumtionen med måttliga 1,1 procent jämfört med motsvarande period i fjol.

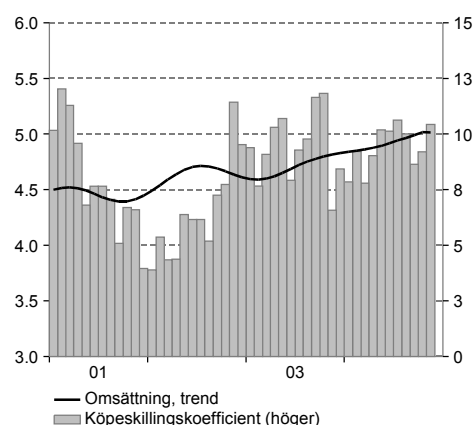
Avsaknaden av bredd i konsumtionsuppgången kan troligen förklaras av att hushållens förväntningar om den ekonomiska utvecklingen, såsom de mäts av förtroendeindikatorn CCI i Hushållens inköpsplaner, fortfarande är relativt återhållsamma (se diagram 61). CCI har fallit tillbaka något i tre månader sedan september, vilket troligen beror på stigande oljepriser och det fortsatt svaga arbetsmarknadsläget. De flesta andra faktorer som normalt är betydelsefulla för hushållens konsumtion är redan positiva. Börsen har stigit med ca 17 procent i år, värdet av hushållens fastigheter har också ökat rejält och skuldsättningen har ökat (se diagram 62). Penningpolitiken är mycket expansiv och hushållens inkomster ökar förhållandevis snabbt 2005 och 2006. Sysselsättningen stiger i början av nästa år. Detta bedöms påverka hushållens förväntningar så att de blir mer optimistiska, vilket i sin tur leder till att hushållens konsumtion ökar snabbare från första kvartalet nästa år och under resten av prognosperioden. Därmed breddas konsumtionsökningen och märkbara ökning

Diagram 59 Konsumtion av kapitalvaror och tjänster exkl. bostäder
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 60 Fastighetsmarknaden, småhus
Tusental respektive årlig procentuell förändring, månadsvärden

Anm. Köpeskillingskoefficient = köpeskillning / taxeringsvärde.

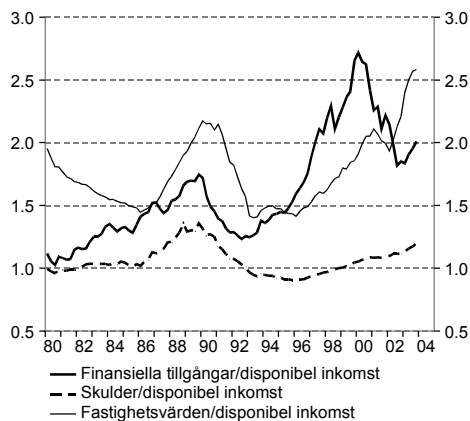
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 61 Hushållens förtroendeindikator (CCI)

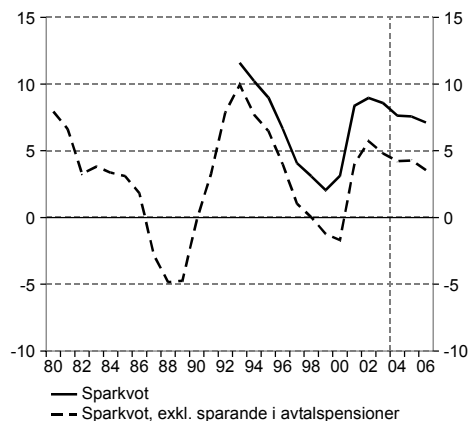
Nettotal, månadsvärden

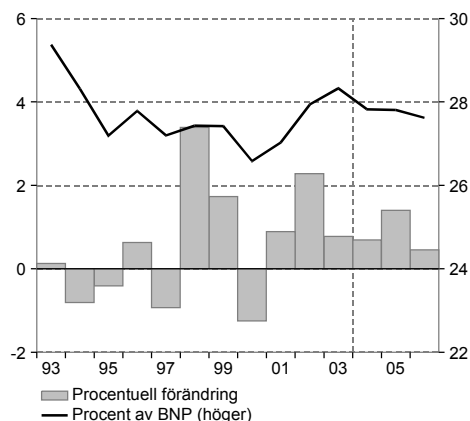
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 Hushållens förmögenhetskvot
Kvot, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Hushållens sparande
Procent av disponibel inkomst

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 Offentlig konsumtion
Årlig procentuell förändring respektive procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

väntas även för tjänstekonsumtionen (se tabell 8). Den starka inkomstutvecklingen medför att sparkvoten faller med endast 0,5 procentenheter mellan 2004 och 2006 (se diagram 63), trots att hushållens konsumtion stiger relativt mycket.

Tabell 8 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Konsumtionsutgifter	1 188	1,5	2,1	2,7	3,2
Därav: Sällanköpsvaror	227	4,6	6,4	5,5	5,6
Bilar	41	4,6	0,0	4,3	5,6
Dagligvaror	189	1,1	1,5	1,3	1,9
Konsumtion i utlandet	45	-3,8	14,9	10,3	6,4
Tjänster exkl. bostad	313	0,0	1,1	2,5	4,8
Sparkvot ¹	112	8,6	7,6	7,6	7,1
Sparkvot exkl. avtalspensioner ¹	60	4,8	4,1	4,3	3,5

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive sparande i procent av disponibel inkomst.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Offentlig konsumtion

Offentlig konsumtion minskar som andel av BNP

Den offentliga konsumtionen ökar med 0,7 procent 2004, vilket till stor del är ett resultat av fler arbetsdagar 2004 än 2003 (se diagram 64 och tabell 9). Justerat för förändringen av antalet arbetsdagar är den offentliga konsumtionen oförändrad 2004 jämfört med 2003. Även under 2005 och 2006 ökar den offentliga konsumtionen men den fortsätter ändå att minska som andel av BNP 2006.

Tabell 9 Offentlig konsumtion

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Offentliga konsumtionsutgifter	691	0,8	0,7	1,4	0,5
<i>Procent av BNP</i>		28,3	27,8	27,8	27,6
Statlig konsumtion	196	0,8	0,1	0,6	-0,1
<i>Procent av BNP</i>		8,0	7,8	7,7	7,5
Kommunal konsumtion	495	0,7	0,9	1,7	0,6
<i>Procent av BNP</i>		20,3	20,1	20,1	20,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den *statliga* konsumtionen ökar i år med 0,1 procent. Besparingar inom försvaret leder till minskningar av både lönekostnader

och inköp av försvarsmateriel. Sysselsättningen ökar något främst inom rättsväsendet.

Under 2005 kommer den statliga konsumtionen att öka med 0,6 procent. Tillskott i budgetpropositionen för 2005 ökar utgifterna för bland annat Försäkringskassan och kriminalvården. Underhåll av vägar och järnvägar ökar under både 2005 och 2006 men den statliga konsumtionen sjunker ändå med 0,1 procent 2006, till följd av de fortsatta åtstramningarna inom försvaret.

Den *kommunala* konsumtionen ökar med 0,9 procent 2004, varav 1,2 procent i kommunerna och 0,4 procent i landstingen. Sysselsättningen minskade i kommunerna under första halvåret men tillskotten i budgetpropositionen bedöms ha bidragit till en stabilisering. I landstingen ökar den uppmätta sysselsättningen 2004 som en följd av att Huddinge sjukhus åter ingår i den offentliga sektorn. Rensat för denna förändring minskar sysselsättningen i landstingen med 0,7 procent, till följd av ansträngda finanser.

Under 2005 ökar den kommunala konsumtionen mer än i år dvs. med 1,7 procent. Statsbidragen till såväl kommuner som landsting ökar förhållandevis mycket 2005 och 2006, varvid hälften av tillskotten bedöms leda till ökad konsumtion (se vidare fördjupningsrutan ”Statsbidragen till kommunerna – behövs de ständiga tillskotten?”). Under 2006 dämpas utvecklingen och konsumtionsökningen blir 0,6 procent.

Fasta bruttoinvesteringar

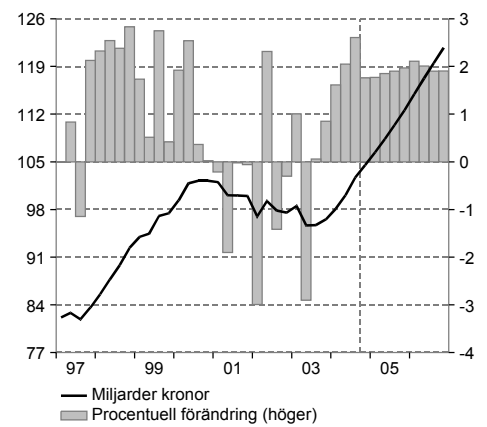
Investeringskonjunkturen tar fart

Den tre år långa perioden med fallande investeringar är nu bruten (se diagram 65). Industrins investeringar har vänt upp och även tjänsteföretagens investeringar ökar starkt i år. Investeringskonjunkturen förstärks ytterligare nästa år i synnerhet inom industrin. Kapacitetsutnyttjandet har fortsatt att stiga och är inom vissa branscher mycket högt. En starkare efterfrågan tillsammans med låga räntor, även i övrigt gynnsamma finansieringsmöjligheter, och förbättrad lönsamhet medför att investeringarna ökar kraftigt under de kommande åren.

I år är det främst bostäder och maskininvesteringar som bidrar till investeringsuppgången. Övriga bygg- och anläggningsinvesteringar utvecklas relativt svagt och väntas göra så även nästa år (se diagram 66).

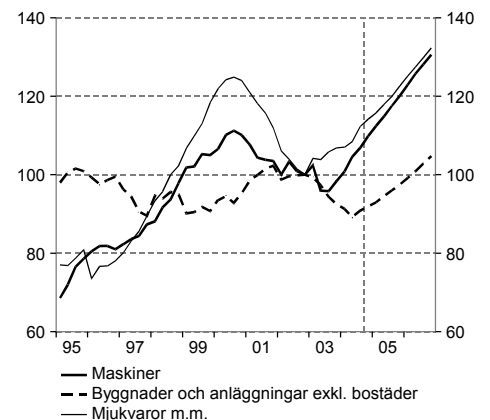
De offentliga investeringarna minskar något i år. Främsta förklaringen är ansträngda kommunala finanser. Under 2005 och 2006 ökar emellertid de offentliga investeringarna i samband med infrastruktursatsningar samt förbättrade kommunala finanser.

Diagram 65 Investeringar
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

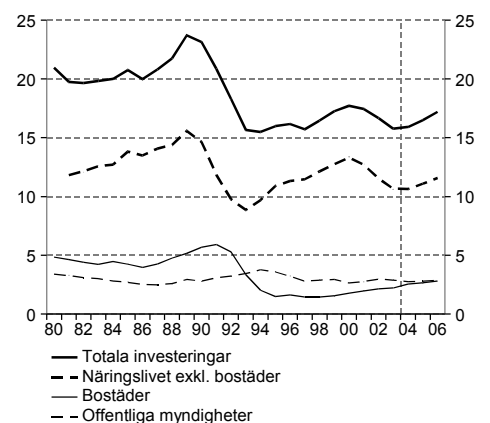
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 66 Investeringar
Index 2002 kvartal 4=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

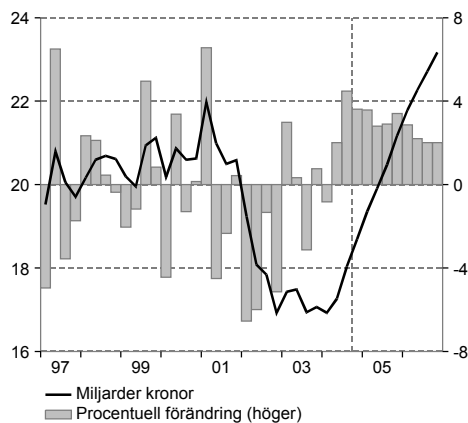
Diagram 67 Investeringar
Procent av BNP, löpande priser

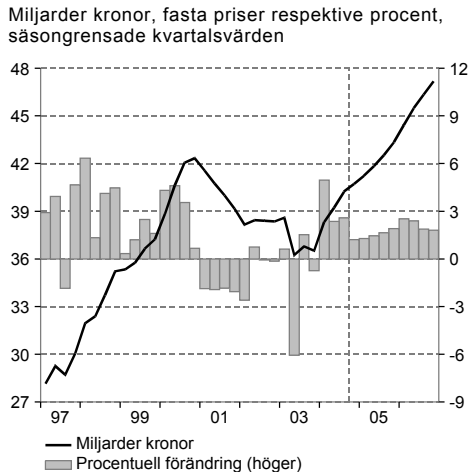
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 68 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 69 Industrins investeringar
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Tjänstebansernas investeringar
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongrensade kvartalsvärdenAnm. Exklusive bostäder, fartyg och flygplan.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Investeringarnas andel av BNP i löpande pris ökar åter och uppgår i år till 15,9 procent. Exklusive bostäder och offentliga investeringar ligger investeringsandelen på 10,6 procent. Detta är ungefär i nivå med jämförbara länder i Europa och ligger ganska nära genomsnittet under de senaste 25 åren (se diagram 67). Sammantaget sker en markant investeringsuppgång under prognosperioden och de totala investeringarnas andel av BNP ökar till 17,2 procent 2006.

Tabell 10 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring,
fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Industrin	68	-5,1	3,9	14,0	10,6
Övriga varubranscher	40	1,7	-0,2	6,4	6,6
Tjänstebanscher exkl. bostäder	152	-3,0	7,0	7,1	7,8
Bostäder	54	5,5	17,6	7,2	7,3
<i>Summa näringsliv</i>	<i>314</i>	<i>-1,6</i>	<i>7,2</i>	<i>8,5</i>	<i>8,2</i>
Offentliga myndigheter	70	-1,3	-1,2	5,6	5,3
Summa	385	-1,5	5,7	8,0	7,7

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Näringslivets investeringar accelererar under 2005

De senaste årens stora kostnadsnedskärningar inom näringslivet har medfört att vinstläget förbättrats. Investeringarna har varit låga och kapacitetsutnyttjandet har stigit snabbt som en följd av den starka efterfrågeökningen, i synnerhet inom industrin (se diagram 68). I år har investeringarna ökat i näringslivet. Särskilt stora investeringar har gjorts inom pappersindustrin och energisektorn. Bland tjänstebanscher är det främst industrinära tjänstebanscher, såsom exempelvis uthyrning av maskiner respektive konsultverksamhet, som ökat sina investeringar. Nästa år tilltar bredden på investeringskonjunkturen då fler industribranscher ökar sina investeringar samtidigt som fler tjänstebanscher ansluter sig (se diagram 69 och 70). Ett undantag är konsumtionsvaruindustrin, där investeringarna ökar först framåt 2006. Även de mer hushållsinriktade tjänsteföretagen bedöms ligga senare i denna investeringscykel.

Bostadsbyggandet fortsätter att öka

Bostadsinvesteringarna har utvecklats synnerligen starkt i år. Nybyggandet av bostäder är geografiskt väl spritt och det byggs även utanför de större städerna. Utvecklingen i Göteborg och Malmö med omnejd, som tidigare varit intensiv väntas nu bli något lugnare. I Stockholm har utvecklingen varit något svagare men antalet påbörjade lägenheter har ändå ökat med drygt tusen

det första halvåret i år jämfört med motsvarande period i fjol. Denna utveckling bedöms fortsätta. Ombyggnationer har utvecklats svagare (se diagram 71). Det s.k. ROT-avdraget, dvs. skattereduktion för reparationer, om- och tillbyggnader av bostäder, bedöms ännu inte ha fått någon större effekt men väntas stimulera byggandet nästa år. Sammanfattningsvis kommer bostadsinvesteringarna att fortsätta öka starkt under hela prognosperioden men investeringsnivån 2006 blir ändå lägre än genomsnittet sedan 1980 (se diagram 72).

Ökade offentliga investeringar framöver

De offentliga investeringarna sjunker med 1,2 procent i år. Liksom förra året beror minskningen främst på ansträngda kommunala finanser. För 2005 och 2006 ser det ljusare ut. Statens investeringar ökar som en följd av ökande infrastrukturinvesteringar. En rad myndigheter bl.a. inom rättsväsendet tilldelas ökade resurser, vilket också ökar de offentliga investeringarna från och med nästa år. De kommunala investeringarna väntas öka i takt med att de kommunala finanserna förbättras. Sammantaget ökar de offentliga investeringarna med drygt 5 procent årligen 2005 och 2006 (se tabell 10).

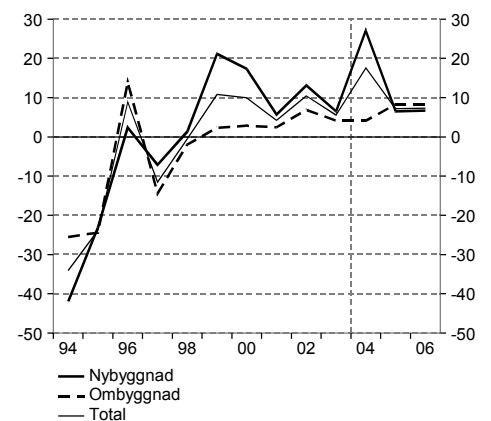
Lagerinvesteringar

Företagen har kunnat krympa sina lager

Den successivt allt starkare efterfrågan har gjort det möjligt för företagen att dra ner sina tidigare alltför stora lager. Enligt Konjunkturbarometern är en mycket stor andel av industrin nöjd med storleken på sina lager av insatsvaror (se diagram 73). Hela 5 procent av företagen uppger till och med att de är för små. Även lagren av färdigvaror har reducerats till nivåer som en stor andel av företagen är nöjda med (se diagram 73). För handeln är uppgifterna mer splittrade (se diagram 74). Partihandeln har kunnat minska sina lager och är generellt sett mycket nöjda med dess storlek. Mest nöjd är man inom partihandel med inriktning mot byggverksamhet, där man närmast säger sig ha för små lager. I partihandel för dagligvaruhandel (livsmedel och drycker) är man dock klart missnöjda. Även inom bilhandeln vill man krympa sina lager.

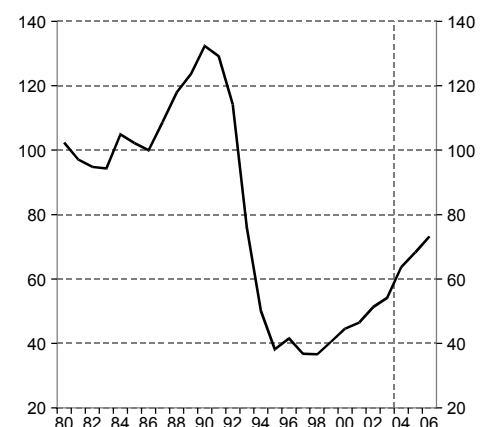
Under prognosåren bedöms industrin bygga upp sina lager av insatsvaror något för att undvika att flaskhalsar uppstår när produktionen stiger. Industrins lager av produkter i arbete och färdigvaror ökar också marginellt när produktionen stiger ytterligare. Handelns lager bedöms öka något till följd av utvecklingen inom partihandeln. Bilhandeln förväntas dock minska sina lager

Diagram 71 Investeringar i bostäder
Årlig procentuell förändring

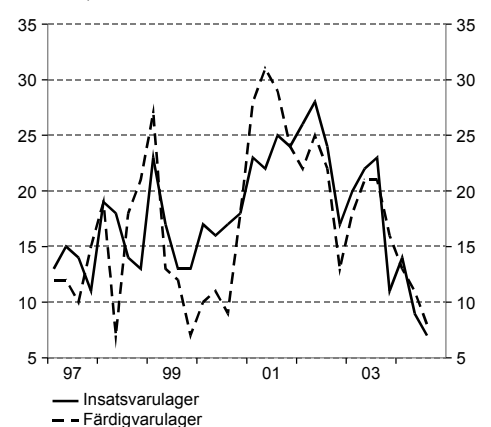
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Investeringar i bostäder
Miljarder kronor, fasta priser

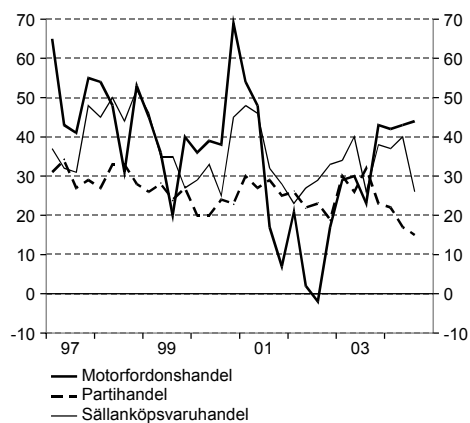
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Lageromdömen i industrin
Nettotal, kvartalsvärden

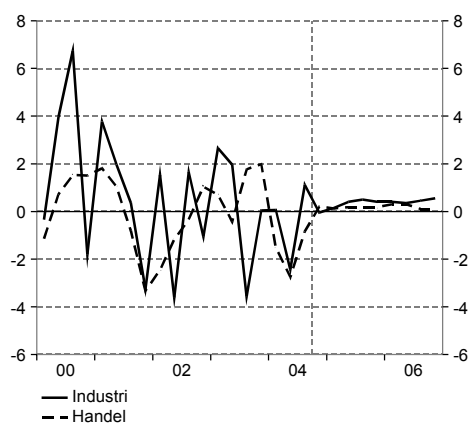
Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 Lageromdöme i handeln
Nettotal, kvartalsvärden

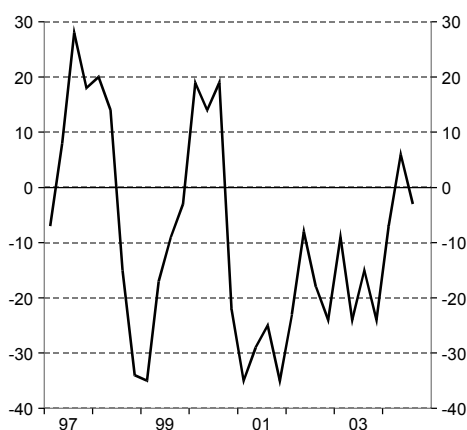
Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Lager
Förändring i miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Exportorderstock, industrins om-
döme
Nettotal, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

mot mer önskvärda nivåer. För detaljhandeln antas endast mindre lagerrörelser (se diagram 75).

I år har lagerförändringarna bidragit negativt till efterfrågeutvecklingen med motsvarande ca 0,4 procent av BNP. Nästa år beräknas ett lika stort men positivt bidrag medan det 2006 blir i det närmaste neutralt.

Export

Fortsatt god exportutveckling trots den starkare kronan

Den internationella konjunkturåterhämtningen fortsätter och världshandeln utvecklas förhållandevis starkt under hela prognosperioden, även om tillväxten dämpas något 2005 och 2006 (se avsnittet om internationell ekonomi). Liksom tidigare blir tillväxten starkast i Asien, särskilt i Kina och Indien. Kina är efter USA det största icke-europeiska mottagarlandet av svensk export och handeln med Indien växer för närvarande snabbt. För svensk exporttillväxt betyder dock utvecklingen i Europa mest. Snabbare växande investeringar i euroområdet under prognosperioden gynnar svensk export. Apprecieringen av kronan, främst genom den kraftiga försvagningen av dollarn, kommer dock att påverka exportföretagen negativt främst via lägre priser (se avsnittet om lönsamhet i näringslivet) men senare också genom att exportökningen hämmas.

Bilden av en stark och bred exportkonjunktur framkommer i Konjunkturbarometern. Företagen rapporterar om en fortsatt ökning av ordergången och andelen företag som svarar att orderstocken är ”större än lagom” är nu lika stor som andelen som svarar att den är för liten (se diagram 76). Även kapacitetsutnyttjandet är mycket högt. Mot denna starka bild står i viss mån orderstatistik från SCB, som visar på en mer dämpad utveckling under de senaste månaderna (se diagram 77). Att döma av såväl rapporter som företagsuttalanden i övrigt verkar dock de flesta företagen se positivt på den närmaste framtiden. Totalt beräknas exporten i år öka med 10,7 procent och även under 2005 och 2006 väntas en förhållandevis stark volymutveckling (se diagram 78 och tabell 11).

Tabell 11 Export av varor och tjänster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Export av varor	820	4,9	10,2	6,9	5,9
Varav: Bearbetade varor	704	5,1	9,8	7,9	6,8
Råvaror	113	3,7	13,7	1,1	-0,1
Export av tjänster	248	5,4	12,1	8,9	7,3
Summa export	1 068	5,0	10,7	7,3	6,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

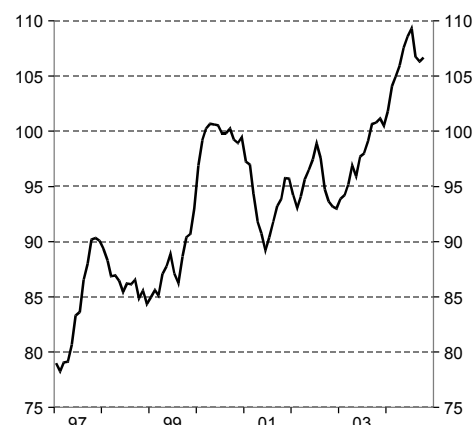
Stark uppgång för bearbetade varor även nästa år

I år växer svensk export av bearbetade varor snabbare än världsmarknaden till följd av en gynnsam inriktning på omvärldens efterfrågan (se diagram 79). Utvecklingen första halvåret i år var den starkaste sedan tillväxttoppen 2000. Förklaringar är en mycket stark utveckling för exporten av i första hand teleprodukter och i andra hand motorfordon. Tillväxten har också breddats till fler branscher. Som väntat uppkom en viss rekyl under tredje kvartalet efter de tidigare höga tillväxttalen med bl.a. en svagare ökning för just teleprodukt- och motorfordonsexporten. Dämpningen blev dock något större än beräknat främst för motorfordonsexporten, men även exporten av övriga bearbetade varor¹⁰ ökade förhållandevis lite. Under fjärde kvartalet beräknas denna export dock åter öka snabbare.

Marknadstillväxten beräknas till drygt 8 procent i år och nästa år och minskar därefter något till drygt 7,5 procent 2006 (se diagram 80). Telekomsektorns investeringar kommer att öka snabbt under de närmaste åren, dels till följd av en fortsatt utbyggnad av systemen för den mer traditionella teletrafiken och dels för att svara mot ett växande intresse för mer avancerade 3G-tjänster. Teleproduktexporten fortsätter därför att öka starkt även nästa år om än i en svagare takt än under 2004. Förutsättningarna är goda även för en fortsatt kraftig ökning av motorfordonsexporten då efterfrågan för såväl person- som lastbilar fortsätter att öka. De möjliga kapacitetsproblem branschen tidigare flaggat för förutses bli lösta. För detta talar en hög investeringstakt och införandet av en ny arbetsordning på Torslandaverken nästa år, samtidigt som ett tredje skift verkar dröja till 2006. En ökad allmän investeringsvilja i euroområdet kommer också att påverka den svenska exporten gynnsamt nästa år.

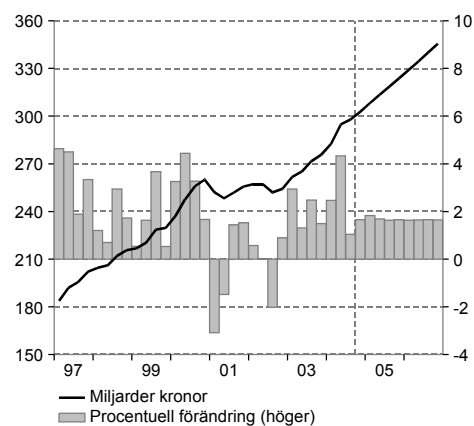
Den starkare kronan kommer dock successivt att påverka exportföretagens lönsamhet negativt. I första hand slår kronförstärkningen på vinsterna via lägre priser i svenska kronor, men den kommer även att påverka volymutvecklingen i negativ rikt-

Diagram 77 Industrins exportordergång
Index 2000=100, fasta priser, säsongrensade månadsvärden

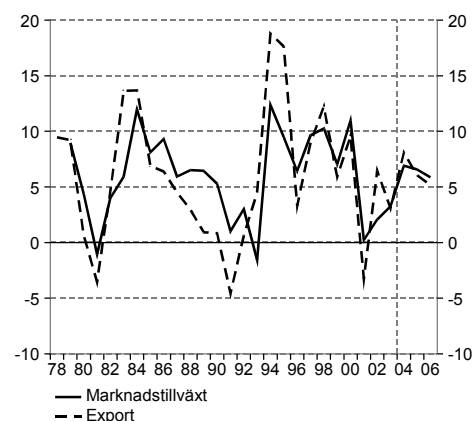
Anm. 6-månaders glidande medelvärde.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 78 Export av varor och tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

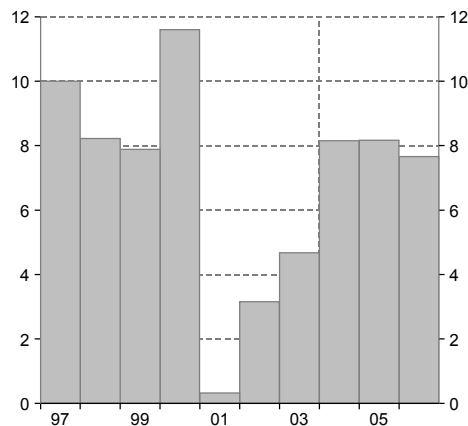
Diagram 79 Bearbetade varor till 14 OECD
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Anm. Marknadstillväxt beräknas med svenska exportvikter.
Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

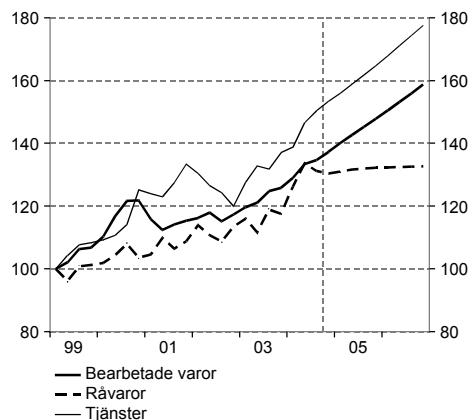
¹⁰ Bearbetade varor exklusive teleprodukter, motorfordon, läkemedel, järn och stål samt papper och papp.

Diagram 80 Världsmarknadstillväxt för bearbetade varor
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Export
Index 1999 kvartal 1=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 Råvarupriser
Index 2003=100, svenska kronor, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

ning. Framst hämmar detta utvecklingen 2006, men redan nästa år bromsas exporttillväxten något (se diagram 79).

Kraftig uppgång i råvaruexporten i år

Råvaruexporten ökar i år med 13,7 procent (se diagram 81). Uppgången kan till stor del förklaras av en kraftigt ökad export för petroleumprodukter under första halvåret när branschen reducerade sina lager. Under andra halvåret har dock exporten dragits ner till en nivå i linje med vad produktionen tillåter. Råvaruexporten exklusive petroleum ökar med 10,0 procent i år. Det är i synnerhet exporten av livsmedel och metaller som bidrar till denna ökning. Den snabba tillväxten i Kina tillsammans med en ökad amerikansk efterfrågan har medfört att efterfrågan på världsmarknaden för metaller och malmer har ökat dramatiskt sedan sommaren 2003. Priserna på svensk råvaruexport har också stigit starkt sedan början av 2004 (se diagram 82). Även efterfrågan på stål har varit hög. Exportutvecklingen för skogsindustrin har varit starkare i år än i fjol. Sågverksindustrin, vars export föll 2003, ökar på nytt sina leveranser till utlandet i år. Efterfrågan på pappersmassa har varit fluktuerande mellan kvartalen sedan början av 2002, men efter sommaren i år har efterfrågan varit tilltagande. Exporten av massa stiger således efter en mindre nedgång i fjol. Även exporten av papper och papp, som har ökat påtagligt de senaste två åren, har mött en ökad efterfrågan 2004.

Den högre omvärldsefterfrågan i kombination med stark investeringsinriktad tillväxt i Kina, om än inte så stark som under 2004, innebär att den svenska råvaruexporten exklusive petroleumprodukter beräknas öka nästa år med drygt 3,5 procent. Den totala råvaruexporten ökar emellertid långsammare eftersom exporten av petroleum minskar från den tillfälligt höga nivån 2004. För 2006 väntas konkurrensen på råvarumarknaden tillta och den svenska råvaruexporten blir då i det närmaste oförändrad.

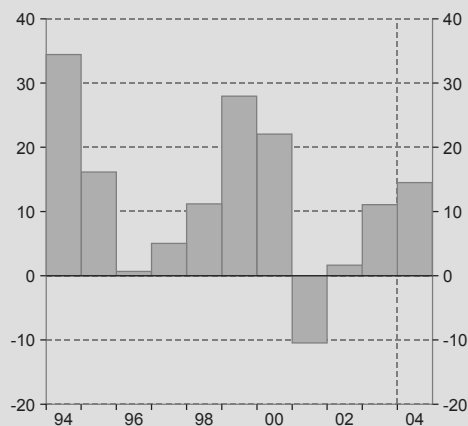
Tjänsteexporten tar fart

Tjänsteexporten ökar starkt i år bl.a. till följd av starkt ökad export av övriga tjänster. Viktiga poster i denna export är t.ex. olika typer av konsulttjänster, licenser, patent och banktjänster. Knappt en tredjedel av övriga tjänster är s.k. merchanting¹¹ som ökade kraftigt med över 30 procent de tre första kvartalen i år jämfört med motsvarande period i fjol. Även exporten av frakt-tjänster har ökat betydligt i samband med den starka världshandeln. Däremot har resandet till Sverige haft en svagare utveckling, vilket kan bero på den allt starkare kronan.

¹¹ Avser till övervägande del fakturering för försäljning av varor producerade av utländska dotterbolag.

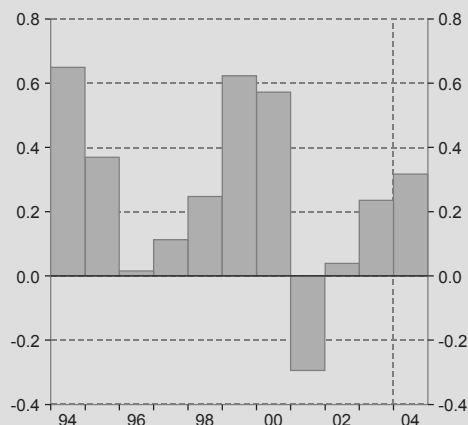
Under 2005 och 2006 fortsätter exporten av övriga tjänster att växa förhållandevis starkt i takt med den allt starkare konjunkturen. Redarna kan räkna med fortsatt ökade transporter när världsekonomin fortsätter att stärkas. Kronans förstärkning dämpar utländska turisters intresse för resor till Sverige även nästa år medan en viss återhämtning väntas ske 2006.

Diagram 83 Motorfordonsindustrins (SNI34) förädlingsvärde
Arlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

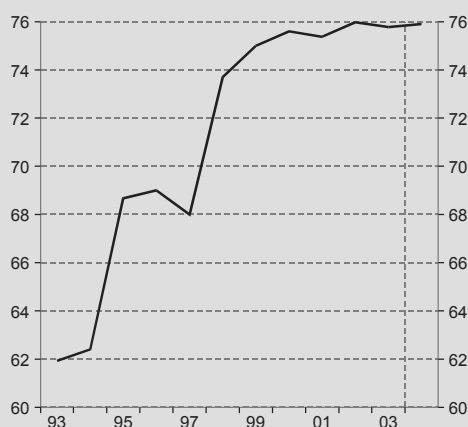
Diagram 84 Motorfordonsindustrins (SNI34) förädlingsvärde
Bidrag till BNP-utvecklingen, procentenheter

Anm. BNP till baspris.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 Sysselsatta i motorfordonsindustrin
Tusental

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Motorfordonsindustrin och dess betydelse för svensk ekonomi

Lite historia

Starten för svensk bilindustri kan dateras till 1897 då Vagnsfabriksaktiebolaget i Södertelge (VABIS) byggde den första fabriksstillverkade personbilen. Några år senare, 1901, rullade även Maskin AB Scania's första bil ut genom fabriksportarna i Malmö. Ytterligare ett år senare tillverkade företagen sina första lastbilar. De båda företagen slogs sedan samman 1911 till AB Scania-Vabis då även den första bussen med plats för 12 passagerare byggdes. Arton år senare, 1929, tillverkade bolaget sin sista personbil för att därefter, under lång tid, koncentrera sig på produktion av enbart tyngre fordon tills SAAB kom in i bilden.

På 1920-talet grundades den andra grenen av svensk bilindustri när Assar Gabrielsson och Gustav Larsson den 25 juli 1924 träffades på restaurang Sturehof i Stockholm och beslöt att starta Volvo. Volvos första personbil lämnade sedan fabrikslokalerna på Hisingen skärtorsdagen 1927. Redan året efter exporterade man den första bilen till Danmark. Samma år byggdes även den första lastbilen och den första bussen.

Ett decennium senare, när andra världskrigets bröt ut, var drygt 1 procent av industriarbetarna verksamma inom bilindustrin. När kriget var slut hade denna andel minskat, men ökade därefter successivt och snabbt.

Det senaste decenniet

Från 1993 till 2003 ökade BNP med i genomsnitt 2,9 procent per år. Under samma period ökade förädlingsvärdet i motorfordonsindustrin¹² med i genomsnitt drygt 11 procent om året (se diagram 83) och 2003 svarade branschen för knappt 3 procent av näringslivets förädlingsvärde. Branschens direkta bidrag till BNP-utvecklingen var därmed i genomsnitt nära 0,3 procentenheter per år (se diagram 84). Variationerna mellan åren är dock stora. År 1994 bidrog motorfordonsindustrin med 0,65 procentenheter medan bidraget var negativt 2001.

Den starka produktionsutvecklingen har inneburit att även sysselsättningen ökat trots en kraftig produktivitetsutveckling om i genomsnitt nära 9 procent om året. År 1993 arbetade nära 62 000 personer inom motorfordonsindustrin och därefter har sysselsättningen ökat till drygt 76 000 personer i år (se diagram 85), vilket utgör 2,6 procent av sysselsättningen i näringslivet.

Motorfordonsindustrin är starkt utlandsberoende och omkring 60 procent av produktionen exporteras. I föl upp gick

¹² SNI 34 enligt Standard för svensk näringsgrensindelning.

motorfordonsexporten till ca 125 miljarder kronor, vilket motsvarar ungefär 15 procent av den totala varuexporten (se diagram 86). Efterfrågan på motorfordon har varit fortsatt stark även i år. Nyregistreringarna av tunga fordon i Västeuropa t.o.m. september har ökat med nära 7 procent jämfört med samma period i fjol. Även personbilsinköpen har ökat i Västeuropa och samtidigt har både Volvo och SAAB vunnit marknadsandelar. Exporten av motorfordon ökar med drygt 10 procent även i år och branschens produktion med närmare 15 procent. En fortsatt stark produktivitetsutveckling innebär dock att sysselsättningen inom branschen är närmast oförändrad från i fjol.

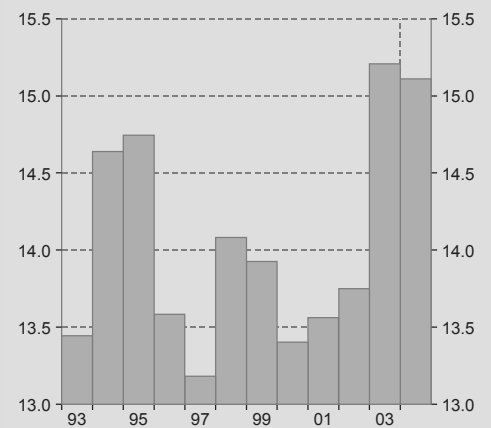
Hur många jobb skapar produktionen i motorfordonsindustrin – en skattning

Förutom de direkta effekterna på ekonomin till följd av produktionen inom motorfordonsindustrin tillkommer indirekta effekter genom insatsvaruproduktion utanför sektorn. Exempel på sådana insatsvaror är bilplåt, glasrutor, elsystem, däck, textilier och olika typer av tjänster.

Statistik från nationalräkenskaperna beskriver näringslivets produktionsstruktur för 2000¹³. Om denna produktionsstruktur antas gälla för de inhemska producerade externa insatserna till motorfordonsindustrin¹⁴ kan förädlingsvärdet för den indirekta produktionen beräknas. Av en sådan beräkning framkommer att motorfordonsindustrins produktion genererar ytterligare inhemska produktion motsvarande ca 40 procent av branschens förädlingsvärde. Därmed skulle summan av det direkta och indirekta bidraget från motorfordonsbranschen till BNP-tillväxten uppgå till ca 0,8 procentenheter 2000. För 2004 uppgår motsvarande bidrag till ca 0,4 procentenheter.

Ungefär 76 000 personer är sysselsatta i motorfordonsbranschen i år. En grov beräkning visar på en sysselsättning utanför branschen, till följd av dess produktion, som uppgår till närmare 35 000 personer. Totalt genererar därmed motorfordonsindustrin sysselsättning för ca 110 000 personer i år. För varje två jobb inom motorfordonsindustrin skapas ytterligare ett.

Diagram 86 Andelen motorfordon av total varuexport
Procent

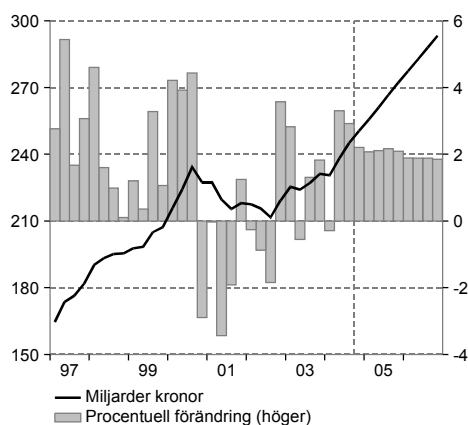

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹³ Av näringslivets totala bruttoproduktionsvärde utgjorde importerad insats drygt 15 procent. Den egna insatsen (producerad inom näringslivet) knappt 40 procent, medan branschens förädlingsvärde uppgick till 45 procent av bruttoproduktionsvärdet.

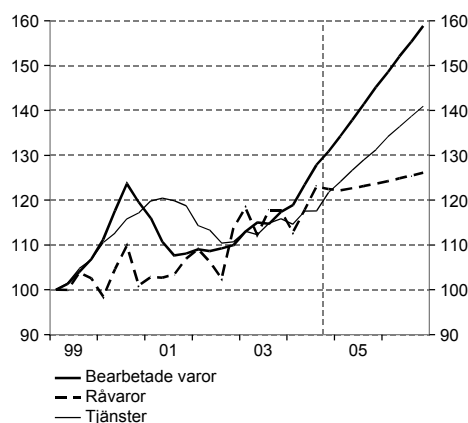
¹⁴ Ca 25 procent av bruttoproduktionsvärdet i SNI 34.

Diagram 87 Import av varor och tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent,
säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 88 Import
Index 1999 kvartal 1=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Import

Importen ökar nu allt starkare och fortsätter göra så 2005 och 2006 när konsumtion och investeringar växer snabbt (se diagram 87). Inledningsvis i år utvecklades importen relativt svagt vilket till viss del kan förklaras av minskande lager.

Tabell 12 Import av varor och tjänster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Import av varor	666	6,1	8,2	9,9	7,8
Därav: Bearbetade varor	515	5,1	10,1	11,7	9,6
Råvaror	154	7,5	2,5	3,3	1,4
Import av tjänster	238	1,5	4,0	8,4	7,3
Summa import	904	4,9	7,1	9,5	7,7

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Importen av bearbetade varor fortsätter öka snabbt

Importen av bearbetade varor har ökat starkt under 2004. Under de tre första kvartalen har importen av investeringsvaror ökat med 14 procent jämfört med motsvarande period föregående år. Ökningen är bred, men störst för importen av teleprodukter som ökat med 40 procent under samma period. Under prognosperioden fortsätter importen av bearbetade varor att öka snabbt, i synnerhet under 2005 (se diagram 88 och tabell 12). Den starka svenska investeringskonjunkturen bidrar till en snabbt ökande import av investeringsvaror. Den starkare kronan dämpar importpriserna i svenska kronor, vilket ytterligare stimulerar importen.

Importen av råvaror stagnerar

Importen av livsmedel, jordbruksprodukter och metaller ökar starkt i år medan importen av råolja och petroleumprodukter endast stiger svagt. Sammantaget ökar råvaruimporten med 2,5 procent 2004. Nästa år ökar importen av råvaror snabbare då importen av råolja och petroleumprodukter stiger betydligt mer än i år samtidigt som livsmedelsimporten, som har gått upp kraftigt sedan 2001, fortsätter att expandera.

Tjänsteimporten ökar

Importen av tjänster, som tidigare utvecklats svagt, beräknas mer påtagligt ha tagit fart under det fjärde kvartalet. Importen av frakttjänster ökar kontinuerligt när utrikeshandeln med varor

fortsätter att växa. Den starkare kronan tillsammans med en successivt starkare arbetsmarknad gör att hushållen i större utsträckning reser utomlands. Därtill leder den allt starkare konjunkturen till att importen av olika typer av företagstjänster ökar. Tjänsteimporten fortsätter därför att växa förhållandevis snabbt under hela prognosperioden (se diagram 88).

Produktion och arbetsmarknad

Som närmare diskuterades i föregående avsnitt ökar efterfrågan i svensk ekonomi framöver. Produktionen ökar därmed med 3,2 procent per år i kalenderkorrigerade termer 2004–2006. Produktivitetstillväxten är dock förhållandevis hög i år och antalet arbetade timmar växer därför ganska svagt. Produktivitetstillväxten dämpas de kommande åren och arbetstimmarna ökar med ca 1 procent per år.

Medelarbetstiden ökar under prognosperioden. Konjunkturförbättringen bidrar till att den vanligen arbetade tiden ökar och därtill fortsätter sjukfrånvaron att minska. Såväl den svaga utvecklingen av antalet arbetade timmar som den stigande medelarbetstiden bidrar till att hålla tillbaka sysselsättningen i år. Nästa år och 2006 ökar sysselsättningen mer påtagligt (se diagram 89).

Trots en stigande befolkning i arbetsför ålder (16–64 år) ökar arbetskraften relativt måttligt. Delvis förklaras detta av att befolkningsökningen företrädesvis sker i yngre eller äldre åldersgrupper med lågt arbetskraftsdeltagande. Arbetskraftsutbudet hålls dock även tillbaka av en fortsatt ökning av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna samt av att antalet förtidspensionärer ökar.

Arbetslösheten har börjat minska, främst till följd av ökade arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Under 2005 och 2006 bidrar även stigande sysselsättning till att den öppna arbetslösheten faller till 4,4 procent 2006.

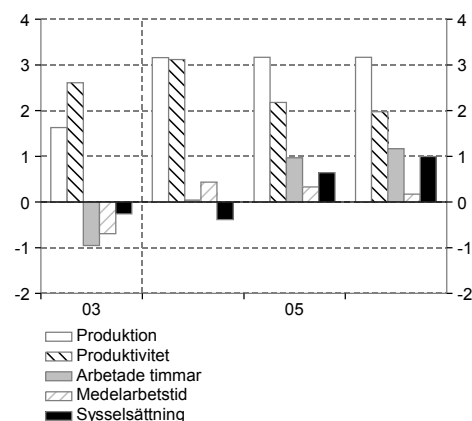
Resursutnyttjandet stiger successivt under prognosperioden och produktionsgapet sluts under 2006.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

Produktionen fortsätter att öka i snabb takt

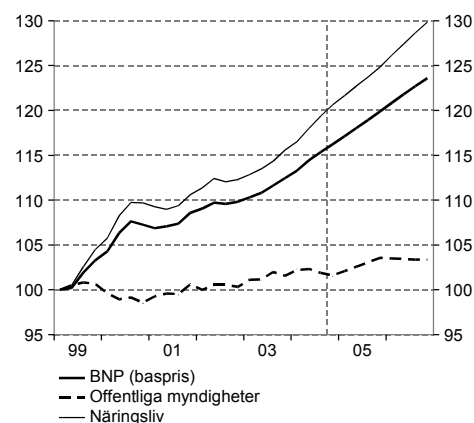
Produktionen har ökat starkt i år efter en mer måttlig tillväxt i fjol (se tabell 13 och diagram 90). Industriproduktionen tog fart redan andra kvartalet i fjol och har fortsatt att öka starkt i år (se diagram 91). Den tidigare svaga byggkonjunkturen började återhämta sig andra kvartalet i år. Även delar av tjänstesektorn återhämtade sig efter en svag inledning av året. De offentliga myndigheternas produktion har fortsatt att öka något i år. Under perioden 2005–2006 väntas en fortsatt stark produktionsstillväxt i näringslivet, medan den blir mer måttlig hos de offentliga myndigheterna (se tabell 13).

Diagram 89 Produktion och sysselsättning
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerad

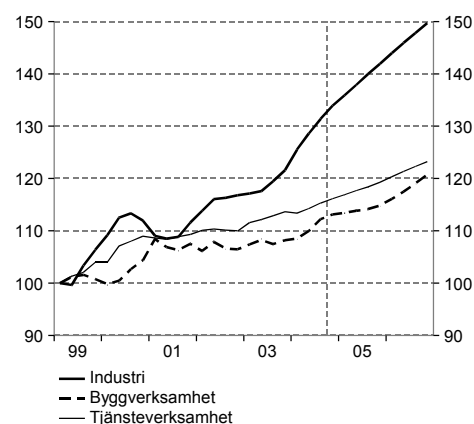
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Produktion
Index 1999 kvartal 1=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Produktion i näringslivet
Index 1999 kvartal 1=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 13 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006	
		<i>Kalenderkorrigerat</i>				
Varubranscher	637	2,0	7,1	5,6	4,8	
Varav: Industri	439	2,8	9,2	7,0	5,7	
Byggverksamhet	97	1,0	2,9	2,8	3,8	
Tjänstebranscher	1 051	2,2	2,0	2,9	3,2	
Varav: Handel	225	3,5	2,9	4,0	4,6	
Företagstjänster	212	3,5	2,0	3,6	4,0	
Summa näringsliv¹	1 634	1,8	4,0	3,9	3,9	
Offentliga myndigheter	464	1,1	0,5	0,8	0,6	
Total produktion (baspris) ²	2 130	1,6	3,2	3,2	3,2	
Produktskatter/subventioner	308	1,2	3,1	3,0	3,2	
BNP (marknadpris)²	2 438	1,6	3,2	3,2	3,2	
		<i>Ej kalenderkorrigerat</i>				
Näringsliv ¹	1 634	1,7	4,5	3,9	3,6	
Offentliga myndigheter	464	0,8	1,6	0,8	0,1	
BNP (marknadpris)²	2 438	1,5	3,8	3,2	2,8	

¹ Ej branschfördelad förbrukning av finansiella tjänster har subtraherats.² Inklusivt produktion i hushållens ideella organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Konfidensindikator för industrin
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme minus omdöme om färdigvarulager plus förväntad produktion. Medelvärde 1980–2003 = 0.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Konfidensindikator för byggverksamhet
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme + förväntad förändring antal sysselsatta. Medelvärde 1996–2003 = 0.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Konjunkturbarometerns konfidensindikator för *industrin* har stigit rejält i år och ligger sedan i maj stabilt på en hög nivå (se diagram 92). Orderläget har successivt förbättrats och två av tre företag är nu nöjda med orderstockens storlek. Bäst är orderläget i stål-, teleprodukt- och motorfordonsindustri. Industriföretagen är fortsatt optimistiska inför det fjärde kvartalet och räknar med en god orderingång, främst från exportmarknaden. Produktionstillväxten väntas bli fortsatt hög om än något lägre än under de senaste kvartalen.

Orderläget inom *byggverksamheten* har förbättrats påtagligt (se diagram 93) och byggföretagen räknar med en fortsatt produktionsökning fjärde kvartalet. ROT-avdraget, dvs. skattereduktionen för reparationer, om- och tillbyggnader av bostäder, som gäller från 15 april i år till den 30 juni 2005, stimulerar i någon mån byggandet under andra halvåret i år, främst genom att planerade projekt tidigareläggs. Byggföretagen är enligt konjunkturbarometern optimistiska om utvecklingen 2005.

För *tjänstesektorn* har utvecklingen hittills i år varit något splittrad. Partihandeln och sällanköpsvaruhandeln har återhämtat sig, och i viss mån även handeln med motorfordon. Detaljhandeln har däremot utvecklats svagt. Produktionstillväxten har varit stark för vissa företagstjänster, främst datakonsulter och uppdragsverksamhet. För arkitekter och byggkonsulter har förbättringen också varit påtaglig. Inom tjänstebranscherna är man nu i allmänhet optimistisk om framtiden.

Under perioden 2005–2006 väntas en fortsatt stark produktionsökning i näringslivet. En fortsatt om än något dämpad efterfrågan från utlandet gynnar hela näringslivet, men i synnerhet

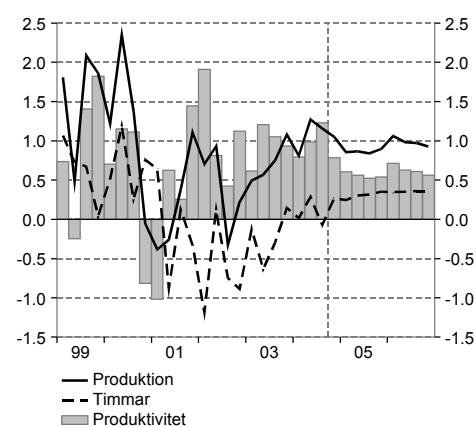
industrin, företagstjänsterna och partihandeln. Samtidigt väntas den inhemska efterfrågan öka allt snabbare. Produktionen i näringslivet beräknas kalenderkorrigerat öka med 4 procent i år och 3,9 procent både 2005 och 2006 (se tabell 13). Den faktiska tillväxten i näringslivet blir 0,5 procentenheter högre i år till följd av fyra fler arbetsdagar i år jämfört med i fjol. Antalet arbetsdagar blir lika många 2005, medan de blir två dagar färre 2006. Den starka tillväxten i industrin dämpas något under prognosåren, medan tjänsteproduktionen växer allt snabbare. Produktionen i den offentliga sektorn ökar långsammare än i näringslivet.

Fortsatt stark produktivitetsökning

Produktiviteten i näringslivet har fortsatt att öka snabbt (se diagram 94 och 95). I industrin, främst teleproduktindustrin, har produktiviteten nu ökat starkt fem kvartal i rad. Trots en stark produktionstillväxt har företagen minskat sin personalstyrka och därigenom förbättrat sin produktivitet och lönsamhet. I tjänstebanscher har produktivitetsökningen varit mer måttlig och inom vissa branscher, som t.ex. datakonsulter och uppdragsverksamhet, har sysselsättningen ökat. Till en inte oväsentlig del är den starka produktivitetsökningen i näringslivet en följd av en stark ökning av s.k. merchanting. Denna innebär att produkter som produceras och säljs utomlands, ofta av svenska dotterbolag, ändå faktureras från Sverige. En stor del av värdet av sådana räknas som tjänsteexport och höjer därmed näringslivets produktion. Merchanting bidrar i år med 0,6 procentenheter till näringslivets produktivitetsökning, vilket kan jämföras med ett genomsnittligt årligt bidrag under den senaste tio åren på 0,2 procentenheter (se diagram 96).

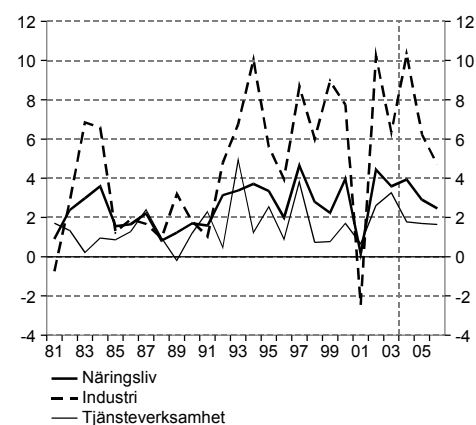
Produktivitetstillväxten i näringslivet förutses bli något lägre 2005–2006, vilket är normalt när konjunkturen har stärkts en tid (se tabell 14). Orsaken är att tidigare undersysselsatt personal i stor utsträckning redan har tagits i anspråk och företagen börjar nyanställa. Ökningen av merchanting väntas också bromsa in. Produktivitetsökningen 2006 blir därmed lägre än trenden för näringslivets produktivitetstillväxt (se diagram 96).

Diagram 94 Produktion och arbetade timmar i näringslivet
 Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

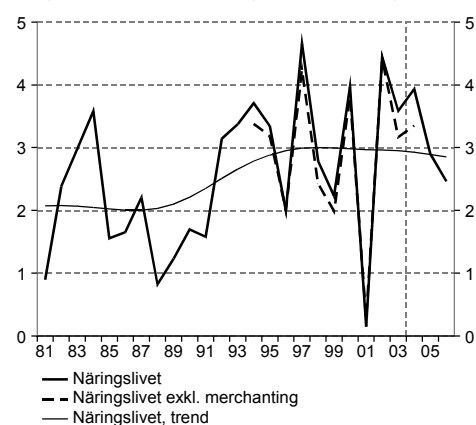
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 95 Produktivitet i näringslivet
 Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerad

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Produktivitet i näringslivet
 Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerad

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

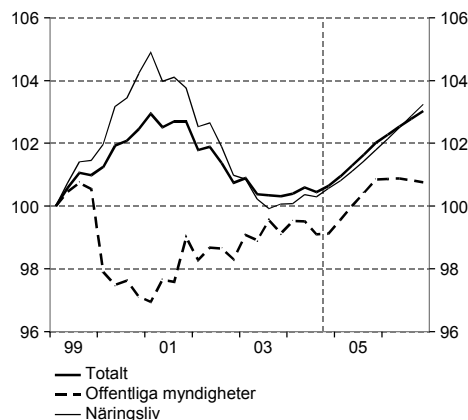
Tabell 14 Produktivitet

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

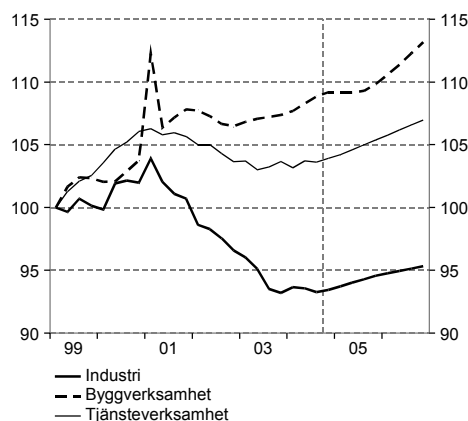
	2003	2003	2004	2005	2006
	<i>Kalenderkorrigerat</i>				
Varubranscher	339,8	4,8	7,3	4,9	3,6
Varav: Industri	368,6	6,3	10,3	6,2	4,7
Byggverksamhet	226,8	0,9	1,6	2,0	1,4
Tjänstebranscher	374,2	3,3	1,8	1,7	1,6
Varav: Handel	246,6	2,2	2,0	2,3	2,6
Företagstjänster	343,1	7,3	1,3	2,1	1,9
Näringsliv	349,0	3,6	3,9	2,9	2,5
Offentliga myndigheter	239,9	0,4	0,4	-0,1	0,0
Totalt¹	313,7	2,6	3,1	2,2	2,0
	<i>Ej kalenderkorrigerat</i>				
Näringsliv	349,0	3,7	3,6	2,9	2,6
Offentliga myndigheter	239,9	0,5	-0,1	-0,1	0,0
Totalt¹	313,7	2,8	2,7	2,2	2,1

¹ Inklusivt hushållens ideella organisationer.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Antal arbetade timmar
Index 1999 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Antal arbetade timmar i näringslivet
Index 1999 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Arbetade timmar stabiliseras i år

Antalet kalenderkorrigerade arbetade timmar i näringslivet stabiliseras i år efter att ha sjunkit två år i rad (se tabell 15 och diagram 97). De faktiskt arbetade timmarna ökar emellertid påtagligt både i näringslivet och i offentliga sektorn i år på grund av det större antalet arbetsdagar. Inom industrin har den fortsatta starka produktivitetsökningen hållit tillbaka timutvecklingen (se diagram 98). Byggverksamhetens arbetstimmar har ökat bl.a. till följd av det s.k. ROT-avdraget. I tjänstesektorn började antalet kalenderkorrigerade timmar öka något redan andra kvartalet. Sammantaget har efterfrågan på arbetskraft varit fortsatt svag i år. Men efterhand som den höga produktionstillväxten fortsätter och produktivitetsökningen mattas av så ökar även det kalenderkorrigerade antalet arbetade timmar i näringslivet (se diagram 97). Antalet arbetade timmar i offentliga myndigheter ökar påtagligt nästa år bl.a. till följd av ett utökat sysselsättningsstöd till kommunerna.

Tabell 15 Antal arbetade timmar
Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
	<i>Kalenderkorrigerat</i>				
Varubranscher	1 875	-2,7	-0,2	0,7	1,2
Varav: Industri	1 192	-3,4	-1,0	0,7	1,0
Byggverksamhet	427	0,1	1,3	0,8	2,3
Tjänstebranscher	2 808	-1,0	0,2	1,1	1,5
Varav: Handel	911	1,2	0,9	1,7	1,9
Företagstjänster	617	-3,5	0,7	1,5	2,0
Näringsliv	4 683	-1,7	0,1	1,0	1,4
Offentliga myndigheter	1 934	0,7	0,1	0,9	0,6
Totalt¹	6 791	-1,0	0,0	1,0	1,2
	<i>Ej kalenderkorrigerat</i>				
Näringsliv	4 683	-1,9	0,9	1,0	1,0
Offentliga myndigheter	1 934	0,3	1,6	0,9	0,0
Totalt¹	6 791	-1,2	1,1	1,0	0,7

¹ Inklusiva arbetade timmar i hushållens ideella organisationer.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan på arbetskraft

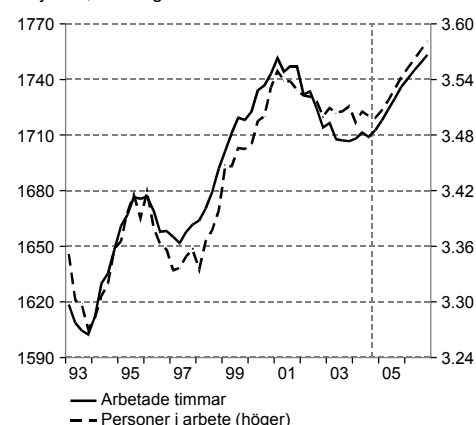
Stabilisering på arbetsmarknaden

Under andra halvåret i fjol planade antal arbetade timmar ut, efter att ha minskat ett par år i följd i samband med konjunkturbedgången (se diagram 99). Under loppet av 2004 har produktionstillväxten genererat en viss, men måttlig, ökning av de kalenderkorrigerade timmarna. Den faktiska utvecklingen är betydligt starkare vilket framför allt förklaras av det större antalet arbetsdagar i år.

Medelarbetstiden för sysselsatta har stigit sedan mitten av förra året (se diagram 100). Till största delen förklaras detta av minskad frånvaro men även för personer i arbete har det skett en viss ökning av medelarbetstiden.¹⁵ Stigande arbetstidsuttag är normalt i en konjunkturuppgång när produktionen blir starkare men företagen ännu inte kommit igång att nyanställa utan utnyttjar befintlig personal i större utsträckning.

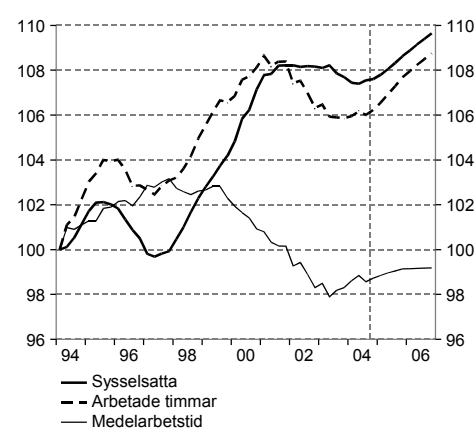
Trots den ökade timefterfrågan har således sysselsättningen minskat. Detta förklaras till stor del av att den höga frånvaron, som länge hållit uppe sysselsättningen, har minskat det senaste året (se diagram 101). Denna sysselsättningsminskning som skett sedan inledningen av 2003 tycks nu ha stannat av.

Diagram 99 Arbetade timmar och personer i arbete
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

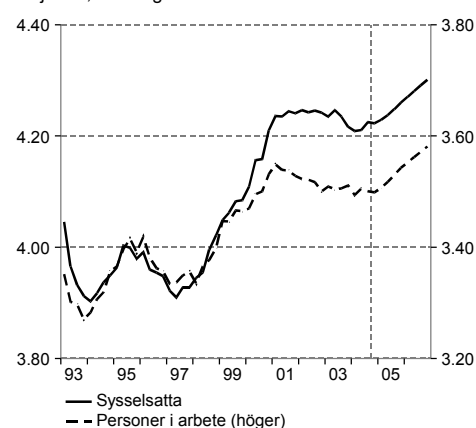
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Sysselsatta, timmar och medelarbetstid
Index 1994 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden

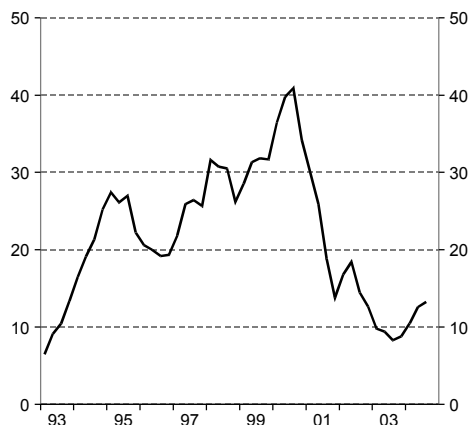
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Sysselsatta och personer i arbete
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

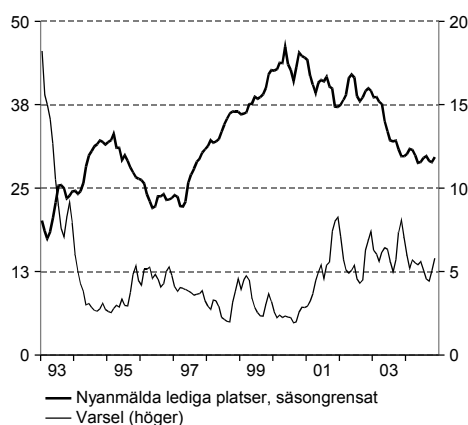

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

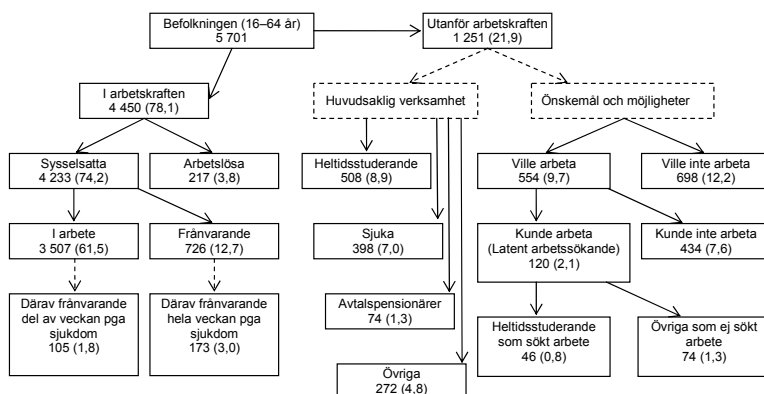
¹⁵ För olika identiteter på arbetsmarknaden se figur 1 på nästa sida.

Diagram 102 Brist på arbetskraft i näringslivet
Andel företag, procent, kvartalsvärden

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Varsel och lediga platser
Tusental, månadsvärden

Anm. 3-månaders glidande medelvärde.
Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Figur 1 Arbetsmarknadens sammansättning 2003 enligt AKU
Tusental samt i procent av befolkningen (16–64 år) inom parentes

Källa: Statistiska centralbyrån.

Få nyanställningar i slutet av 2004

Hittills i år har den starka produktionsstillväxten inte lett till någon väsentligt ökad efterfrågan på arbetskraft. Företagen har i stället utnyttjat befintlig arbetskraft bättre, vilket drivit upp produktiviteten samtidigt som medelarbetstiden har ökat. Stämningsslaget inom näringslivet präglas dock av optimism. I Konjunkturbarometern redovisar allt fler företag ökad produktion och ordergång, i synnerhet inom varubranscherna. En stigande andel av företagen anger också att de upplever en ökad brist på arbetskraft (se diagram 102). Fortfarande är det dock förhållandevis få företag som redovisar planer på att öka antalet anställda under de närmaste kvartalen. Det är främst inom delar av tjänstebanscher, såsom datakonsult- och uppdragsverksamhet, där företagen efter ett par år av neddragningar återigen planerar att öka antalet anställda.

Under 2004 har minskningen av antalet nyanmälda lediga platser¹⁶ stannat upp vilket tyder på en stabilisering på arbetsmarknaden (se diagram 103). Inom delar av näringslivet har situationen förbättrats jämfört med förra året, t.ex. inom byggverksamhet, företagstjänsteverksamhet och handel. Antalet varsel om uppsägning har hittills i år uppgått till drygt 47 000 personer, vilket är en minskning med ca 11 procent jämfört med motsvarande period förra året. Även detta indikerar att arbetsmarknadsläget håller på att förbättras.

Fördröjd sysselsättningsnedgång – fördröjd sysselsättningsuppgång

När konjunkturen vek 2001 föll även antalet arbetade timmar. Sysselsättningen hölls däremot länge uppe av en stigande frånvaro eftersom frånvarande från arbete räknas som sysselsatta.¹⁷

¹⁶ Lediga platser som anmäls på landets arbetsförmedlingar.

¹⁷ För identiteter på arbetsmarknaden se figur 1.

Minskningen i medelarbetstiden blev därför ovanligt kraftig i konjunkturedgången (se diagram 100). Hade inte frånvaron accelererat under dessa år skulle sysselsättningen ha minskat betydligt tidigare.

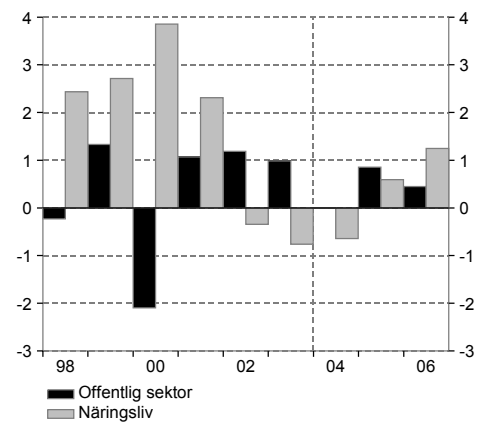
På motsvarande sätt har konjunkturuppgången ännu inte lett till någon ökad sysselsättning. När tillväxten åter tog fart i fjol genererades produktionsökningen av ökad produktivitet. Under andra halvåret började även medelarbetstiden öka, vilket också är normalt när konjunkturen stärks. Samtidigt har frånvaron minskat, av skäl som inte främst är konjunkturella, vilket innebär att genomslaget i form av ökad sysselsättning fördröjts.

Företagen fortsätter att öka produktionen genom snabbt ökad produktivitet och ökad medelarbetstid, vilket medför att sysselsättningen blir något lägre i år än i fjol. Minskningen sker i näringslivet medan den offentliga sektorns sysselsättning är oförändrad (se diagram 104).

Under 2005 och 2006 leder konjunkturuppgången till att antalet arbetstimmar ökar. Medelarbetstiden fortsätter att öka, om än i avtagande takt (se diagram 100). Sjukfrånvaron väntas fortsätta att sjunka under prognosperioden men medelarbetstiden bromsas genom införandet av det s.k. friåret nästa år.¹⁸ Sammantaget väntas sysselsättningen öka med 0,6 procent nästa år och 1,0 procent 2006 (se även tabell 16). År 2005 bidrar det kommunala sysselsättningsstödet till ökad offentlig sysselsättning medan sysselsättningsökningen 2006 främst drivs av näringslivet (se diagram 104).

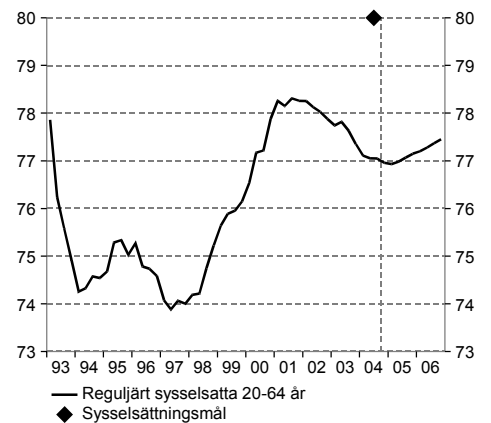
Den reguljära sysselsättningsgraden¹⁹ för personer i åldern 20–64 år uppgår till 77,3 procent 2006. Regeringens och riksdagens mål om en reguljär sysselsättningsgrad på 80 procent underskrids därmed med 2,7 procentenheter, vilket motsvarar ca 143 000 personer (se diagram 105).

Diagram 104 Sysselsatta
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 105 Reguljär sysselsättningsgrad
Procent av befolkningen i åldern 20–64 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹⁸ Friår ger anställda möjlighet att vara lediga i tre till tolv månader med 85 procent av arbetslöshetsersättningen som inkomst, under förutsättning att en arbetslös anställs som vikarie för den friårsledige. Liksom vid annan frånvaro räknas både de som deltar i friår och deras vikarier som sysselsatta.

¹⁹ Detta mått exkluderar sysselsatta som befinner sig i sysselsättningsåtgärder. Friåret räknas som en sysselsättningsåtgärd vilket innebär att införandet av friåret inte leder till någon ökad reguljär sysselsättning.

Tabell 16 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
Total produktion (baspris) ¹	2 130	1,6	3,2	3,2	3,2
Produktivitet ²	313,7	2,6	3,1	2,2	2,0
Antal arbetade timmar ³	6 791	-1,0	0,0	1,0	1,2
Personer i arbete	3 507	-0,2	-0,3	0,7	1,2
Frånvarande	726	-0,7	-0,8	0,3	-0,1
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	30,1	-0,8	0,4	0,3	0,2
Sysselsatta	4 233	-0,3	-0,4	0,6	1,0
Öppen arbetslöshet ⁵	217	4,9	5,5	5,0	4,4
Utvidgad arbetslöshet ⁶	337	7,4	8,4	7,9	7,3
Personer i arbetsmarknads- politiska åtgärder ⁵	92	2,1	2,3	2,5	2,5
Reguljär sysselsättningsgrad ⁷	4 093	77,6	77,0	77,0	77,3

¹ Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ² Kronor per timme, kalenderkorrigerad. ³ Miljoner timmar, kalenderkorrigerade. ⁴ Timmar per vecka, kalenderkorrigerad. ⁵ Nivå i procent av arbetskraften. ⁶ Öppet och latent arbetssökande, nivå i procent av utvidgad arbetskraft. ⁷ Andel sysselsatta av befolkningen i åldern 20–64 år, exklusive arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsåtgärder.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet

Högre tillväxt kräver att ohälsan minskar och inte bara antalet sjukdagar

Arbetsutbudet är av central betydelse eftersom det tillsammans med jämviktsarbetslösheten har en avgörande betydelse för BNP och välförstånd på sikt.

Sedan mitten av 1990-talet har den totala ohälsan ökat kraftigt, vilket begränsar arbetsutbudet och därmed tillväxten. Den totala ohälsan omfattar både personer som varit sjukfrånvarande från sitt arbete och sjuka utanför arbetskraften, som till största delen omfattar för tidspensionerade av hälsoskäl.

Sjukfrånvarande som andel av befolkningen mellan 16 och 64 år ökade från 1997 för att under det senaste året minska något. Andelen sjuka utanför arbetskraften har ökat förhållandevis mycket de senaste fem åren, vilket innebär att den totala ohälsan har ökat. De senaste femton åren har andelen sjuka av befolkningen i arbetsför ålder fördubblats (se diagram 106).

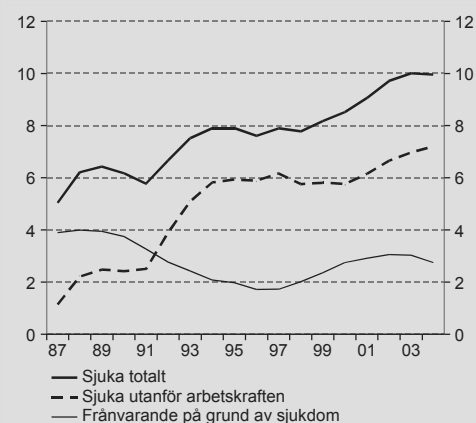
Sjuka enligt AKU och RFV

Total ohälsa mäts bl.a. av Statistiska centralbyråns Arbetskraftsundersökningar (AKU) och Riksförsäkringsverket (RFV)²⁰.

RFV:s statistik avser utbetalningen av bl.a. sjukpenning, rehabiliteringsersättning samt sjuk- och aktivitetsersättning. Den totala ohälsan enligt AKU avviker på flera sätt från den totala ohälsan enligt RFV (se figur 2). Sjukfrånvarande med sjuklön från arbetsgivaren ingår i sjukfrånvaron enligt AKU men inte i RFV:s statistik. Deltidssjukskrivna och i vissa fall arbetslösa med sjukpenning klassificeras inte som sjuka enligt AKU men ingår i RFV:s statistik.

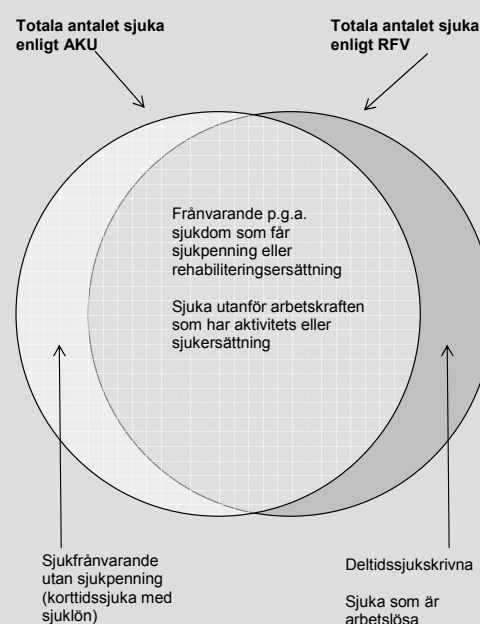
En sambearbetning av AKU- och RFV-statistiken²¹ har visat att antalet med sjukpenning m.m. enligt RFV som inte är frånvarande enligt AKU ökade mellan 1998 och 2002, medan antalet sjukfrånvarande enligt AKU utan sjukpenning var i stort sett oförändrat. Två faktorer ligger bakom ökningen av antalet med sjukpenning utan sjukfrånvaro. Dels ökade antalet med sjukpenning utan ett arbete, vilket syns i AKU som att fler uppgav att de var sjuka eller för tidspensionerade av hälsoskäl. Samtidigt ökade antalet med sjukpenning som hade arbete och inte var sjukfrånvaro enligt AKU. I AKU uppgav de flesta att de arbetade mindre än 35 timmar under mätveckan vilket indikerar ökad deltidssjukskrivning. Sammantaget innebär det att antalet med sjukpenning enligt RFV ökade mer än antalet sjukfrånvarande som de mäts i AKU.

Diagram 106 Sjuka enligt AKU
Procent av befolkningen i åldern 16-64 år

Källa: Statistiska centralbyrån.

Figur 2 Täckning av total ohälsa enligt AKU respektive RFV

²⁰ RFV byter namn till Försäkringskassan 1 januari 2005.

²¹ Se Sjukfrånvaro och ohälsa i Sverige – en belysning utifrån SCB:s statistik. 2004:3.

Mål om halverad sjukskrivning

I budgetpropositionen för 2004 fastställde regeringen målet att frånvaro från arbetslivet på grund av sjukskrivning ska halveras mellan 2002 och 2008. Vid utvärdering av måluppfyllelsen skall hänsyn tas till den demografiska utvecklingen under perioden, dvs. att befolkningen blir äldre och därmed i allmänhet får försämrad hälsa.

Sjukskrivningarna kan delas upp i tre delar beroende på sjukskrivningens längd och ersättningsform. Den första delen är den s.k. karensdagen för vilken ingen ersättning utgår. Den andra delen är sjuklöneperioden som 2004 avser dag 2 till 21 och som ersätts av arbetsgivaren. Från och med dag 22 utbetalas sjukpenning från sjukförsäkringen.²²

Målet utvärderas i form av antalet sjukskrivningsdagar enligt RFV:s statistik över ersatta nettosjukpenningdagar²³ från sjukförsäkringen, dagar med sjuklön samt karensdagar. Målet omfattar däremot inte personer som uppbär rehabiliteringsersättning, vilken betalas ut om den sjukskrivne deltar i någon form av arbetslivsinriktad rehabilitering.

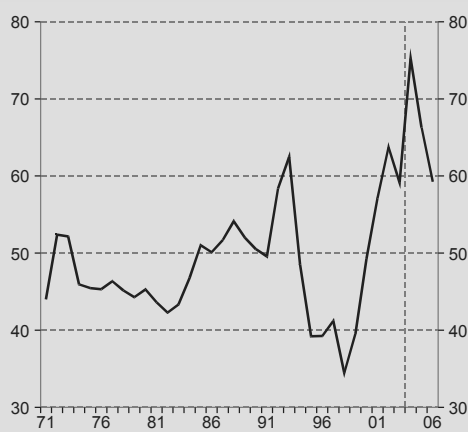
År 2002 uppgick antalet sjukskrivningsdagar beräknat på detta sätt till 110,5 miljoner, varav 94,5 miljoner utgjorde nettosjukpenningdagar. En halvering av sjukskrivningsdagarna innebär 55,3 miljoner dagar och inräknat den demografiska effekten på 1,2 miljoner dagar²⁴ blir målet 56,5 miljoner dagar under perioden juli 2007 – juni 2008 (se diagram 109).

Diagram 107 Av Försäkringskassan ersatta sjukpenningdagar
Miljoner dagar respektive procent, månadsvärden

Källa: Riksförsäkringsverket.

Diagram 108 Nya förtidspensioner/sjuk- och aktivitetsersättning
Tusentals personer

Anm. Avser nyttillkomna sjuk- och aktivitetsersättningar fr.o.m. 2003.

Källor: Riksförsäkringsverket och Konjunkturinstitutet.

Vi närmar oss målet

Under de senaste åren har nettosjukpenningdagarna minskat. Detta förklaras dels av ökad andel deltidssjukskrivningar (se diagram 107) men framför allt av det ökade antalet aktivitets- och sjukersättningar²⁵. Det har inneburit att många som tidigare varit sjukskrivna från sitt arbete nu helt har lämnat arbetskraften. Parallellt med halveringen av sjukskrivningsdagarna uttrycker målet dock att antalet nya aktivitets- och sjukersättningar under perioden 2003 – juni 2008 i genomsnitt ska vara lägre än 64 000 per år, vilket var nivån 2002 efter justering för den demografiska effekten. Det var dock historiskt sett den högsta nivån som dittills hade registrerats under ett enskilt år. Denna restriktion lämnar därför ett stort utrymme att minska antalet sjukskrivningar genom att öka antalet sjuk- och aktivitetsersättningar. Antalet nya sjuk- och aktivitetsersättningar bedöms i år uppgå till drygt 75 000, vilket är den hittills högsta nivån (se diagram 108).

²² En sjukskriven som inte omfattas av sjuklönelagen är oftast berättigad till sjukpenning. Detta gäller bl.a. arbetslösa och egenföretagare. I dessa fall utges sjukpenning från och med dag 2.

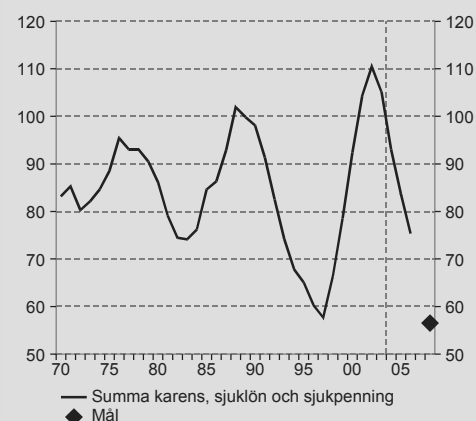
²³ Detta innebär att de dagar som är partiella omräknas till hela dagar.

²⁴ Beräknad av Socialdepartementet.

²⁵ Tidigare benämnt förtidspension.

Från och med 1 januari 2005 ska arbetsgivarna betala sjuklön i 14 dagar i stället för som tidigare 21 dagar. Arbetsgivarna ska betala en särskild sjukpenningavgift som motsvarar 15 procent av sjukpenningkostnaderna för anställda vid heltidsjukskrivning från och med dag 15. Arbetsgivaravgiften sänks samtidigt med 0,24 procentenheter. Om anställda kommer tillbaka till arbetet på deltid eller får rehabilitering slipper arbetsgivare betala den särskilda sjukförsäkringsavgiften, dvs. 15 procent av sjukpenningkostnaden. Incitamenten för arbetsgivarna att medverka till deltidssjukskrivning och ersättning i form av rehabiliteringsersättning ökar på detta sätt och väntas bidra till att antalet nettosjukpenningdagar minskar. Antalet dagar med rehabiliteringspenning bedöms öka med ca 8 procent i år och ytterligare knappt 8 procent nästa år. Antalet sjukskrivningsdagar bedöms minska med ca 10 procent per år 2005 och 2006. Detta innebär att de uppgår till 75,3 miljoner 2006 och nivån fortsätter att närma sig målet (se diagram 109).

Diagram 109 Sjukskrivningsdagar
Miljoner dagar per år

Källor: Riksförsäkringsverket, Socialdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Små positiva effekter på arbetsutbudet

Målets fokus är sjukskrivningsdagarna, vilka kan påverkas på olika sätt. Under de senaste åren har sjukskrivningsdagarna minskat, vilket inneburit betydande steg i riktning mot målet. Omräknat till helårsekvivalenter ser man denna utveckling i tabell 17. Minskningen av antalet sjukskrivna från 2003 till 2006 väntas uppgå till i genomsnitt 28 000 personer per år, vilket innebär ytterligare steg mot målet. Den totala ohälsan minskar däremot endast med knappt 6 000 personer i genomsnitt per år.

Tabell 17 Sjukskrivna och total ohälsa

Tusentals personer, nivå och årlig förändring

	2003	2004	2005	2006
Total ohälsa	709,1	712,0	702,0	691,7
Sjuk- och aktivitetsersättning ¹	408,3	434,7	456,6	470,2
Rehabiliteringspenning ²	13,1	14,3	15,3	16,0
Sjukskrivna ³	287,7	263,0	230,1	205,5
Sjukskrivna ³ , mål	154,8	154,8	154,8	154,8
Differens	132,9	108,2	75,3	50,7
Total ohälsa		2,9	-10,0	-10,3
Sjuk- och aktivitetsersättning ¹		26,4	21,9	13,6
Rehabiliteringspenning ²		1,2	1,0	0,7
Sjukskrivna ³		-24,7	-32,9	-24,6

¹ Sjukskrivningsdagar, dvs. nettosjukpenningdagar samt sjukfrånvarodagar under karens- och sjuklöneperiod, omräknat till helårsekvivalenter. 2002 är det senaste året det finns publicerat utfallsstatistik för sjuklöneperioden från RFV.

² Tidigare benämnt förtdispension, omräknat till helårsekvivalenter.

³ Omräknat till helårsekvivalenter.

Den ökade andelen deltids- istället för heltidsjukskrivningar har minskat antalet nettosjukpenningdagar. Det påverkar inte utvecklingen av arbetskraften men däremot antalet arbetade tim-

mar. Även ett ökat antal personer med rehabiliteringsersättning minskar antalet nettosjukpenningdagar, men detta har ingen direkt påverkan på utbudet. I den mån rehabiliteringsinsatserna bidrar till en snabbare återgång till arbete påverkas utbudet positivt. Utvecklingen med ett ökat antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning har däremot haft en starkt begränsande effekt på arbetskraftsutbudet och denna utveckling fortsätter under prognosåren, om än i långsammare takt.

Effekterna på arbetsutbudet är således i hög grad beroende på *hur* målet uppfylls. Om det i första hand sker genom ett ökat antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning, och inte genom att fler personer återgår till arbete, utblir de positiva effekterna på arbetsutbudet.

Arbetsutbud och arbetslöshet

Arbetskraftsutbudet ökar något i år

Arbetskraftsutbudet har varit i det närmaste oförändrat under första halvåret i år trots stigande befolkning i arbetsför ålder (16–64 år). Det är främst en följd av att antalet sjuka utanför arbetskraften fortsatt att öka, vilket håller tillbaka utbudet (se fördjupningsrutan ”Högre tillväxt kräver att ohälsan minskar och inte bara antalet sjukdagar”). Tredje kvartalet ökade dock arbetskraften med 0,2 procent, till stor del beroende på att färre personer studerade och därmed stod till arbetsmarknadens förfogande.

Fortsatt svag utveckling av arbetskraften

Befolkningen i arbetsför ålder ökar med i genomsnitt ca 40 000 personer per år 2004–2006, vilket innebär ett bidrag till ökningen av arbetskraften med i genomsnitt 0,9 procentenheter årligen (se tabell 18 och figur 3). Arbetskraftsutbudet bromsas dock av att andelen personer som är 25–54 år, vilka har ett relativt högt arbetskraftsdeltagande, minskar under perioden.

Tabell 18 Nettobidrag till arbetskraftsutbudet

Tusental personer, nivå, årlig procentuell förändring respektive nettobidrag i procentenheter

	2003	2003	2004	2005	2006
Arbetskraften	4 450	0,7	0,3	0,0	0,4
Varav nettobidrag från:					
Befolkning 16–64 år	5 701	0,8	0,8	0,9	1,0
Sjuka ¹	398	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2
Avtalspensionärer ²	74	0,1	0,1	0,0	0,0
Utbildningsåtgärder ³	70	0,5	-0,2	-0,1	0,0
Reguljär utbildning	438	-0,3	0,0	-0,5	-0,4
Övriga ⁴	272	0,0	0,0	0,0	0,0

¹ I gruppen sjuka utanför arbetskraften ingår förtidspensionärer av hälsoskäl.

² Ålderspension, tjänstepension och förtidspension av arbetsmarknadsskäl.

³ Arbetsmarknadspolitiska åtgärder utanför arbetskraften enligt AMS.

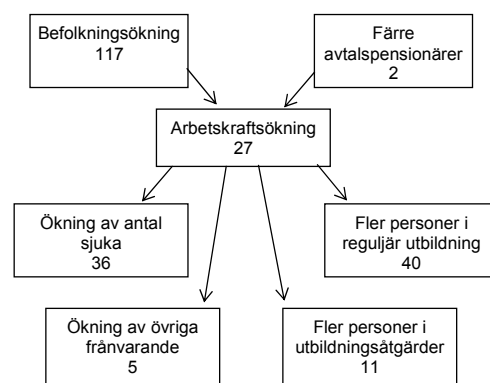
⁴ I gruppen övriga ingår hemarbetande, lediga, personer som befinner sig utomlands m.fl.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Antalet sjuka utanför arbetskraften fortsätter att öka under hela prognosperioden, vilket bidrar till att dämpa arbetskraftsutbudet (se diagram 110).

Hittills under 2004 har de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ökat i omfattning. Åtgärderna beräknas uppgå till i genomsnitt

Figur 3 Nettobidrag till arbetskraftsutbudet mellan 2003 och 2006
Tusental

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

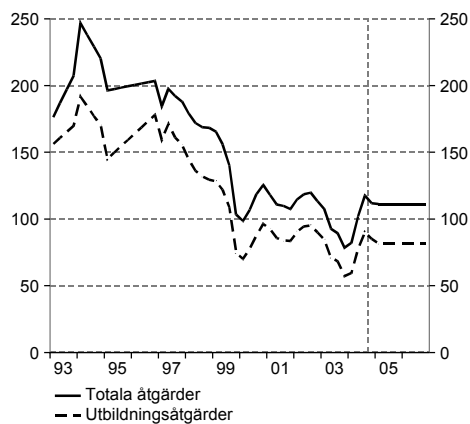
Diagram 110 Sjuka utanför arbetskraften
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

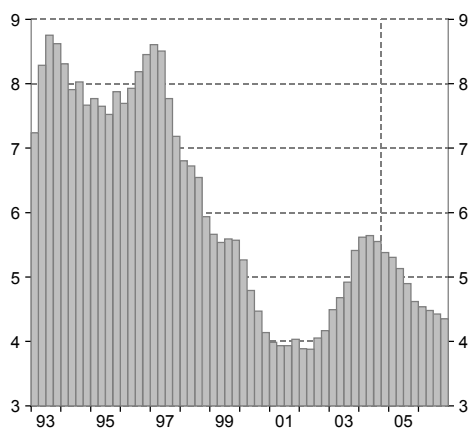
Diagram 111 Totala åtgärder och utbildningsåtgärder

Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

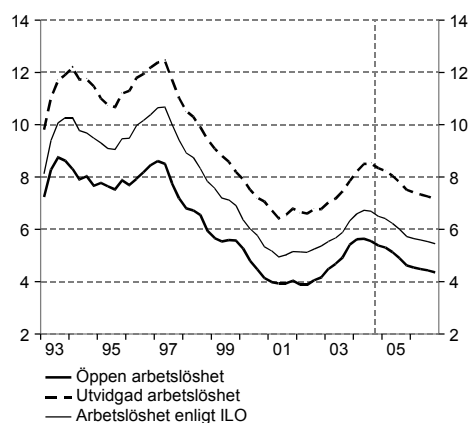
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 112 Arbetslöshet
Procent av arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Arbetslöshet
Procent av olika mått på arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

ca 103 000 i år och ökar till ca 111 000 under 2005 och 2006 (se diagram 111). Knappt 25 procent av åtgärderna räknas som sysselsättningsåtgärder och påverkar inte arbetsutbudet. Friåret som införs i hela landet nästa år räknas som en sysselsättningsåtgärd. Friårsvolymen beräknas uppgå till ca 12 000 personer. Huvuddelen av åtgärderna utgörs av utbildningsåtgärder och personer som deltar i sådana räknas som heltidsstuderande och ingår inte i arbetskraftsutbudet. Utbildningsåtgärderna ökar både i år och 2005, vilket således minskar arbetsutbudet.

Antalet studerande i reguljär utbildning är ungefär detsamma i år som ifjol, men ökar under de kommande två åren vilket också minskar arbetskraften. Orsaken är att de yngre åldersgrupperna blir större vilket medför fler personer i grundläggande utbildning.

Sammantaget beräknas arbetskraftsutbudet öka med 0,3 procent i år, vara oförändrat nästa år, för att sedan öka med 0,4 procent 2006 (se tabell 18 och figur 3).

Arbetslösheten minskar

Under 2003 ökade arbetslösheten kraftigt till följd av att efterfrågan på arbetskraft avtog samtidigt som arbetskraftsutbudet ökade. Arbetslösheten steg ytterligare under inledningen av 2004, men stabiliserades under sommaren och minskade något under tredje kvartalet (se diagram 112). Det beror framför allt på ett ökat antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I november uppgick den öppna arbetslösheten till 5,3 procent, justerad för normala säsongvariationer.

Under årets sista kvartal väntas arbetslösheten minska något, främst på grund av att arbetskraftsutbudet minskar. I genomsnitt beräknas den öppna arbetslösheten uppgå till 5,5 procent under 2004. Därefter bedöms den ökande sysselsättningen, kombinerad med en svag ökning av arbetskraften, pressa ner arbetslösheten till 5,0 procent 2005 respektive 4,4 procent 2006.

I begreppet utvidgad arbetslöshet ingår förutom de öppna arbetslösa även de latent arbetssökande, dvs. personer utanför arbetskraften som vill och kan arbeta men inte sökt arbete samt heltidsstuderande som sökt arbete.²⁶ Under de första tre kvartalen i år har de ökade utbildningsåtgärderna bidragit till fler heltidsstuderande och därmed fler latent arbetssökande. Det svaga arbetsmarknadsläget har även bidragit till att de övriga latent arbetssökande har ökat i antal. Inte förrän i början av nästa år vänder denna utveckling. Den utvidgade arbetslösheten uppgår till 8,4 procent i år och sjunker till 7,3 procent 2006 (se diagram 113).

I euroområdet uppgick arbetslösheten mätt enligt ILO-definitionen²⁷ till 8,8 procent under de första tre kvartalen 2004.

²⁶ För identiteter på arbetsmarknaden se figur 1.

²⁷ International Labour Organisation.

I denna arbetslöshetsdefinition ingår heltidsstuderande som sökt arbete under mätveckan. Arbetslösheten i Sverige enligt denna definition uppgick till 6,7 procent.

Resursutnyttjande

Efterfrågan på arbetskraft stiger

Efterfrågan på varor och tjänster utvecklades svagt under 2002 och inledningen av 2003 och företagen reducerade antalet anställda för att minska kostnaderna. Från och med andra halvåret i fjol tog produktionen fart och under hösten har också efterfrågan på arbetskraft ökat något. Det syns bland annat i Konjunkturbarometerns frågor om bristen på arbetskraft, som stigit i flertalet branscher (se diagram 114 och 115). Företagen uppger dock fortfarande att det i första hand är för låg efterfrågan på deras varor och tjänster som begränsar produktionen och inte tillgången på arbetskraft eller andra produktionsfaktorer.

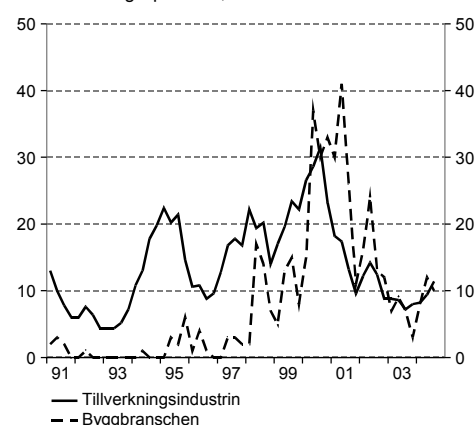
Trots konjunkturförbättringen är nuvarande efterfrågan på arbetskraft och bristsituationen på arbetsmarknaden fortfarande så låga att lönerna hålls tillbaka (se avsnittet "Löner, vinster och priser"). Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden är således i nuläget lägre än vad som krävs för att upprätthålla en stabil inflation på två procent.

Fortsatt konjunkturförstärkning

Under 2005 och 2006 fortsätter konjunkturuppgången då produktionstillväxten överstiger sin potentiella produktionstillväxt. Den högre produktionen medför också en förstärkning på arbetsmarknaden och produktionsgapet sluts under 2006.

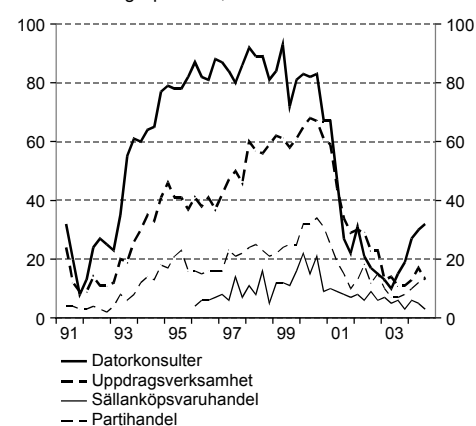
Produktionsgapet definieras som den faktiska produktionens procentuella avvikelse från dess potentiella nivå. Potentiell produktion betecknar den nivå på produktionen som är hållbar på sikt dvs. är förenlig med stabil inflation. Produktionsgapet kan delas upp i två komponenter, ett arbetsmarknadsgap och ett produktivitetsgap. Arbetsmarknadsgapet uttrycks i termer av arbetade timmar och bestäms av en rad faktorer, såsom utbud på arbetskraft, medelarbets tid och arbetsmarknadens funktionssätt. Produktivitetsgapet definieras som skillnaden mellan faktisk och trendmässig produktivitet.

Diagram 114 Brist på arbetskraft i varu-
branscher
Andel företag i procent, kvartalsvärden

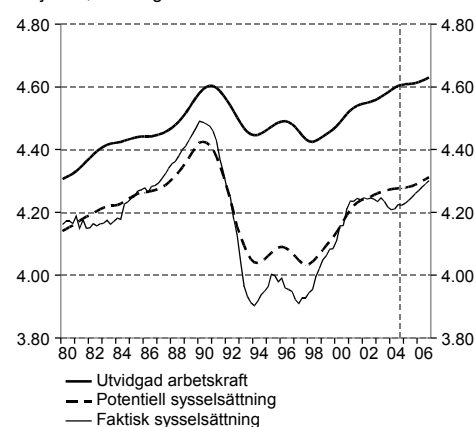
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Brist på arbetskraft i tjänste-
branscher
Andel företag i procent, kvartalsvärden

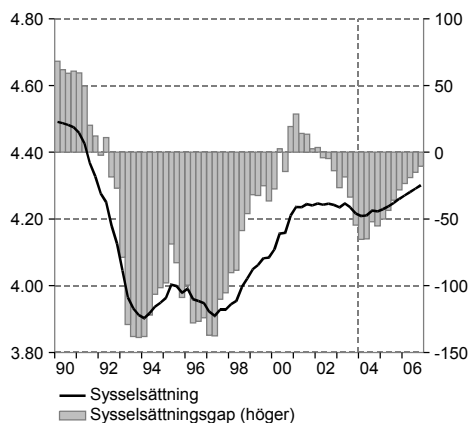
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 116 Arbetskraft och sysselsättning
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

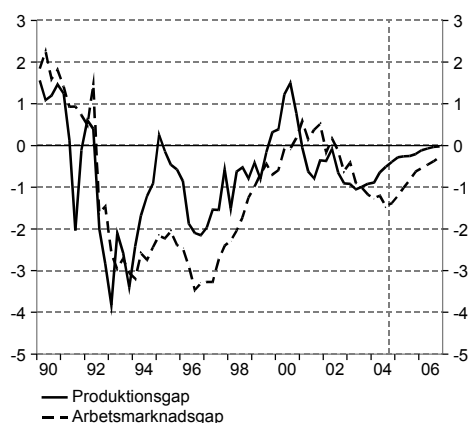
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Sysselsättning
Miljoner respektive tusental, säsongrensade kvartalsvärden

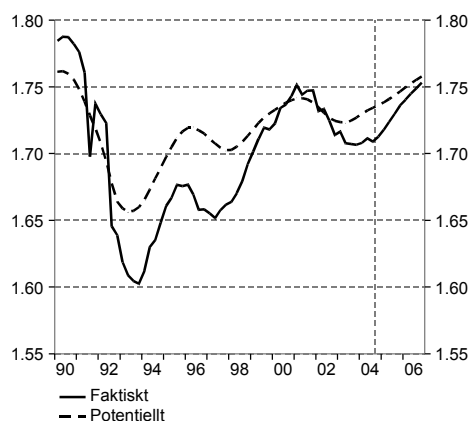
Anm. Sysselsättningsgap beräknas som faktisk sysselsättning minus potentiell sysselsättning
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Produktionsgap och arbetsmarknadsgap
Procent av potentiell BNP respektive potentiellt antal arbetade timmar, kvartalsvärden

Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som antal arbetade timmars avvikelser från sin potentiella nivå.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Antal arbetade timmar
Miljarder, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 19 Produktionsgap

Nivå, miljoner, procent respektive årlig procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
Jämviktsarbetslöshet		6,7	7,0	7,1	6,9
Utvidgad arbetslöshet		7,4	8,4	7,9	7,3
Potentiellt arbetade timmar	6 898	-0,3	0,5	0,5	0,7
Faktiskt arbetade timmar	6 838	-1,0	0,0	1,0	1,2
Arbetsmarknadsgap¹		-0,9	-1,3	-0,9	-0,4
Potentiell produktion	2 470	2,1	2,8	2,8	3,0
Faktisk produktion (BNP)	2 446	1,6	3,2	3,2	3,2
Produktionsgap²		-1,0	-0,6	-0,2	-0,1

¹ Antal arbetade timmars avvikelser i procent av potentiella arbetade timmar.

² Produktionens avvikelser i procent av potentiell produktion (potentiell BNP).

Anm. Beräkningarna är korrigerade för olika antal arbetsdagar mellan åren.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Potentiell sysselsättning beräknas som summan av arbetskraften och latent arbetsökande minus den utvidgade jämviktsarbetslösheten (se diagram 116).²⁸ Den utvidgade jämviktsarbetslösheten bedöms för närvarande uppgå till ungefär 7,0 procent medan den faktiska utvidgade arbetslösheten uppgår till 8,5 procent.

Det betyder att mer än 50 000 personer skulle kunna sysselsättas utan att arbetsmarknaden skulle leda till en ohållbar inflationsutveckling (se diagram 117). Medelarbetstiden har sjunkit kraftigt sedan början av 2000, framför allt p.g.a. stigande sjukfrånvaro. Sedan årsskiftet 2002/2003 har emellertid sjukfrånvaron minskat och bedöms fortsätta att minska framöver. Därmed stiger medelarbetstiden, vilket bidrar till att öka de potentiella arbetstimarna (se tabell 19).²⁹ Antalet faktiskt arbetade timmar ökar dock snabbare och den utvidgade arbetslösheten sjunker tillbaka till 7,2 procent i slutet av 2006. Arbetsmarknadsgapet uppgår till -0,3 procent i slutet av prognosperioden (se diagram 118).

Produktivitetstillväxten har sedan 2002 varit något högre än den trendmässiga utvecklingen och produktivetsnivån är nu högre än den potentiella produktivetsnivån. Produktionsgapet är därmed något mindre negativt än arbetsmarknadsgapet. Under 2005 och 2006 stiger antalet arbetade timmar allt snabbare (se diagram 119). Arbetsproduktiviteten växer då långsammare än sin trendmässiga utveckling och närmar sig därmed den potentiella produktivetsnivån.

Sammantaget är resursutnyttjandet lågt men stigande under hela prognosperioden. Produktionsgapet sluts i slutet av 2006 (se diagram 118). Därmed förblir efterfrågetrycket på löner och priser lågt men stigande under hela prognosperioden.

²⁸ Se även figur 1 i avsnittet "Efterfrågan på arbetskraft".

²⁹ Se även fördjupningsrutan "Medelarbetstiden – en nyckelfaktor såväl strukturellt som konjunkturrellt" i *Konjunkturläget* augusti 2004.

Löner, vinster och priser

Timlönerna i näringslivet ökar förhållandevis långsamt i år främst på grund av det svaga arbetsmarknadsläget. Löneökningstakten ökar dock såväl 2005 som 2006 när sysselsättningen ökar och arbetslösheten faller tillbaka. Årets avtalsrörelse resulterade i lägre avtalade löneökningar än i 2001 års avtal. Den i år fallande enhetsarbetskostnaden börjar åter öka nästa år och stiger i mer normal takt 2006 till följd av stigande arbetskostnadsökningar och en mer dämpad produktivitetstillväxt.

Vinstandelen i näringslivet ökar i år men stabiliseras under prognosperioden, framför allt till följd av mera normalt stigande enhetsarbetskostnader men också på grund av försämrat bytesförhållande.

Inflationstrycket förblir lågt den närmaste tiden men ett stigande resursutnyttjande med en successivt snabbare ökning av enhetsarbetskostnaden leder till att inflationen gradvis stiger (se diagram 120).

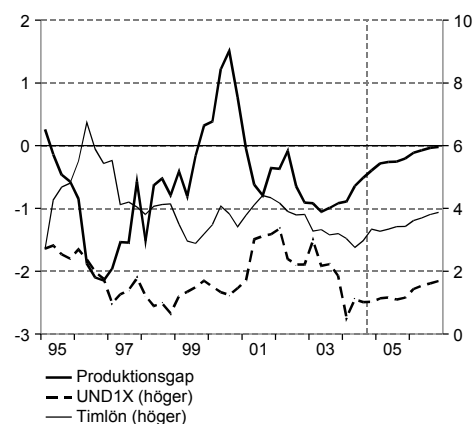
Löner och arbetskostnader

Svag arbetsmarknad har bromsat löneökningarna

Hittills i år har timlönerna i näringslivet i genomsnitt ökat med 2,8 procent jämfört med motsvarande period i fjol. Det innebär en nedväxling med 0,4 procentenheter jämfört med fjolårets ökningstakt som förklaras av det svaga arbetsmarknadsläget. I takt med att arbetsmarknadsläget förstärks framöver kommer löneökningstakten att stiga till långsiktigt mera normala nivåer (se diagram 121).³⁰ Timlönerna i industrin har ökat snabbare än i övriga näringslivsbranscher i år, medan löneökningstakten i byggbranschen dämpats betydligt och är lägre än genomsnittet för näringslivet. I offentlig sektor har lönerna ökat snabbare än i näringslivet. Främst är det lönerna i kommunal sektor som drivit upp löneökningstakten, vilket delvis härrör från en engångseffekt då Huddinge sjukhus, som har en förhållandevis hög lönenivå, från och med årsskiftet övergick från näringslivet till kommunal sektor.

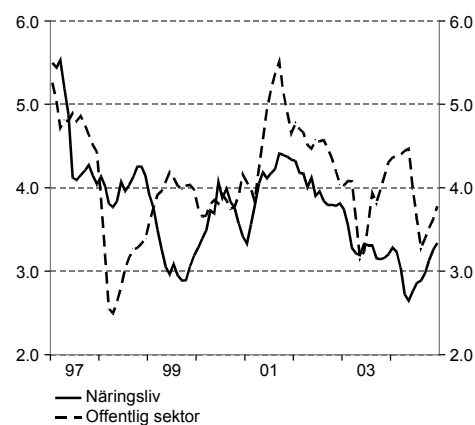
³⁰ Utfallen för lönerna har varit låga i näringslivet under sommaren och hösten i väntan på retroaktiva löneutbetalningar till följd av att nya avtal slöts under våren. I och med septemberutfallen har merparten av dessa retroaktiva löner tillkommit men ytterligare små revideringar väntas ändå. Utfallet inklusive de väntade retroaktiva utbetalningarna är 2,9 procent för perioden januari till och med september.

Diagram 120 Produktionsgap, timlön och UND1X-inflation
Procent av potentiell BNP respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

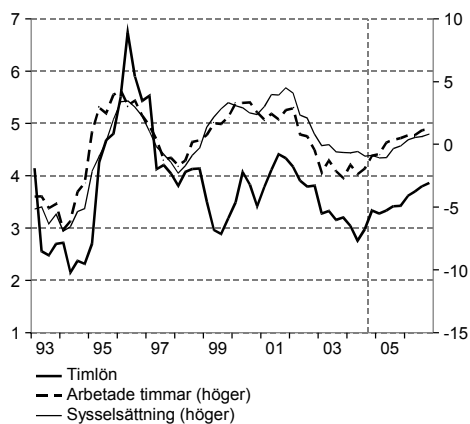
Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Timlön i näringsliv och offentlig sektor
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Anm. 3-månaders glidande medelvärde
Källa: Medlingsinstitutet

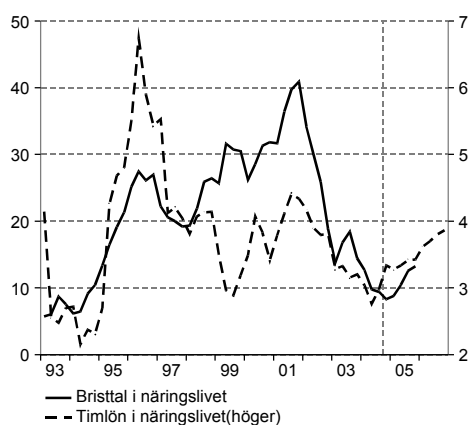
Diagram 122 Sysselsättning, arbetade timmar och timlön i näringslivet
Arlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Sysselsättning och timmar är tidsförskjutna ett år framåt i tiden.

Källa: Statistiska Centralbyrån och Konjunkturinstitutet

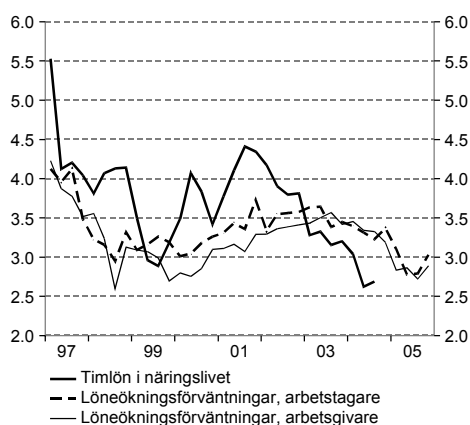
Diagram 123 Brist på arbetskraft och timlön i näringslivet
Andel företag, procent, kvartalsvärden

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern. Bristtalet är tidsförskjutet ett år framåt i tiden och är inte en prognos.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Timlöner och löneökningförväntningar för det kommande året
Procent

Anm. Förväntningarna är tidsförskjutna ett år framåt i tiden.

Källor: Medlingsinstitutet och Prospera.

Avtalsrörelsen 2004

Efter vårens stora avtal för ca 1,7 miljoner anställda i näringslivet har avtal under hösten slutits även för statligt anställda. För de 75 000 medlemmarna i akademikerförbundet SACO-S slöts ett treårigt sifferlöst avtal med revisionstillfällen den 1 oktober varje år. LO-förbundet Facket för service och kommunikation (Seko), har för sina 22 000 statstjänstemän slutit ett treårigt avtal med samma revisionstillfällen. Avtalet har en låglöneprofil och en lönegaranti motsvarande 7,3 procents löneökning under avtalsperioden om inte de lokala parterna kommer överens. Lönegarantin gäller dock inte för varje enskild individ, utan för arbetsplatsen som helhet. Semesterlönegarantin höjs dessutom, vilket ger avtalsenliga löneökningar motsvarande sammanlagt 8,3 procent på tre år. Detta kan jämföras med avtalsenliga löneökningar i näringslivet motsvarande 7,2 procent för en lika lång period.

Opartiska medlare krävdes i avtalsförhandlingarna mellan Arbetsgivarverket och Offentliganställdas förhandlingsråd (OFR), som representerar ca 100 000 statligt anställda. En av stötestenarna var lönerna för personal inom Försäkringskassan. Parterna slöt avtal med motsvarande kollektiva lönegaranti som i Seko-avtalet, värt 7,3 procent under en treårsperiod. I avtalet ingår även en individgaranti med en löneökning på sammanlagt 700 kronor under avtalsperioden. Ett strejkhot för 30 000 anställda inom Posten har avvärjts under hösten då Forum för tjänsteföretagare (Almega), enades med Seko. Avtalet är treårigt, även detta med en låglöneprofil och värdet uppskattas till 7,9 procent.

Under våren nästa år går avtalen ut i kommunal sektor och nya avtalsförhandlingar inleds. Kraven från det största fackförbundet Kommunal, är bland annat rätt till heltidsarbete, ökade minimilöner och löneökningar i krontal.

Låg men framöver stigande löneökning i näringslivet

Timlönerna i näringslivet beräknas öka med 3,0 procent i år, vilket innebär en fortsatt nedväxling av löneökningstakten. De senaste åren har sysselsättning och antalet arbetade timmar minskat (se diagram 122). Samtidigt har andelen företag med brist på personal sjunkit enligt Konjunkturbarometern, vilket också dämpat löneökningstakten (se diagram 123). I år har arbetsmarknaden stabiliserats och antalet företag som anger att de har brist på personal ökar, om än försiktigt. I takt med att sysselsättningen stiger väntas löneökningstakten i näringslivet öka gradvis. Låga löneökningförväntningar och en nedväxling av avtalade löneökningar jämfört med föregående avtalsperiod bidrar till förhållandevis måttliga löneökningar (se diagram 124). Timlönerna i näringslivet beräknas öka med 3,4 procent 2005 och 3,8 procent 2006 (se tabell 20). Detta är något lägre än den

långsiktiga löneökningstakten som uppskattas till 4,0 procent i Konjunkturinstitutets senaste lönebildningsrapport, vilket avspeglas i det negativa arbetsmarknadsgapet.³¹

Tabell 20 Timlön enligt Konjunkturlönestatistiken

Årlig procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Industri	3,2	3,1	3,5	3,7
Byggverksamhet	3,8	2,8	3,4	3,7
Tjänstebranscher	3,2	3,0	3,3	3,8
Näringsliv	3,2	3,0	3,4	3,8
Kommuner	3,8	4,0	3,9	3,9
Stat	4,2	3,4	3,8	3,8
Totalt	3,5	3,2	3,5	3,8

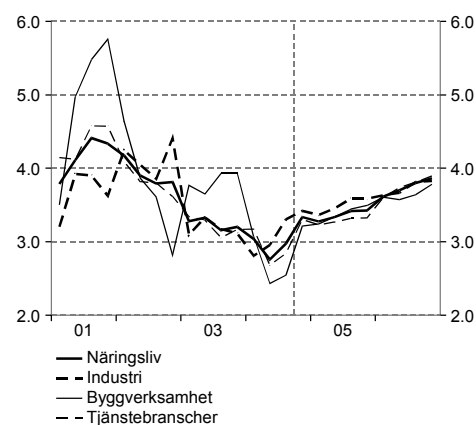
Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Lönsamheten i industrin är god och då industrin ofta är ledande i konjunkturcykeln skulle detta kunna resultera i en tidigare ökning av löneökningarna i industrin än i hela näringslivet. Enligt Konjunkturbarometern uppger fortfarande flertalet industriföretag att de inte lider någon brist på arbetskraft och utvecklingen av arbetade timmar framöver är relativt dämpad (se avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar”). Därför bedöms timlönerna i industrin att endast öka något snabbare än i näringslivet i genomsnitt i år och nästa år (se tabell 20).

I byggbranschen har lönerna ökat snabbare än i hela näringslivet de senaste åren men i år bromsas löneökningstakten och blir lägre än i hela näringslivet. Enligt Konjunkturbarometern är byggföretagen över lag väldigt optimistiska och räknar med ökat byggande det närmaste året, även om de ännu inte planerar att öka antalet anställda. Arbetslösheten i byggbranschen är samtidigt relativt hög. Detta gör att efterfrågan på arbetskraft kan öka utan någon större risk för att bristsituationer uppstår, vilket annars är vanligt i byggbranschen i samband med konjunkturförbättringar. Därtill bedöms i någon mån ökad konkurrens från utländska byggföretag förebygga arbetskraftbrist. Det stora arbetsutbudet och den låga lönsamheten bedöms ha en dämpande effekt och ger därför en löneökningstakt ungefär i linje med hela näringslivet nästa år och 2006 (se diagram 125).

Konjunkturläget i tjänstesektorn är splittrat men det domineras av en försiktig optimism. Dagligvaruhandeln förväntar sig minskad försäljning och personalneddragningar den närmaste tiden medan datakonsulter och företag inom uppdragsverksamhet tror på ökad efterfrågan och planerar för personalökningar.

Diagram 125 Timlön i näringslivet
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

³¹ I avsnittet ”Förutsättningar för lönebildningen i näringslivet” i senaste *Lönebildningen - samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2004*, uppskattas den långsiktiga betalningsförmågan givet produktivitets- och prisökningar till 4,3 procent. Detta är uttryckt i timlön enligt nationalräkenskaperna och motsvarande löneökning enligt konjunkturlönestatistiken, vilken behandlas här, är ca 4,0 procent.

Diagram 126 Timlön i offentlig sektor och hela ekonomin
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Vanligtvis ligger tjänstesektorn ganska sent i konjunkturcykeln, då efterfrågan på tjänster ökar när hushållens efterfrågan ökar. I år och nästa år kommer därför lönerna i tjänstesektorn att öka obetydligt långsammare än i hela näringslivet (se tabell 20).

I kommunal sektor ökar lönerna snabbare än i näringslivet i år, varav en del kommer av engångseffekten från Huddinge sjukhus. En fortsatt snabbare löneökning väntas även nästa år, eftersom det negativa produktionsgapet i högre grad håller nere löneökningstakten i näringslivet och kommunernas avtalsförhandlingar äger rum i samband med en något ljusnande arbetsmarknad. Nya avtal har slutits i statlig sektor under hösten och lönerna väntas öka något snabbare än i näringslivet.

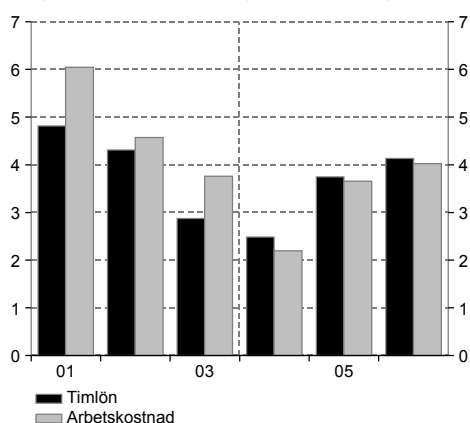
Lönerna i offentlig sektor håller en ungefär konstant ökningstakt under prognosperioden. Men den förbättrade konjunkturen framöver driver gradvis upp löneökningarna i näringslivet, vilket medför att den totala löneökningstakten ökar under prognosperioden till 3,5 procent nästa år och 3,8 procent 2006 (se diagram 126).

Måttliga arbetskostnadsökningar

I år sänks de produktionsbaserade löneskatterna med 0,12 procentenheter på grund av den gröna skatteväxlingen, vilket minskar de sociala avgifterna. Det innebär att arbetskostnaderna ökar långsammare än timlönerna i år.

Från och med nästa år införs nya regler för sjukfrånvaron. Arbetsgivaren ska betala sjuklön de första två veckorna en anställd är sjuk, exklusive karensdagen, och sedan 15 procent av sjukförsäkringsersättningen resten av tiden en person är sjukskriven på heltid. Som kompensation sänks arbetsgivaravgiften med 0,24 procentenheter och givet nuvarande sjukmönster ska det nya förslaget vara kostnadsneutralt. Inräknat i detta är dock inte den minskade kostnaden av att arbetsgivaren inte längre är ansvarig att betala sjuklön för den tredje veckan enligt nuvarande regler. Enligt regeringens egna beräkningar gynnas framförallt mindre företag i privat sektor och staten, där sjukskrivningarna är få. Kommuner och landsting, vilka har en hög andel sjukskrivna, kommer däremot att få ökade kostnader. Beräkningstekniskt ingår den 15 procentiga andelen av sjukförsäkringsersättningen i timlönen enligt nationalräkenskaperna. Arbetsgivaravgiften ingår däremot i sociala avgifter. De nya sjuklönerreglerna medför att arbetskostnaderna i näringslivet beräknas öka något långsammare än timlönerna under prognosperioden (se diagram 127 och tabell 21).

Diagram 127 Timlön och arbetskostnad i näringslivet enligt nationalräkenskaperna
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerad

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 21 Timlön, arbetskostnad och sociala avgifter i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

Kronor per timme, respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2003	2003	2004	2005	2006
Arbetskostnader	237	3,8	2,2	3,7	4,0
Egentliga löner	165	2,9	2,5	3,8	4,1
Sociala avgifter	72	5,8	1,5	3,4	3,8

Anm. I sociala avgifter ingår kollektiva avgifter och löneskatter.

Källor: Statistiska Centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Löntagaren får mer i plånboken

Konsumtionsreallönen mäter löntagarens reala inkomst per timme efter skatt, med hänsyn till konsumentprisnivån. Den minskade med 0,4 procent förra året delvis på grund av höjd kommunalskatt (se tabell 22). Produktreallönen mäter arbetsgivarens arbetskostnad inklusive skatter och kollektiva avgifter med hänsyn till förädlingsvärdeprisnivån. Den ökade med 1,8 procent förra året bl.a. på grund av att arbetsgivarens sjuklöneansvar utökades från två till tre veckor.

Tabell 22 Konsumtions- och produktreallön, hela ekonomin

Årlig procentuell förändring respektive bidrag i procentenheter.

	2003	2004	2005	2006
Konsumtionsreallön	-0,4	1,5	3,0	2,2
Varav bidrag från:				
Nominallön	3,2	3,0	3,7	4,1
Inkomstskatt ¹	-1,3	-0,3	0,7	-0,2
Konsumentpriser ²	-2,3	-1,3	-1,4	-1,7
Produktreallön	1,8	2,0	1,7	2,0
Varav bidrag från:				
Nominallön	3,2	3,0	3,7	4,1
Sociala avgifter ³	1,0	-0,1	-0,2	0,0
Förädlingsvärdepriser ⁴	-2,3	-0,9	-1,8	-2,0

¹ Inkomstskattehöjningar ger negativa bidrag.

² Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter

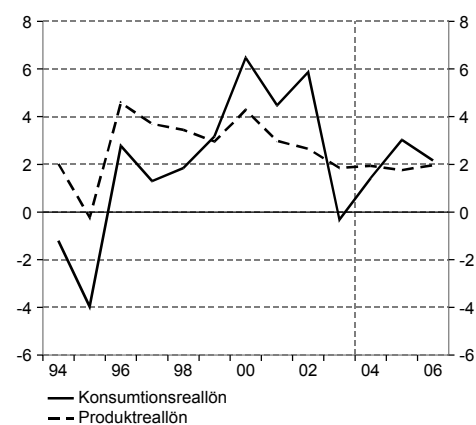
³ Höjning av kollektiva avgifter ger positiva bidrag.

⁴ BNP-deflatoren till baspris

Källor: Statistiska centralbyrån

I år ökar produktreallönen något snabbare än konsumtionsreallönen. Detta beror dels på att kommunalskatten höjs med 0,34 procentenheter, och dels på att förädlingsvärdepriserna ökar långsammare än konsumentpriserna. Under de kommande åren ökar konsumtionsreallönen något mer än i år genom högre löneökningar, men även genom ökad kompensation för den allmänna pensionsavgiften (se diagram 128 och avsnittet "Offentliga sektorns inkomster och utgifter").

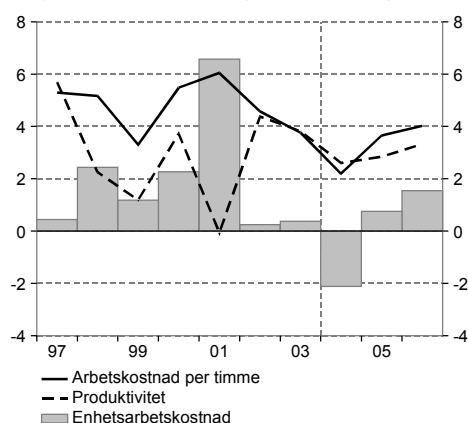
Diagram 128 Konsumtions- och produktreallön
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

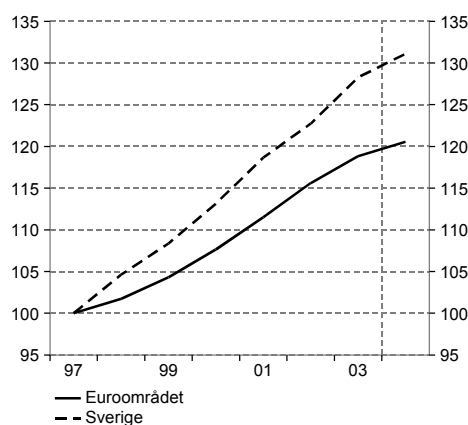
Arlig procentuell förändring, kalenderkorrigerad

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 Arbetskostnader i näringslivet

Index 1997=100, kvartalsvärden

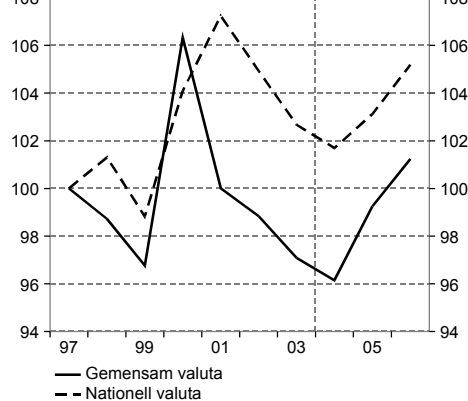

Källa: Eurostat.

Diagram 131 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

relativt euroområdet

Index 1997=100, kvartalsvärden

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Konkurrensläge och lönsamhet

Enhetsarbetskostnaderna ökar

Enhetsarbetskostnaden, dvs. arbetskostnad justerad för produktivitet, minskar i år i näringslivet till följd av långsamt stigande arbetskostnader och stark produktivitetstillväxt. Under 2005 och 2006 ökar arbetskostnaderna snabbare, samtidigt som produktivitetstillväxten dämpas. Enhetsarbetskostnaden ökar därför med 0,7 procent 2005 och 1,8 procent 2006 (se diagram 129 och tabell 25).

Enligt Labour Cost Index (LCI) ökade arbetskostnaderna i Sverige snabbare än i euroområdet förra året (se diagram 130). Under första halvåret i år har arbetskostnaderna i Sverige ökat med 2,8 procent jämfört med samma period förra året och motsvarande ökning i euroområdet är 2,4 procent.

Trots att svenska arbetskostnader ökat snabbare relativt Euroområdet de senaste åren, har de relativa enhetsarbetskostnaderna inte ökat i samma grad (se diagram 131). Detta kan till stor del förklaras av att Sverige haft en starkare produktivitetstillväxt än euroområdet, med undantag av 2001. Mätt i gemensam valuta har den relativa enhetsarbetskostnaden sjunkit något, då kronan försvagats jämfört med euron.

Den fallande svenska enhetsarbetskostnaden i år bidrar till sjunkande relativa enhetsarbetskostnader mätt i både nationell och gemensam valuta. I takt med stigande svenska enhetsarbetskostnader bedöms även de relativa arbetskostnaderna gentemot euroområdet att öka något under 2005 och 2006.

Bytesförhållandet försämras något

Det svenska exportpriset på bearbetade varor faller under innevarande år samt under den resterande prognosperioden. En orsak är att kronan apprecierar. En annan är de fortsatt sjunkande priserna på teleprodukter. Importprisutvecklingen följer ett snarlikt mönster. Dock innebär ett högre stålpris att importpriset för bearbetade varor stiger marginellt 2005 (se tabell 23).

De internationella råvarupriserna ökade 2004 när priset på råolja, järnmalm och metaller steg kraftigt. För perioden 2005-2006 väntas både oljepriset och metallpriserna sjunka på grund av ett ökat utbud. Nästa år dämpas därmed både export- och importprisutvecklingen på råvaror (se tabell 23).

Tabell 23 Export- och importpriser

Årlig procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Exportpris totalt	-2,1	-0,2	-0,2	-0,3
Bearbetade varor	-2,8	-1,1	-0,4	-0,4
Råvaror	-2,6	5,5	1,6	-3,3
Tjänster	0,1	-0,5	-0,2	1,7
Importpris totalt	-2,2	0,6	-0,2	-0,1
Bearbetade varor	-3,2	-1,0	0,2	-0,2
Råvaror	-1,3	6,9	-0,9	-2,4
Tjänster	-0,3	0,5	-0,4	1,7

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Bytesförhållandet (exportpriset dividerat med importpriset) för bearbetade varor försämras under prognosperioden. Dock i betydligt mindre grad än vad som var fallet fram till 2001 (se diagram 132 och tabell 24).

Tabell 24 Bytesförhållandet

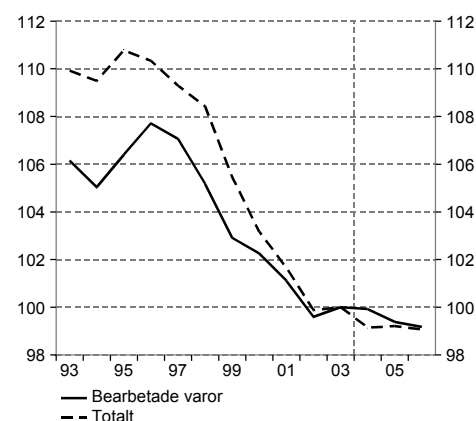
Årlig procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Bearbetade varor	0,4	-0,1	-0,5	-0,2
Råvaror	-1,3	-1,4	2,5	-0,9
Tjänster	0,4	-1,0	0,2	0,0
Totalt	0,1	-0,9	0,1	-0,1

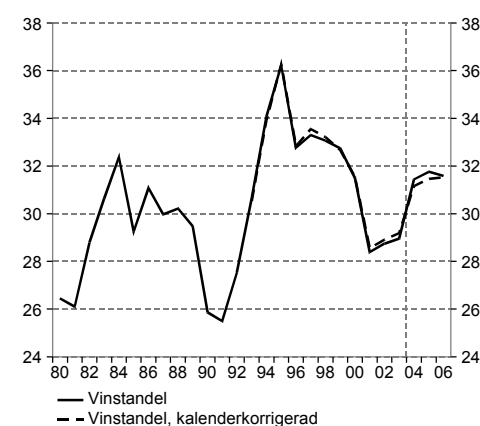
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Lönsamheten stabiliseras

Vinstandelen³² i näringslivet föll markant från 1995 till 2001 men har därefter vänt uppåt och fortsatt att öka fram till i år (se diagram 133). Ökningen förklaras främst av de måttliga löneökningarna och den starka produktivitetsutvecklingen. Vinstandelen ligger i stort sett kvar på årets nivå under prognosåren 2005-2006.

Diagram 132 Bytesförhållande
Index 2003=100

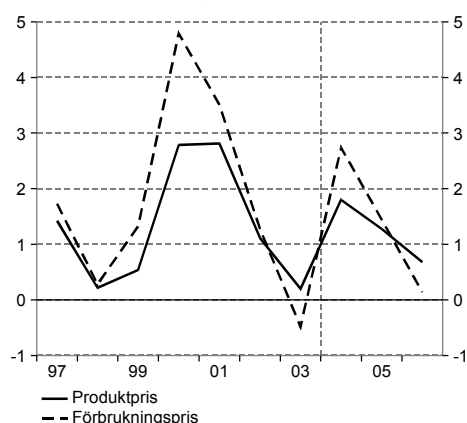
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Vinstandel i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet
Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

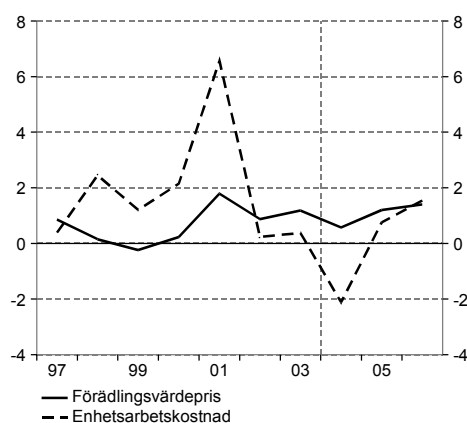
³² Bruttoöverskottets andel av förädlingsvärdet till faktorpris.

Diagram 134 Produkt- och förbrukningspris i näringslivet
Procentuell förändring

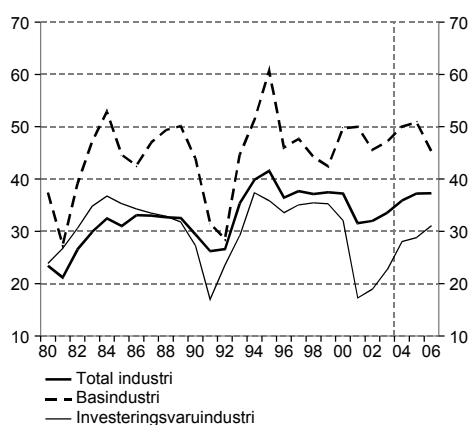
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Förädlingsvärdepris och enhetsarbetskostnad i näringslivet
Procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 136 Vinstandelar i industrin
Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 25 Priser, produktionskostnader och vinstandelar i näringslivet

Årlig procentuell förändring

	2002	2003	2004	2005	2006
	<i>Ej kalenderkorrigerat</i>				
Produktpris	1,1	0,2	1,8	1,3	0,7
Förbrukningspris	1,3	-0,5	2,7	1,4	0,1
Förädlingsvärdepris ¹	0,8	0,9	0,6	1,2	1,4
Enhetsarbetskostnad (ULC)	0,2	0,5	-2,6	0,7	1,8
Arbetskostnad per timme	4,6	4,0	1,3	3,6	4,5
Produktivitet ²	4,4	3,5	4,0	2,9	2,6
Vinstandel ³	37,3	37,6	39,5	39,8	39,5
	<i>Kalenderkorrigerat</i>				
Enhetsarbetskostnad (ULC)	0,2	0,4	-2,1	0,8	1,5
Arbetskostnad per timme	4,6	3,8	2,2	3,6	4,1
Produktivitet ²	4,4	3,4	4,4	2,9	2,5
Vinstandel ³	37,4	37,7	39,4	39,7	39,6

¹ Förädlingsvärdepriset beräknas genom att genomsnittspriset för förbrukade insatsprodukter (förbrukningspriset) räknas av från genomsnittspriset för de producerade produkterna (produktpriset).

² Produktivitetsutvecklingen i denna tabell är beräknad enbart för anställda dvs. företagarnas arbetstimmar beaktas inte.

³ Bruttoöverskottet dividerat med förädlingsvärdet till faktorpris, där produktions-skatter och -subventioner har beaktats.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Vinstandelen har stigit påtagligt i år (se tabell 25) trots att en starkare växelkurs hållit tillbaka exportprisutvecklingen. Produktpriserna, men framför allt förbrukningspriserna, har ändå ökat rejält då petroleum- och metallpriserna stigit kraftigt (se diagram 134). Detta har medfört att förädlingsvärdepriset ökar med endast 0,6 procent. Samtidigt har emellertid kostnadsutvecklingen hållits tillbaka av en fortsatt stark produktivitetökning och måttliga timlöneökningar (se diagram 135). Kombinationen av fast månadslön, som är den vanligaste löneformen, och ovanligt många arbetade timmar (fler arbetsdagar) har bromsat den faktiska timlönen i år. Detta innebär att den starka vinstökningen i år till en mindre del är en kalendereffekt (se tabell 25 och diagram 133).

Vinstandelen har stigit i såväl industrin som tjänstebansscherna (se diagram 136 och 137). Utvecklingen i basindustrin, som länge varit ganska svag, fick ett uppsving i år. Detta gäller främst stålindustrin, medan skogsindustrin fortfarande utvecklas svagt. Investeringsvaruindustrin, särskilt teleprodukt- och motorfordonsindustri, har haft en positiv utveckling i år, men lönsamheten har hållits tillbaka av en allt starkare krona och starkt stigande förbrukningspriser, främst metallpriser. Inom tjänstebansscherna ökade lönsamheten främst för vissa producenter av företagstjänster.

Den internationella efterfrågan väntas bli fortsatt stark och successivt stärks även den inhemska efterfrågan. Detta i kombination med en jämförelsevis hög produktivitetstillväxt, och måttliga löneökningar, leder till att vinstandelen i näringslivet ökar

något även nästa år. Under 2006 stiger lönerna något snabbare samtidigt som produktivitetsökningen blir något lägre. Produktprisutvecklingen väntas också bli något svagare, vilket leder till att vinstandelen i näringslivet minskar något. Vinstandelen i näringslivet 2006 blir ändå i paritet med toppnivån 1984, men betydligt lägre än toppnivån 1995 (se diagram 133).

Inflation

Lågt inflationstryck under 2004

Priserna i Sverige har ökat betydligt långsammare i år än under de närmast föregående åren. Eftersom konsumentpriserna under de senaste åren i hög grad påverkats av de kraftiga variationerna i energipriserna blir bilden av den underliggande inflationsutvecklingen tydligare om energipriserna rensas bort (se diagram 138). Under 2001 steg inflationen exkl. energi kraftigt. Ökningen hängde samman med en svag kronkurs samt ett ansträngt resursutnyttjande med ett stigande kostnadstryck. Löneökningarna steg och produktivitetstillväxten sjönk snabbt i bl.a. tjänstebansscherna. Under de senaste två åren har situationen varit den omvända med ett lågt resursutnyttjande, en hög produktivitetstillväxt och en gradvis starkare växelkurs, vilket medfört att inflationen sjunkit successivt till en nivå som väsentligt understiger Riksbankens inflationsmål på 2 procent.

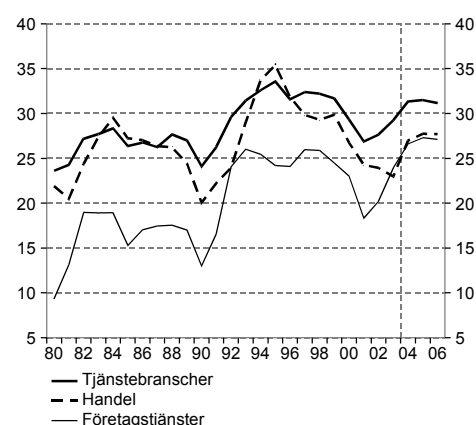
Den underliggande inflationen kan också beräknas med hjälp av olika statistiska metoder. I en metod exkluderas varugrupper vars priser ökat mest respektive minst från konsumentprisindex, KPI. I en annan metod vägs KPI om så att varugrupper med normalt kraftiga prisfluktuationer ges en lägre vikt än varugrupper med en mer stabil prisutveckling. Även dessa mått har fallit tillbaka under de senaste två åren (se diagram 139).

KPI-inflationen inklusive energi uppgick till 3,4 procent i februari 2003 men var negativ ett år senare. Den snabba nedväxlingen under inledningen av 2004 förklaras främst av att de kraftiga el- och oljeprishöjningarna under början av 2003 föll ur tolv månaderstalen ett år senare.³³ KPI-inflationen har sedan i februari ökat snabbare än den energirensade KPI-inflationen och uppmättes till 0,5 procent i november, vilket förklaras av höjda priser på oljeprodukter under året (se diagram 18 i avsnittet "Internationell konjunkturutveckling"). Inflationen enligt måttet UND1X³⁴ har under 2004 varit högre än KPI-inflationen (se diagram 140). Skillnaden beror på att räntekostnader för

³³ Eftersom inflationen vanligen beräknas som prisförändring jämfört med motsvarande period föregående år kommer en prisförändring en enskild månad att påverka inflationstakten under ett helt år.

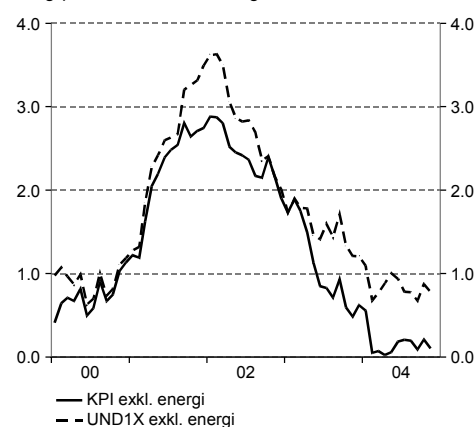
³⁴ För olika komponenter och dess vikter i KPI se figur 4.

Diagram 137 Vinstandelar i tjänstebansscherna exkl. finans- och fastighetsverksamhet
Procent

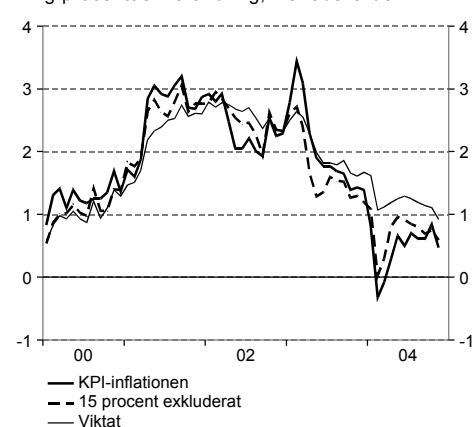
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Inflation exkl. energi
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

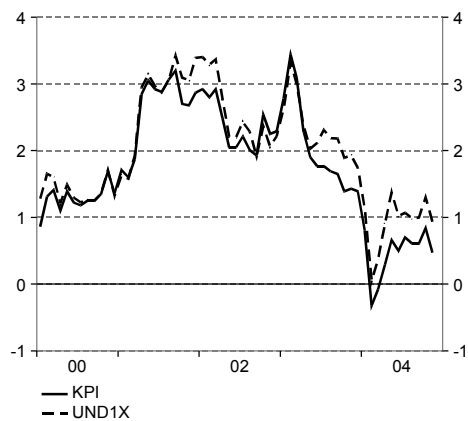
Källor: Statistiska centralbyrån.

Diagram 139 Underliggande inflationsmått
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Inflation
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

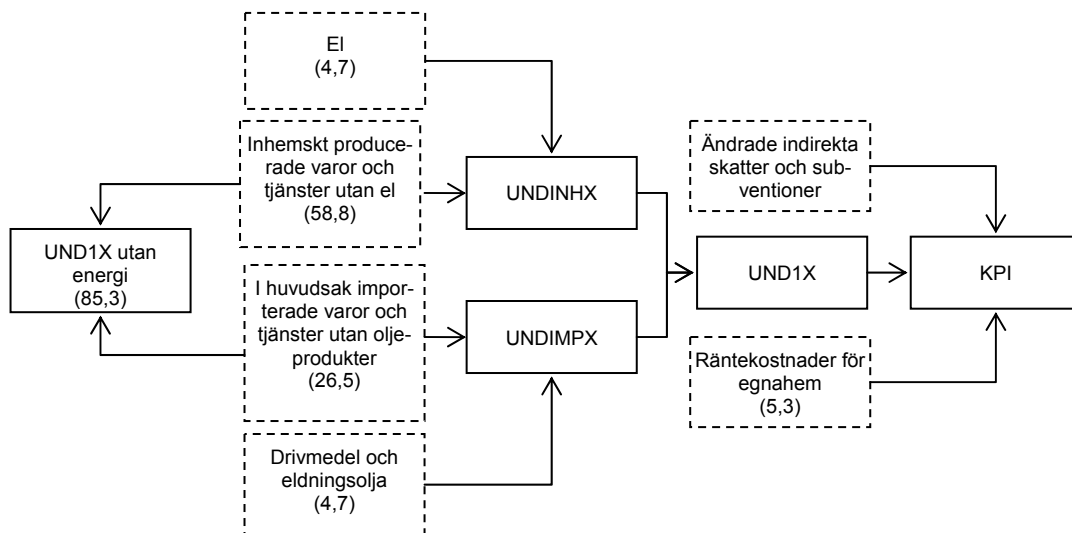
Källor: Statistiska centralbyrån.

egna hem, som sjunkit det senaste året, exkluderas i UND1X-inflationen.

Inflationsutfallen under de senaste månaderna tyder på att nedgången har bromsats upp, men det är svårt att urskilja någon tydlig uppgång i inflationstrycket än. Den underliggande inflationen mätt på ett antal olika sätt är fortfarande väsentligt lägre än inflationsmålet på 2 procent.

Inflationsförväntningarna på ett år sikt, såsom de mäts i olika enkätundersökningar, har sjunkit tillbaka något under 2004 men är fortfarande väl förankrade kring inflationsmålet. Ett undantag är industrins inflationsförväntningar i Konjunkturbarometern som är något lägre (se diagram 141 och 142).

Figur 4 Inflationsmått

Anm. Parentes anger procentuell vikt i KPI. Ändrade indirekta skatter och subventioner beräknas som bidrag till KPI och har därmed ingen explicit vikt.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Gradvis stigande inhemskt inflationstryck

Nedväxlingen i den inhemska inflationen, enligt prisindexet UN-DINHX, förklaras i huvudsak av ett lågt resursutnyttjande och en svag kostnadsutveckling till följd av måttliga löneökningar och en stark produktivitetstillväxt (se diagram 143).

I takt med att lönerna ökar snabbare och produktivitetstillväxten dämpas väntas enhetsarbetskostnaderna öka svagt 2005 och något snabbare 2006.

Resursutnyttjandet ökar successivt, men så pass långsamt att produktionsgapet inte sluts förrän i slutet av 2006. Arbetsmarknadsgapet är dock fortfarande negativt i slutet av 2006. Detta medför att det efterfrågedrivna inflationstrycket förblir dämpat om än gradvis stigande.

Elpriserna i konsumentledet som höjdes markant under 2002 och 2003 har sjunkit tillbaka och väntas stabiliseras under prognosperioden. Hyrorna, som utgör ca 20 procent av UN-DINHX, beräknas stiga med 3,0 procent både 2005 och 2006. Livsmedelspriserna bedöms öka endast långsamt under prognosperioden. Det beror på ökad konkurrens från lågpriskedjor i branschen, vilket håller tillbaka den inhemska inflationen.

Sammantaget bedöms den inhemska inflationen öka successivt mot en långsiktigt mer normal nivå under 2006.

Tabell 26 Inhemsk inflation (UN-DINHX)

Årlig procentuell förändring. Årsmedelvärde

	2003	2004	2005	2006
<i>Indikatorer</i>				
BNP ¹	1,6	3,2	3,2	3,2
Produktionsgap ²	-1,0	-0,6	-0,2	-0,1
Enhetsarbetskostnader ¹	0,4	-2,1	0,8	1,5
<i>Konsumentpriser</i>				
Hyror	2,6	3,1	3,0	3,0
UN-DINHX exkl. el	2,4	1,9	2,2	2,5
EI	24,0	0,1	-0,9	0,0
UN-DINHX	3,6	1,7	2,0	2,3

¹ Korrigerad för olika antal arbetsdagar mellan åren.

² Procent av potentiell produktion.

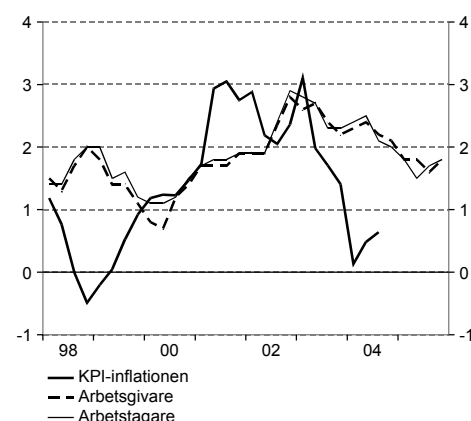
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

En starkare krona håller tillbaka den importerade inflationen

Låga prisökningar på internationellt handlade bearbetade varor samt en förstärkning av kronan under de senaste två åren har bidragit till att importpriserna i såväl producentled som konsumentled sjönk i föl (se diagram 144). En fortsatt stark krona medför att prisökningstakten förblir låg. Genomslaget av växelkursförändringar i konsumentledet bedöms dock vara begränsat på kort sikt, vilket leder till att den i huvudsak importerade infla-

Diagram 141 Inflationförväntningar på ett års sikt

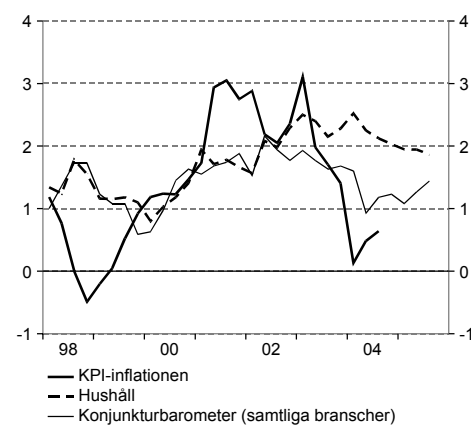
Procent, kvartalsvärden

Anm. Förväntningar är tidsförskjutna ett år framåt.
Källor: Statistiska centralbyrån och Prospera.

Diagram 142 Inflationförväntningar på ett års sikt

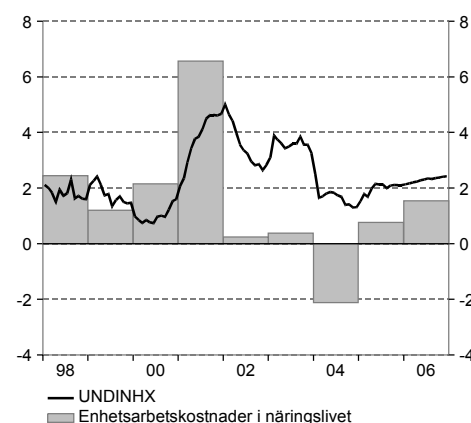
Procent, kvartalsvärden

Anm. Förväntningar är tidsförskjutna ett år framåt.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

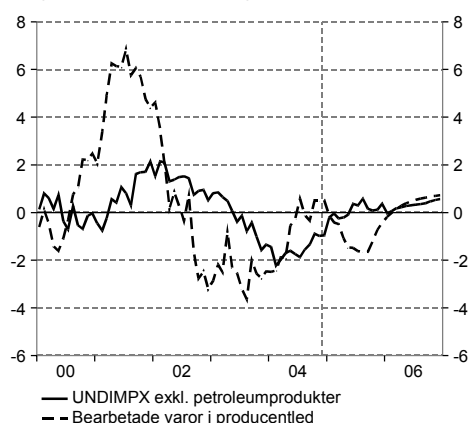
Diagram 143 Inhemsk inflation och kostnads-tryck

Årlig procentuell förändring, månads- respektive kalenderkorrigerade årsvärden

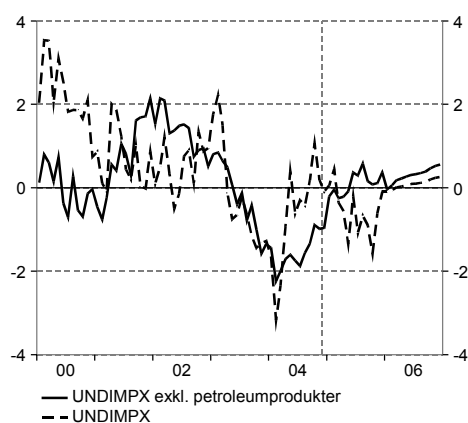
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 144 Importpriser för bearbetade varor i producentled och UNDIMPX utan olja
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

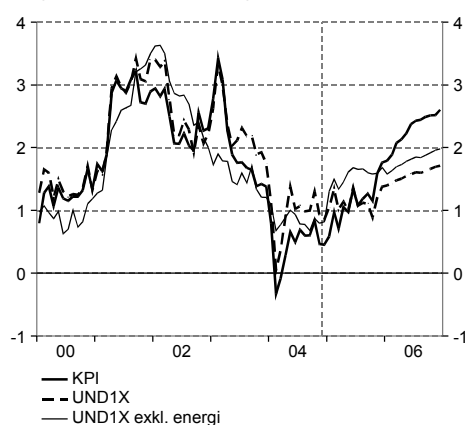
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Importerad inflation exkl. drivmedel och villaolja
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 146 Inflation
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

tionen enligt prisindexet UNDIMPX, ökar snabbare än importpriserna i producentledet under 2005.

Under det senaste året har högre priser på olje- och petroleumprodukter bidragit till att pressa upp den importerade inflationen. Oljepriset väntas dock falla tillbaka successivt under prognosperioden, vilket dämpar importpriserna (se diagram 145).

I januari 2005 avskaffas EU:s importkvoter på tekovaror. Priser på kläder beräknas då sjunka när importen från bl.a. Kina väntas öka, vilket håller tillbaka den importerade inflationen ytterligare.

UNDIMPX-inflationen bedöms uppgå till $-0,6$ procent 2005 och $0,1$ procent 2006, mätt som årsmedelvärde.

Tabell 27 Importerad inflation (UNDIMPX)

Årlig procentuell förändring. Årsmedelvärde

	2003	2004	2005	2006
<i>Indikatorer</i>				
Växelkurs (KIX)	-6,0	-2,1	-2,9	0,2
Importpriser (producentled)	-1,9	1,2	-2,2	0,1
<i>Konsumentpriser</i>				
UNDIMPX exkl. petroleumprodukter	-0,2	-1,5	0,1	0,3
Petroleumprodukter	-6,0	-2,1	-2,9	0,2
UNDIMPX	-0,2	-0,6	-0,6	0,1

Anm. Petroleumprodukter avser drivmedel och villaolja.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Inflationen stiger gradvis från låga nivåer

Den fortsatt svaga inhemska och importerade inflationen medför att sammanvägningen, dvs. UND1X-inflationen blir fortsatt låg, men ökar i takt med att konjunktoren förbättras (se diagram 146). UND1X-inflationen väntas uppgå till $1,1$ procent 2005 och $1,6$ procent i 2006, mätt som årsmedelvärde.

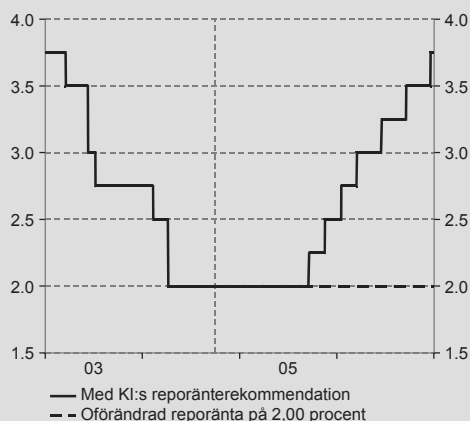
Räntekostnaderna stiger under 2005 och 2006, som en följd av högre räntor. Detta medför att KPI-inflationen ökar snabbare än UND1X-inflationen under 2006 och uppgår till $2,3$ procent, mätt som årsmedelvärde.

Tabell 28 Konsumentpriser

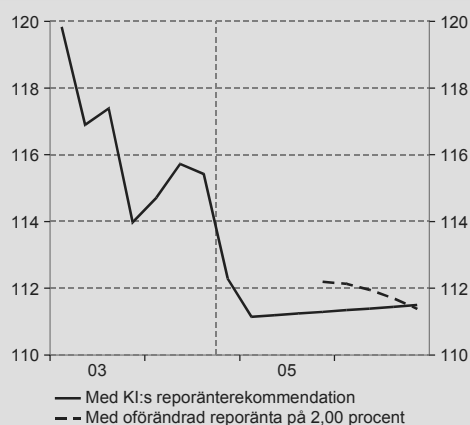
Årlig procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Årsmedelvärde				
UNDINHX	3,6	1,7	2,0	2,3
UNDIMPX	-0,2	-0,6	-0,6	0,1
UND1X	2,3	0,9	1,1	1,6
UND1X exkl. energi	1,5	0,8	1,6	1,8
Räntekostnader (bidrag till KPI)	-0,3	-0,5	0,0	0,8
Indirekta skatter (bidrag till KPI)	0,2	0,2	0,1	0,0
KPI	2,0	0,5	1,1	2,3
HIKP	2,3	1,0	1,2	1,4
Decembervärden				
UNDINHX	3,3	1,3	2,1	2,4
UNDIMPX	-1,3	-0,1	-0,1	0,3
UND1X	1,7	0,9	1,4	1,7
UND1X exkl. energi	1,2	0,8	1,7	2,0
KPI	1,4	0,5	1,8	2,6
HIKP	1,8	1,0	1,4	1,5

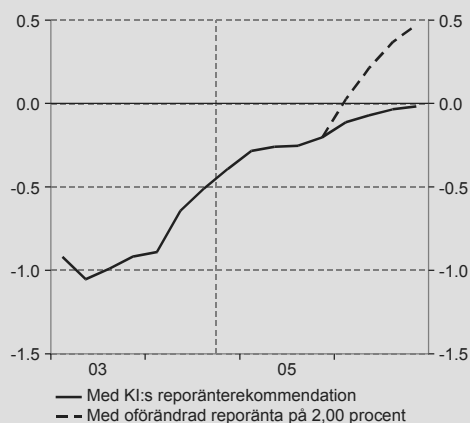
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 147 Reporänta
Procent, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Nominell växelkurs
KIX, kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 149 Produktionsgap
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutets reporäntebedömning

Den utveckling av reporäntan som presenteras i Konjunkturläget utgår från Riksbankens inflationsmål men bestäms utifrån Konjunkturinstitutets inflationsbedömning på ett till två års sikt. I egentlig mening görs alltså inte en prognos av Riksbankens penningpolitik utan i stället presenteras en, enligt Konjunkturinstitutets bedömning, lämplig utveckling av reporäntan. Det kan därmed förekomma avvikelser i förhållande till den förda penningpolitiken om Riksbanken gör en annan inflationsbedömning än Konjunkturinstitutet.

Ett sätt att illustrera de överväganden som ligger till grund för reporäntebedömningen är att jämföra Konjunkturinstitutets bedömning med ett scenario baserat på oförändrad reporänta. Detta ökar även jämförbarheten med Riksbankens prognoser som görs med just detta antagande.

Jämfört med Konjunkturinstitutets bedömning skulle en oförändrad reporänta innebära en mer expansiv penningpolitik från och med sista kvartalet 2005 (se diagram 147).

Den mer expansiva penningpolitiken med oförändrad reporänta leder till lägre marknadsräntor och en svagare växelkurs under stora delar av prognosperioden (se diagram 148). BNP växer snabbare än i Konjunkturinstitutets prognos och ekonomin riskerar att överhettas. Den i utgångsläget stora tillgången på lediga resurser, som illustreras av det negativa produktionsgapet, elimineras snabbare och produktionsgapet blir positivt under 2006 (se diagram 149). Bristen på lediga resurser skapar s.k. flaskhalsar i ekonomin vilket leder till ett ökande inflationstryck. Med oförändrad reporänta bedöms UND1X-inflationen öka snabbare och uppgå till drygt 1,8 procent i slutet av 2006 (se diagram 150).

Med oförändrad reporänta blir BNP-tillväxten ca 0,3 procentenheter högre under 2006 jämfört med Konjunkturinstitutets prognos. Detta skulle innebära en faktisk tillväxt på 3,1 procent. Den högre tillväxten sker till priset av ett alltför ansträngt resursutnyttjande som gör att inflationsmålet sannolikt skulle överskridas under 2007.

Sammantaget skulle en oförändrad reporänta på 2,00 procent under hela prognosperioden leda till att konjunkturuppgången blir alltför stark, dvs. resursutnyttjandet 2006 och därefter skulle bli alltför ansträngt. Penningpolitiken påverkar ekonomin på ett till två års sikt. Om inte reporäntan höjs under prognosperioden skulle sannolikt inflationsmålet överskridas under 2007.

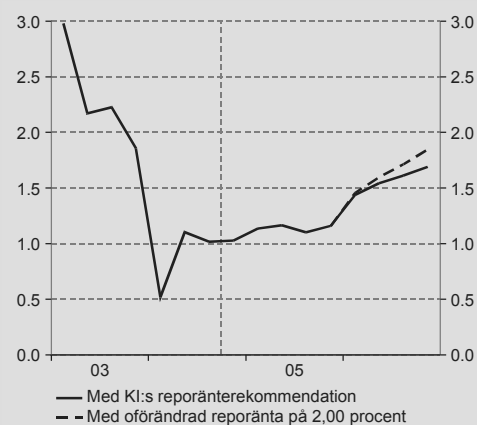
Inflationstrycket är dock inledningsvis mycket lågt. Vidare bedöms den importerade delen av inflationen att öka måttligt under prognosperioden. Den svenska exporten ökar långsammare framöver men styrkan i den svenska konjunkturåterhämtningen kan dock bibehållas om den inhemska efterfrågan tar fart. För att stimulera inhemska efterfrågan och därmed en förbättring av

arbetsmarknaden är det därför viktigt att penningpolitiken inte görs mindre expansiv onödigt tidigt.

Konjunkturinstitutet bedömer, mot bakgrund av den presenterade prognosen, att det är lämpligt att behålla reporäntan oförändrad på 2,00 procent fram till hösten 2005. I takt med att resursutnyttjandet stiger och inflationstrycket ökar kan reporäntan sedan anpassas mot mer normala nivåer för att i slutet av 2006 nå 3,75 procent. Den gradvisa höjningen av reporäntan bidrar till att undvika en överhettning av ekonomin och att inflationen successivt stiger mot Riksbankens mål.

Diagram 150 UND1X-inflationen
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Offentliga finanser

Det offentliga finansiella sparandet uppgår till 0,4 procent 2004 samt 0,0 procent och 0,3 procent 2005 respektive 2006 (se tabell 29 och diagram 151 och 152). Det låga sparandet beror delvis på den ännu svaga konjunkturen men även justerat för konjunkturen uppgår sparandet endast till 1,2 procent i år och 0,5 respektive 0,4 procent 2005 och 2006. Det låga sparandet och särskilt försämringen 2005 beror bl.a. på de ofinansierade utgiftshöjningarna och skattesänkningarna i budgetpropositionen för 2005, som sammantaget försämrar sparandet med 0,8 procentenheter 2005 och 1,0 procentenheter 2006.

Det genomsnittliga offentliga sparandet 2000–2006 uppgår till 1,2 procent. För att nå upp till målet om ett överskott på 2 procent i genomsnitt över en konjunkturcykel behövs alltså ett högre sparande. Det är därför enligt Konjunkturinstitutets bedömning önskvärt att uppnå ett sparande närmare 2 procent från 2006 och framåt. En lämplig avvägning kan vara att förstärka de offentliga finanserna genom skatthöjningar eller besparingar med början 2006 med målsättningen att på några års sikt uppnå 2 procents överskott i de offentliga finanserna. En rimlig ambition för 2006 skulle kunna vara att uppnå ett finansiellt sparande på 1,0 procent i stället för som i nuvarande prognos 0,3 procent. En sådan åtstramande finanspolitik, vilken motsvarar ca 20 miljarder kronor, skulle ge utrymme för en lägre reporänta.

Tabell 29 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

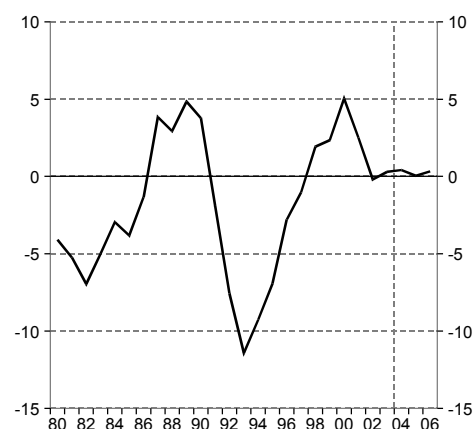
	2002	2003	2004	2005	2006
Inkomster	1 301	1 365	1 409	1 458	1 531
Procent av BNP	55,3	56,0	55,2	54,5	54,6
Varav skatter ¹	1 180	1 239	1 283	1 326	1 395
Procent av BNP	50,2	50,8	50,2	49,6	49,7
Utgifter	1 306	1 357	1 399	1 456	1 522
Procent av BNP	55,5	55,7	54,8	54,5	54,3
Finansiellt sparande	-5	7	10	1	9
Procent av BNP	-0,2	0,3	0,4	0,0	0,3

¹ Inklusiv skatt till EU.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

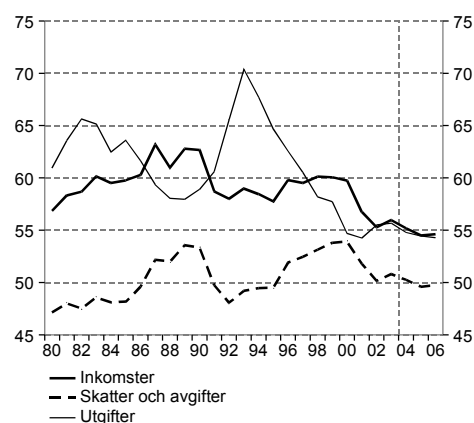
En stor del av utgiftsökningen i den senaste liksom i tidigare budgetpropositioner utgjordes av ökat statsbidrag till kommunerna. Som framgår av fördjupningsrutan ”Statsbidrag till kommunerna – behövs de ständiga tillskotten?”, innebär dessa återkommande tillskott oftast att statsbidraget ökar ungefär i takt med nominell BNP och därmed ungefär i takt med de kommunala löneökningarna. Detta innebär att tillskotten skapar utrymme för oförändrad men inte för höjd kommunal konsumtion (se diagram 153).

Diagram 151 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

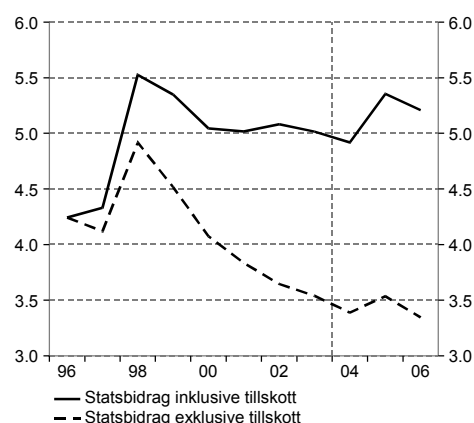
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 152 Inkomster och utgifter i offentlig sektor
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 Statsbidrag
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den ekonomiska politikens mål och inriktning

I följande avsnitt redovisas utvecklingen av de offentliga finanserna i förhållande till finans- och budgetpolitiska mål avseende offentligt sparande, utgiftstak samt balans för kommunerna. Vidare görs en sammantagen bedömning av finans- och penningpolitiken liksom av regering och riksdag prioriterade områden som skatte- och bidragssystemens funktionssätt.

Offentligt sparande allt längre från målet

Riksdagen har som mål att det offentliga finansiella sparandet ska uppgå till 2 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Reformerna i budgetpropositionen har inneburit att det finansiella sparandet de kommande åren nu blir lägre (se tabell 30). Det genomsnittliga sparandet 2000–2006 beräknas uppgå till 1,2 procent.

Tabell 30 Budgetpropositionens effekt på det offentliga finansiella sparandet

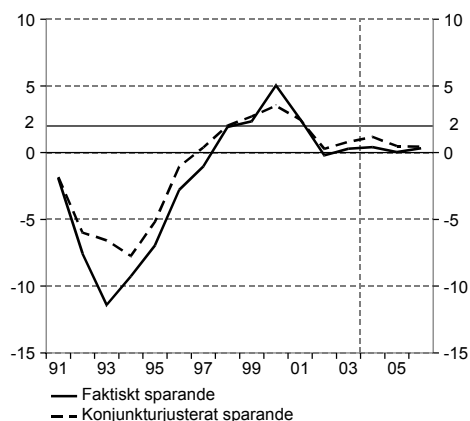
	2005	2006
Miljarder kronor	-20	-27
Procent av BNP	-0,8	-1,0

Anm: I effektkalkylen av budgetpropositionen antas hälften av de höjda statsbidragen användas till kommunal konsumtion.

Källa: Konjunkturinstitutet.

För att kunna bedöma det finansiella sparandet i förhållande till konjunkturen beräknar Konjunkturinstitutet ett konjunkturjusterat sparande. Detta är det sparande som vid gällande regler skulle ha uppkommit vid normalt resursutnyttjande och normal sammansättning av BNP. Det konjunkturjusterade sparandet beräknas genom att det faktiska sparandet justeras för effekter av lågt eller högt resursutnyttjande samt för sammansättnings effekter i BNP.

Diagram 154 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 31 Konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Finansiellt sparande	-0,2	0,3	0,4	0,0	0,3
Konjunkturjusterat sparande	0,3	0,8	1,2	0,5	0,4
Produktionsgap	-0,5	-1,0	-0,6	-0,2	-0,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Det konjunkturjusterade sparandet uppgår till 1,2 procent 2004 och minskar till 0,5 och 0,4 procent 2005 respektive 2006 (se tabell 31 och diagram 154), vilket understiger den målsatta nivån

med 1,6 procentenheter, motsvarande ca 45 miljarder kronor 2006.

Sammansättningseffekten är negativ i år och nästa år (se diagram 155). Detta beror på att skattebaserna är lägre än normalt samtidigt som exporten är något högre än normalt, vilket leder till ett onormalt lågt finansiellt sparande eftersom export ger lägre skatteinkomster än t.ex. hushållens konsumtion.

Finanspolitikens inriktning

Finanspolitikens inriktning mäts med den s.k. politikberoende förändringen av det offentliga finansiella sparandet (se tabell 32 och diagram 156). Till skillnad från det konjunkturjusterade sparandet säger denna metod ingenting om det finansiella sparandets nivå. Metoden kan i stället sägas mäta den finanspolitiska impulsen från ett år till ett annat.

År 2002 var finanspolitiken starkt expansiv genom ofinansierade utgiftshöjningar och skattesänkningar. År 2003 var finanspolitiken ungefär neutral då utgiftshöjningar balanserades av kommunala skatthöjningar.

Tabell 32 Finanspolitikens inriktning

Procent av BNP, löpande priser

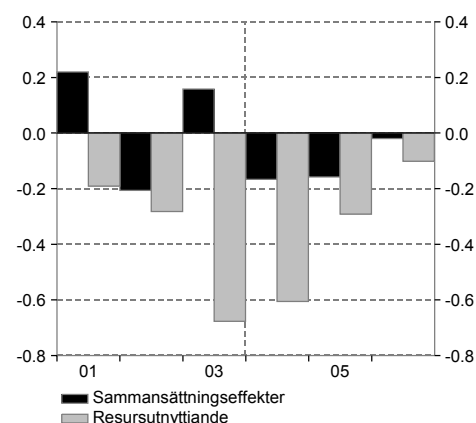
	2002	2003	2004	2005	2006
Finansiellt sparande, nivå	-0,2	0,3	0,4	0,0	0,3
Förändring, procentenheter	-2,7	0,5	0,1	-0,4	0,3
Varav politikberoende förändring	-1,8	0,0	0,8	-0,4	0,0

Källa: Konjunkturinstitutet.

Vid nu beslutade regler är finanspolitiken åtstramande 2004, något expansiv 2005 och neutral 2006. Det kan förefalla anmärkningsvärt att finanspolitiken de kommande åren inte karaktäriseras som mer expansiv med hänsyn till de omfattande ofinansierade åtgärderna i budgetpropositionen. En förklaring är att ökningen av statsbidraget till kommunerna främst balanserar den minskning i förhållande till BNP som skulle ha skett vid ett nominellt oförändrat statsbidrag. Dessa beslut om tillskott är huvudsakligen förenliga med en neutral finanspolitik. Om sådana tillskott inte ges minskar statsbidragen i förhållande till BNP och detta utgör enligt den här använda mätmetoden en åtstramande finanspolitik. En annan förklaring är att kommunerna ökar sitt finansiella sparande med 0,4 procent av BNP från 2004 till 2005, vilket håller tillbaka efterfrågan. En tredje förklaring är att de pensionsrelaterade transfereringarna till hushållen ökar förhållandevis långsamt. Det regelverk som styr pensionsutbetalningarna innebär att ökningen varierar relativt mycket från år till år (se vidare avsnittet "Ålderspensionssystemet").

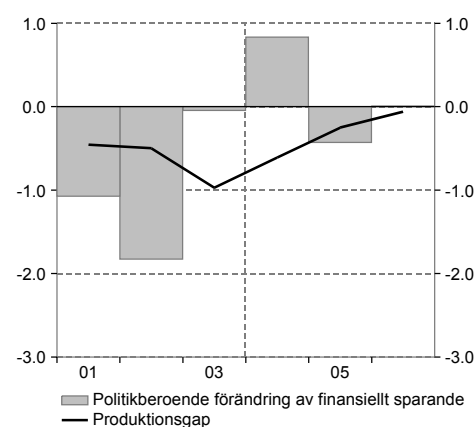
Det är således inte bara de löpande politiska besluten i riksdagen som avgör den finanspolitiska inriktningen utan även

Diagram 155 Avvikelse mellan faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 156 Finanspolitikens inriktning
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

beslut i kommuner samt befintliga regelsystem som verkar åtstramande eller expansivt.

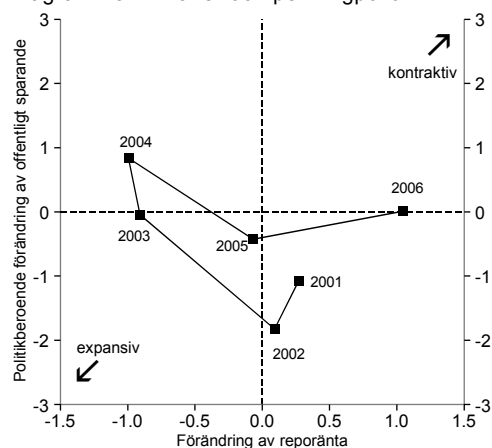
Den sammantagna ekonomiska politiken

Som framgår av diagram 157 är penningpolitiken mer expansiv i år som en följd av genomförda räntesänkningar. Den i nuläget expansiva penningpolitiken är lämplig med hänsyn till de svaga inflationsutsikterna som i sin tur beror bl.a. på det negativa produktionsgapet. För de kommande åren förordar Konjunkturinstitutet en gradvis höjning av reporäntan efter hand som resursutnyttjandet ökar så att penningpolitiken under 2006 får en mindre expansiv inriktning. Denna rekommendation gäller under förutsättning att ekonomin utvecklas enligt nuvarande prognos och kommer att omprövas efterhand som ny information tillkommer.

Det faktiska finansiella sparandet uppgår vid nu beslutade regler till 0,0 procent 2005 och 0,3 procent 2006. I genomsnitt under åren 2000–2006 är därmed sparandet 1,2 procent av BNP. Samtidigt beräknas det konjunkturjusterade sparandet endast uppgå till 0,4 procent 2006 vid nu beslutade regler. Med hänsyn till att det konjunkturjusterade sparandet är väsentligt lägre än 2 procent samt att resursutnyttjandet ökar och produktionsgapet sluts i slutet av 2006, är det dock enligt Konjunkturinstitutets bedömning önskvärt att föra en stramare finanspolitik från 2006 och framåt. Det är angeläget att nå riksdagens och regeringens mål för det offentliga sparandet då det krävs en buffert inför de ansträngningar som en åldrande befolkning innebär för de offentliga finanserna, vilket bl.a. Långtidsutredningen visat.

Om global och svensk ekonomi utvecklas enligt nuvarande prognos kan en lämplig avvägning vara att förstärka de offentliga finanserna genom skattehöjningar eller besparingar med början 2006. Målsättningen bör vara att på några års sikt uppnå 2 procentens överskott i de offentliga finanserna. En lämplig ambition för 2006 skulle kunna vara att uppnå ett finansiellt sparande på 1,0 procent i stället för som i nuvarande prognos 0,3 procent. En sådan åtstramande finanspolitik, vilken motsvarar ca 20 miljarder kronor, skulle ge utrymme för en lägre reporänta. Den sammantagna effekten på BNP-tillväxten skulle då bli förhållandevis begränsad och de offentliga finanserna skulle vara bättre rustade inför nästa lågkonjunktur.

Diagram 157 Finans- och penningpolitik

Källa: Konjunkturinstitutet.

Statens utgiftstak klaras

Prognoserna pekar nu på en positiv budgeteringsmarginal för 2004. Besparingar har genomförts och under hösten 2004 fattade regeringen nya beslut om utgiftsbegränsningar bland annat inom försvaret och Banverket. På grund av överflyttningar av

utgifter från 2003, då utgiftstaket också var nära att överskridas, är dock utgifterna fortsatt höga i år.

I budgeten utformas vissa stöd, bland annat till kommunerna, som skattenedsättningar. Stora delar av dessa redovisas nationalräkenskaperna som utgifter. Sådana skattenedsättningar har successivt ökat och uppgår 2004 till drygt 9 miljarder kronor. För 2005 redovisas drygt 13 miljarder och för 2006 11 miljarder på detta sätt. Dessa skattenedsättningar, tillsammans med egentliga besparingar i budgetpropositionen, sjunkande arbetslöshetsersättning och minskade kostnader för sjukskrivningar beräknas leda till att utgiftstaket klaras under hela prognosperioden. Marginalen för 2004–2005 är dock mycket liten (se tabell 33 och diagram 158).

Tabell 33 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor

	2002	2003	2004	2005	2006
Summa takbegränsade utgifter	812	819	856	868	900
Utgiftstak för staten	812	822	858	870	907
Budgeteringsmarginal	0	3	2	2	7

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Balanskravet för kommunerna

Enligt kommunallagen får budgeten för en kommun eller ett landsting inte visa underskott inför kommande år. Om det ändå uppkommer ett underskott ska detta balanseras med ett motsvarande budgeterat överskott inom 2 år. Balanskravet försvagas från och med 2005 genom att fristen för resultatåterhämtningen utökas med ytterligare ett år.

Trots kommunallagens lydelse är det många kommuner och landsting som visar negativa resultat (se tabell 34). En hög andel av kommunerna uppvisar ett resultat nära balans men det förekommer också väldigt stora underskott (se diagram 159). Bland landstingen är andelen som visar negativa resultat ännu större (se diagram 160).

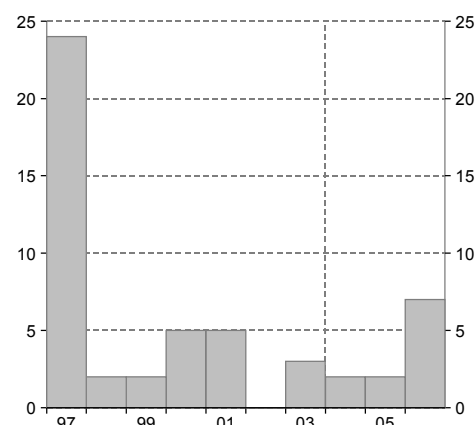
Tabell 34 Kommuner och landsting med negativa resultat före extraordinära poster 2000–2003

Antal och procent

	2000	2001	2002	2003
Antal kommuner med negativa resultat	109	93	112	113
Procent av kommunerna	38	32	39	39
Antal landsting med negativa resultat	14	11	15	12
Procent av landstingen	70	55	75	60

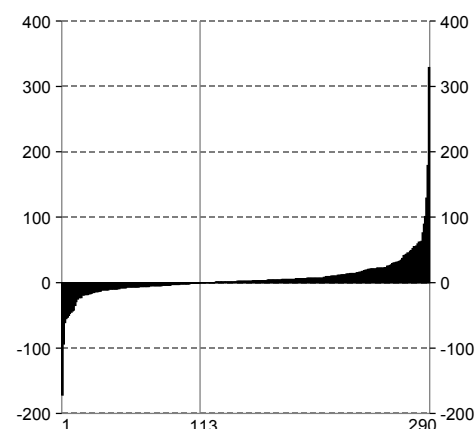
Källor: Statistiska centralbyrån och Landstingsförbundet.

Diagram 158 Statens budgeteringsmarginal
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

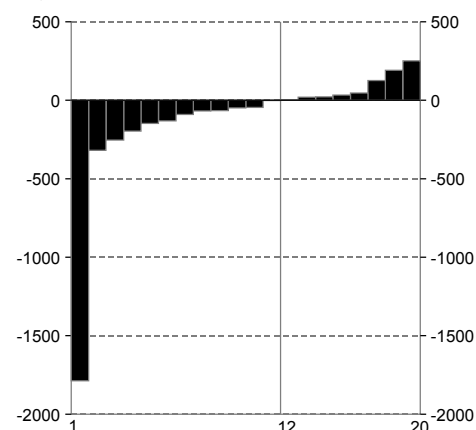
Diagram 159 Kommunernas resultat exklusive extraordinära poster 2003
Miljoner kronor

Anm: Av de 290 kommunerna hade 113 negativa resultat 2003.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

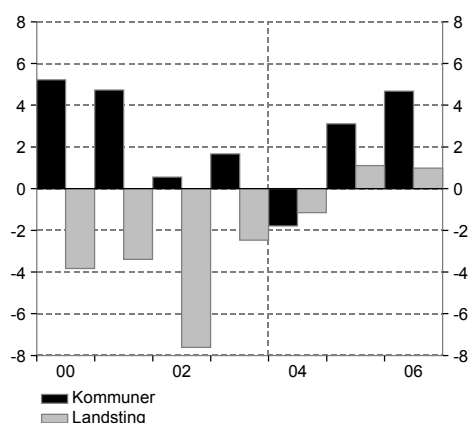
Diagram 160 Landstingens resultat exklusive extraordinära poster 2003
Miljoner kronor

Anm: Av de 20 landstingen hade 12 negativa resultat 2003.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 161 Resultat i kommunsektorn exklusive extraordinära poster
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Trots åtstramningar och skattehöjningar kommer kommunerna och landstingen att sammantaget uppvisa underskott 2004 (se diagram 161). För åren framöver ser det ljusare ut. Skatteinkomsterna växer snabbare än under 2004 och statsbidragen ökar förhållandevis mycket. Även om situationen nu ser ljusare ut sammantaget så är det troligt att många enskilda kommuner och landsting även framöver inte kommer att uppfylla balanskravet.

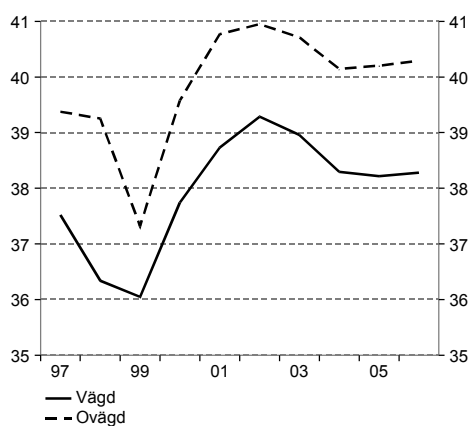
Ekonomiska drivkrafter för arbete

Ökat arbetsutbud står i centrum i den ekonomisk-politiska debatten. Bakgrunden är att befolkningen mellan 16 och 64 år väntas stagnera eller till och med falla under de kommande 40 åren medan antalet personer som är minst 65 ökar när 40-talisterna går i pension samt som en följd av successivt ökande medellivslängd. Om skattehöjningar och utgiftsbesparingar ska undvikas krävs att antalet arbetade timmar per invånare utvecklas betydligt starkare än vid en demografisk framskrivning av nuvarande förhållanden, dvs. fler måste arbeta och helst bör även medelarbetstiden öka.

Konjunkturinstitutet har bl.a. mot denna bakgrund utvecklat ett mått på de ekonomiska drivkrafterna för arbete. Måttet benämns *utbytesgraden* och definieras som den andel av en arbetskostnadsökning som tillfaller den som ökar sin arbetsinsats efter ökad skatt, ökade avgifter och minskade bidrag.³⁵ En fördel med metoden är att även effekter av arbetsgivaravgifter och indirekta skatter beaktas.³⁶

Medelvärdet av alla arbetande svenskars utbytesgrad uppgår 2004 till 40,1 procent (se tabell 35).³⁷ När utbytesgraden vägs med löneinkomsten uppgår det vägda medelvärdet till 38,3 procent.³⁸

Diagram 162 Utbytesgrad vid ökad arbetsinsats
Procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

³⁵ Spegelbilden till utbytesgraden är *marginaleffekten*. Således definieras marginaleffekten som 100 procent minus utbytesgraden.

³⁶ I fördjupningsrutan "KI uppmärksammar drivkrafterna för arbete" i *Konjunkturläget* augusti 2004 redogjordes för Konjunkturinstitutets metod att beräkna utbytesgraden.

³⁷ I analysen ingår individer i åldern 20–64 år. Pensionärer, företagare, studerande samt personer som invandrat eller utvandrat under året har exkluderats.

³⁸ Dessa resultat avviker marginellt från resultaten presenterade i *Konjunkturläget* augusti 2004 på grund av förbättrade beräkningsmetoder. Utbytesgraden kan komma att ändras ytterligare vid fortsatt utvecklingsarbete.

Tabell 35 Utbytesgrad 2004

Procent	Ovägt	Vägt
Utbytesgrad	40,1	38,3
Utbytesgrad exkl. arbetsgivaravgifter och indirekta skatter	58,8	56,0
Bidrag från:		
Inkomstskatt	61,2	56,7
Bidrag och avgifter	-2,4	-0,7

Källa: Konjunkturinstitutet.

Utbytesgraden har påverkats av såväl regelförändringar i skatte- och bidragssystemen som den ekonomiska utvecklingen under perioden 1997–2004 (se diagram 162). I slutet av 1990-talet minskade utbytesgraden till följd av ändrade skatte- och bidragsregler. Därefter ökade utbytesgraden fram till 2002 främst som en följd av de tre stegen i kompensationen för den allmänna pensionsavgiften. De senaste årens kommunalskattehöjningar medförde sjunkande utbytesgrad 2003 och 2004.

Utbytesgraden 2005 och 2006 påverkas främst av skatteändringarna enligt budgetpropositionen för 2005, som sammantaget reducerar det vägda och det ovägda medelvärdet för utbytesgraden 2005 med 0,27 respektive 0,12 procentenheter (se diagram 163). Den utökade kompensationen för den allmänna pensionsavgiften ökar utbytesgraden medan den begränsade uppräkningsen av skiktgränserna och den gröna skatteväxlingen (med höjt grundavdrag och höjda punktskatter) minskar utbytesgraden (se diagram 164).

Regeländringarna enligt budgetpropositionen bidrar samtidigt till en något jämnare inkomstfördelning, vilket framgår av att den så kallade Gini-koefficienten³⁹ blir lägre än den skulle ha varit vid oförändrade regler (se diagram 163). Hur inkomstfördelningen och utbytesgraden har utvecklats under de senaste åren framgår av diagram 165. Inkomstfördelningen var som ojämnast år 2000 eftersom realisationsvinster detta år tillfälligt var mycket höga och sådana vinster ofta tillfaller dem med höga inkomster. Efter 2000 har både inkomstfördelningen blivit jämnare och utbytet av arbete ökat något.

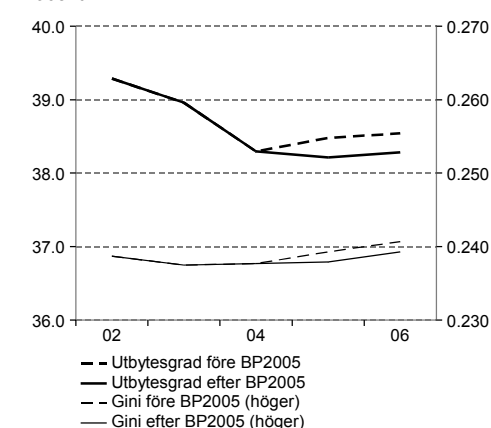
En miljon får sociala ersättningar

Antalet personer som försörjs med sociala ersättningar ökar 2004, men minskar något fram till 2006 (se diagram 166).

De sociala ersättningarna vid ohälsa bedöms plana ut kring drygt 660 000 personer (se tabell 36 och diagram 166 och 167). Ersättningarna vid sjukskrivning eller rehabilitering minskar med 68 000 mellan 2003 och 2006, vilket bl.a. beror på en stramare

³⁹ Gini-koefficienten är det vanligaste måttet på ojämnheten i inkomstfördelningen. Gini-koefficienten antar värdet 0 när inkomsten är lika för alla och värdet 1 vid maximal ojämnhet, dvs. när en person får alla inkomster.

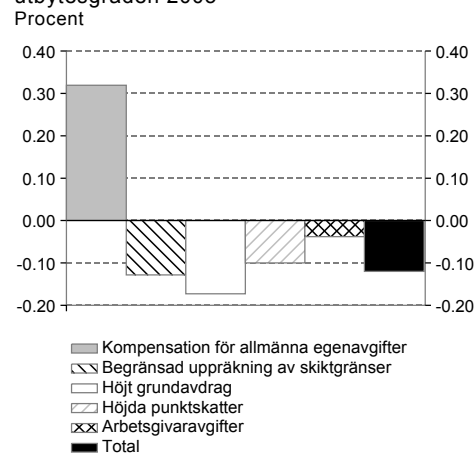
Diagram 163 Effekt av budgetpropositionen

Anm. Vid beräkning av Gini-koefficienten ingår befolkningen i åldern 20–64 år som ej studerar eller är pensionärer. Utbytesgraden är vägd med löneinkomsten.

Källa: Konjunkturinstitutet.

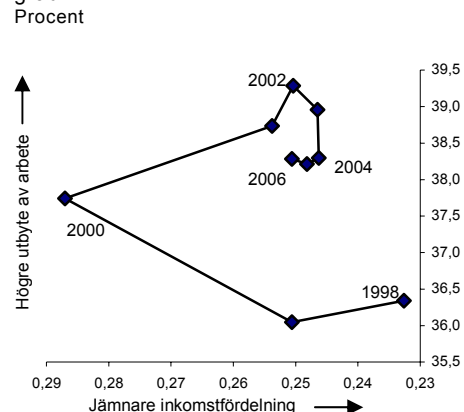
Diagram 164 Effekt av budgetpropositionen på utbytesgraden 2005

Anm: Ovägd utbytesgrad.

Källa: Konjunkturinstitutet.

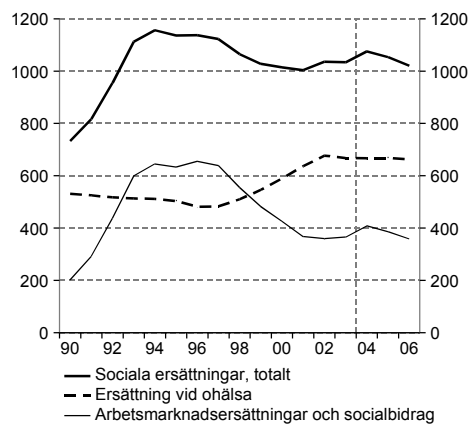
Diagram 165 Inkomstfördelning och utbytesgrad

Anm: Vid beräkning av Gini-koefficienten ingår här hela befolkningen. Utbytesgraden är vägd med löneinkomsten.

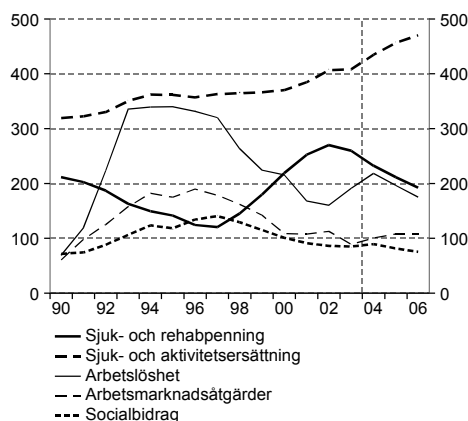
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 166 Sociala ersättningar, 20–64 år
Helårsekvivalenter
Tusental

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Sociala ersättningar, 20–64 år
Helårsekvivalenter i olika ersättningssystem
Tusental

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

sjukskrivningsprocess och att allt fler sjukskrivna övergår till sjuk- eller aktivitetsersättning⁴⁰. Antalet nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar bedöms 2004 uppgå till drygt 75 000 vilket är den högsta siffran någonsin. Antalet personer som försörjs med sjuk- eller aktivitetsersättning uppgår därmed till närmare en halv miljon 2006. (Se även fördjupningsrutan ”Den totala ohälsan begränsar arbetskraftsutbudet trots förbättrad måluppfyllelse”.)

Tabell 36 Personer försörjda med sociala ersättningar
Helårsekvivalenter⁴¹ 20–64 år, tusental

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ohälsa	637	677	668	667	667	663
Varav Sjuk- och rehabilitering	252	270	260	232	211	193
Sjuk- och aktivitetsersättning	385	407	408	435	457	470
Arbetsmarknadsersättningar	276	273	280	319	304	283
Varav Arbetslöshet	168	160	191	218	196	175
Arbetsmarknadsåtgärder	108	113	89	100	108	108
Socialbidrag	91	86	85	89	82	75
Summa	1 004	1 036	1 033	1 075	1 054	1 021
Förändring från föregående år	-11	32	-3	42	-21	-33
Procentuell förändring	-1,1	3,2	-0,3	4,0	-2,0	-3,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den stigande arbetslösheten medför att antalet personer med arbetsmarknadsersättning bedöms öka 2004, men minskar därefter som en följd av den gradvisa förbättringen på arbetsmarknaden.

Även socialbidragsersättningarna kulminerar 2004 och bedöms sedan minska på grund av den något ljusare arbetsmarknaden. Regeringens mål om ett halverat antal socialbidragstagare 1999–2004, dvs. 57 600 helårsekvivalenter 2004, kommer inte att uppfyllas.

⁴⁰ Tidigare benämnd förtidspension.

⁴¹ En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år. Det vill säga två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på den outnyttjade arbetskraften.

Offentliga sektorns inkomster och utgifter

Skattekvoten under 50 procent

Skattekvoten, dvs. skatter och avgifter till den offentliga sektorn i procent av BNP, minskar 2004 till 50,3 procent (se diagram 168). Trots en prognostiserad kommunalskattehöjning med 10 öre 2005, varav 6 öre i landsting och 4 öre i kommuner, sjunker skattekvoten ytterligare 2005 och 2006. Detta beror framför allt på att hushållens inkomst- och förmögenhetsskatt sänks 2005 (se diagram 169 och tabell 37).⁴²

Skattebasernas utveckling bidrar också till att skattekvoten minskar framöver. Hushållens inkomster, dvs. löner och transfereringar, sjunker i förhållande till BNP såväl 2005 som 2006 (se diagram 170).

Tabell 37 Skatter och avgifter

Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Skattekvot	50,2	50,8	50,2	49,6	49,7
Varav Hushållens skatter och avgifter ¹	18,9	19,4	19,4	19,0	19,1
Företagens direkta skatter ¹	2,2	2,3	2,5	2,5	2,6
Arbetsgivaravgifter	14,6	14,5	14,0	14,0	14,1
Mervärdesskatt	9,1	9,2	9,2	9,0	9,0
Fastighetsskatt	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0
Energiskatter ²	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4
Alkohol- och tobaksskatt	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
Övriga indirekta skatter	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Varav till Kommunerna	16,1	16,5	16,5	16,5	16,5
Ålderspensionssystemet	5,9	5,9	5,7	5,7	5,7
Staten	27,8	28,1	27,8	27,2	27,3
EU	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3

¹ Hushållens och företagens direkta skatter 2003 enligt NR:s preliminära beräkning förväntas revideras när det slutgiltiga utfallet är klart i mars 2005.

² Endast den beslutade skatteväxlingen på ca 2 miljarder kronor 2004 och 3,4 miljarder kronor 2005 är beaktad i beräkningarna.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Taxeringsutfallet för inkomståret 2003 har lett till en nedrevidering av prognosen 2004–2006 över hushållens statliga och kommunala inkomstskatt med ca 2 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 0,1 procent av BNP.

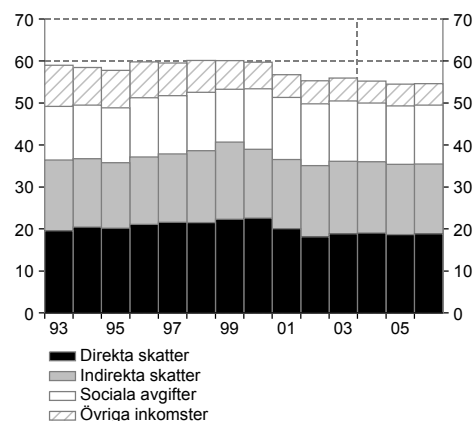
⁴² Det sammanlagda uttaget av socialavgifter sjunker 2005 efter nytt beslut om medfinansieringsansvar för arbetsgivare, vilket bl.a. innebär en sänkning av sjukförsäkringsavgiften med 0,24 procentenheter. För vidare information, se avsnittet "Fortsatt minskning av utgiftskvoten".

Diagram 168 Skattekvot
Procent av BNP

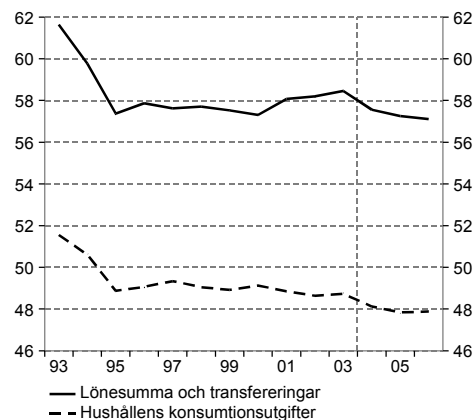
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 169 Den offentliga sektorns inkomster
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 170 Viktiga skattebaser
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Skattekvoten i ett internationellt perspektiv

Skattekvoten används för att beskriva hur skatteuttaget förändras över tiden samt för att jämföra skatteuttaget mellan olika länder. Internationella jämförelser av skattekvoter kan dock i viss mån vara missvisande. Exempelvis får ett land som ger stöd till barnfamiljer via en skattepliktig transferering (t.ex. föräldrapenning) en högre skattekvot, jämfört med ett land som ger motsvarande stöd genom ett skattefritt bidrag eller en skattereduktion.⁴³

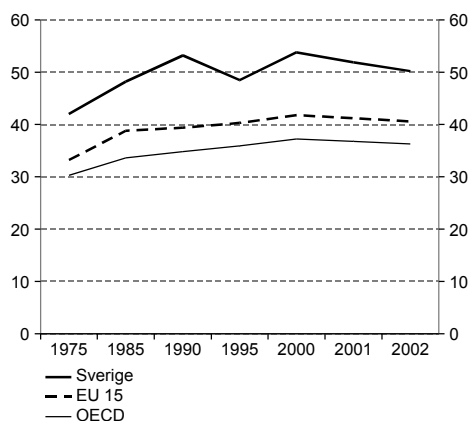
Tabell 38 Skattekvoten för ett urval av OECD-länder
Procent av BNP

	1975	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Australien	26,5	29,1	29,3	29,6	31,8	30,4	31,5
Danmark	40,0	47,4	47,1	49,4	49,6	49,9	48,9
Finland	36,8	40,2	44,3	46,0	48,0	46,0	45,9
Frankrike	35,9	43,8	43,0	43,9	45,2	44,9	44,0
Förenta staterna	25,6	25,6	27,3	27,9	29,9	28,9	26,4
Japan	20,8	27,4	30,2	27,8	27,1	27,4	25,8
Norge	39,3	43,1	41,5	41,1	43,2	43,4	43,5
Storbritannien	35,3	37,7	36,5	35,0	37,4	37,2	35,8
Sverige	42,0	48,2	53,2	48,5	53,8	51,9	50,2
Tyskland	35,3	37,2	35,7	38,2	37,8	36,8	36,0
OECD total	30,3	33,6	34,8	35,9	37,2	36,8	36,3
OECD Europa	32,1	36,6	37,4	38,5	39,9	39,4	38,9
EU 15	33,2	38,8	39,4	40,3	41,8	41,2	40,6

Anm. "Revenue Statistics" 2004.

Källa: OECD.

Diagram 171 Skattekvoter

Källa: OECD.

Enligt tabell 38 och diagram 171 har skattetrycket i merparten av de industrialiserade länderna sjunkit sedan år 2000. Sverige är det enda land som har en skattekvot över 50 procent av BNP.

Stora inkomstreformer i budgetpropositionen

Skattereduktionen för den allmänna pensionsavgiften höjs från 75 till 87,5 procent 2005, vilket minskar hushållets inkomstskatt med ca 6,5 miljarder kronor, motsvarande en sänkning av skattekvoten med ca 0,3 procentenheter. Förmögenhetsskatten sänks genom att fribeloppet för sambeskattade par höjs från 2 000 000 till 3 000 000 kronor. Därtill slopas arvs- och gåvoskatten, vilket minskar skatteintäkterna med ca 2,5 miljarder kronor. För att bidra till finansieringen av dessa skattesänkningar räntebeläggs vinstmedel som juridiska personer avsatt i periodiseringsfonder.

I budgetpropositionen för 2001 presenterade regeringen en strategi för grön skatteväxling, dvs. energi- och miljöskattehöjningar växlas mot skattesänkningar för individer och företag.

⁴³ En utförligare redogörelse finns i Budgetpropositionen för 2005, kap. 5.

Det samlade utrymmet för grön skatteväxling under perioden 2001 till 2010 är 30 miljarder kronor. Hittills har en skatteväxling om drygt 10 miljarder kronor genomförts och under 2005 är växlingsutrymmet 3,4 miljarder kronor. Tyngdpunkten ligger på höjd fordonsskatt och höjd energiskatt på bensin och dieselolja. Därtill höjs energiskatten på el som förbrukas av hushåll och servicenäringar. Skattesänkningen består av att det allmänna grundavdraget höjs med 2 400 kronor för skattskyldiga med en taxerad förvärvsinkomst mellan 58 400 kronor och 270 100 kronor. Grundavdraget höjs även i viss mån vid inkomster i intervallen 46 900–58 300 kronor och 270 200–294 100 kronor.

Det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster

I denna faktaruta redogörs översiktligt för det finska systemet med skattereduktion för utgifter för hushållsnära tjänster. Systemet infördes temporärt 1997–2000 och permanent fr.o.m. 2001.

Syftet med regelsystemet

Den höga och bestående arbetslösheten i Europa har lett fram till att mer okonventionella metoder börjat praktiseras för att dämpa obalanserna på arbetsmarknaden.⁴⁴ Detta har sin grund i bedömningen att en stor del av arbetslösheten är strukturell, bl.a. som en följd av att sammansättningen av arbetsutbudet avviker från sammansättningen av arbetsefterfrågan, och att traditionell arbetsmarknadspolitik är förknippad med ett antal begränsningar.

Ett antal europeiska länder (bl.a. Frankrike, Danmark, Finland, Belgien och Tyskland) har sedan början av 1990-talet implementerat olika metoder (t.ex. skattereduktioner) för att främja etableringen av nya marknader inom de arbetsintensiva delarna av den privata tjänstesektorn. Syftet med det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster är främst att:

- Minska skattekilarna mellan obeskattat och beskattat arbete för att öka hushållens efterfrågan på hushållstjänster.
- Minska svartjobbandet i den privata tjänstesektorn.
- Främja vårdarbete på eget initiativ.
- Öka sysselsättningen och uppmuntra småföretagsamhet i den privata tjänstesektorn.

De finska skattereglerna

Genom det finska systemet med skattereduktion för hushållsnära tjänster ökar efterfrågan på arbetskraft med förhållandevis låg kompetensnivå. Arbetet kan bestå av traditionella hushållsgörömmål, såsom städning, tvätt och matlagning, men hushållen kan också anlita utomstående arbets-

kraft för exempelvis vård- och omsorgsarbete eller planerings-, bygg- och reparationsarbeten av olika slag.⁴⁵

Skattereduktionen reducerar i första hand inkomstskatten till staten. Om reduktionen är större än beloppet av statens inkomstskatt, minskas även kommunalskatten.⁴⁶ Den maximala skattereduktionen är 1 150 euro, vilket motsvarar ca 10 100 kronor, per person och år. Beloppen är detsamma oberoende av om hushållet köper tjänsten av ett företag eller anställer en person.

Om tjänsten köps av ett företag uppgår skattereduktionen till 60 procent av arbetskostnaden inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter. Om hushållet istället anställer en person medges skattereduktion med 10 procent av lönen och 100 procent av arbetsgivaravgifterna. Maximal skattereduktion utgår om arbetsersättningen eller lönekostnaderna är ca 2 083 euro (ca 18 300 kronor) respektive 3 907 euro (34 400 kronor).⁴⁷ Vid denna skattereduktion uppgår subventionsgraden till 55,2 (=1 150/2 083) procent om tjänsten köps av ett företag. Om även frånvaron av mervärdesskatt beaktas uppgår subventionsgraden till 42,2 (= (1 150+860)/(3 907+860)) procent om hushållet anställer en person.⁴⁸

Före år 2003 ansågs det finska systemet vara neutralt vad gäller valet mellan att anlita ett företag och att anställa någon. Vid denna tidpunkt uppgick skattereduktionen till 40 procent av arbetskostnaden (inklusive mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter) om tjänsten köptes av ett företag. Om hushållet istället anställde en person medgavs endast skattereduktion med 100 procent av arbetsgivaravgifterna.

⁴⁵ I Sverige finns för närvarande ett liknande system för bygg- och reparationsarbeten. Skattereduktionen, det s.k. ROT-avdraget, uppgår till 30 procent av ett underlag som består av utgifter för byggnadsarbete.

⁴⁶ Om skattebeloppen inte räcker till för att göra avdraget får kostnaderna inte dras av från skatten kommande år.

⁴⁷ Maximal skattereduktion ges av följande beräkningsexempel. Om tjänsten köps av ett företag: [(2 083*0,60)–100=1 150] och om hushållet anställer en person:

[(3 907*0,10)+(3 907*0,22)–100=1 150]. Arbetsgivaravgiften varierar från fall till fall men antas i det här exemplet vara 22 procent. Beloppet 100 euro innebär att skattereduktion inte uppkommer vid småbelopp.

⁴⁸ Mervärdesskattesatsen i Finland är 22 procent, dvs. 3 907*0,22=860 euro.

⁴⁴ SOU 1997:17, ”Skatter, tjänster och sysselsättning”, Betänkande av Tjänstebeskattningsutredningen.

Reformen utreds

De samhällsekonomiska effekterna av det finska systemet utreds för närvarande. Den allmänna uppfattningen, så som den framställs i bl.a. massmedier, är att systemet ökar sysselsättningen, men effekten kan likväl vara begränsad. Orsakerna är bl.a. att:

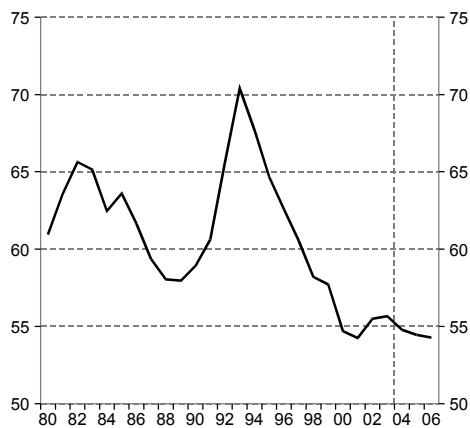
- Det tar tid att upparbeta nya marknader.
- Incitamenten till att investera i uppbyggnaden av en ny marknad kan begränsas av att det finska systemet tidigare haft karaktären av en försöksverksamhet med osäker framtid.
- Betalningsviljan hos konsumenterna av hushållstjänster kan vara begränsad.

Lägre skatt inom detta område måste åtminstone på sikt balanseras av högre skatt på andra

områden eller lägre offentliga utgifter, vilket kan ha en motverkande dämpande effekt på sysselsättningen.

Resultaten från den finska utredningen publiceras efter årsskiftet och kan komma att få stor betydelse för den fortsatta debatten i såväl Finland som Sverige.

Diagram 172 Utgifter i offentliga sektorn
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Fortsatt minskning av utgiftskvoten

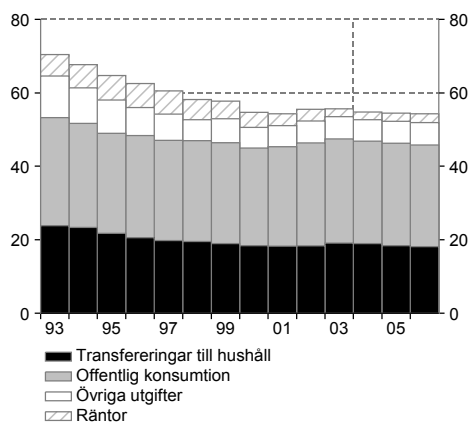
De offentliga utgifternas andel av BNP fortsätter att minska och når 2006 en av de lägsta nivåerna sedan mitten av 1970-talet (se tabell 39 och diagram 172 och 173).

Tabell 39 Offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Utgifter	55,5	55,7	54,8	54,5	54,3
Offentlig konsumtion	27,9	28,3	27,8	27,8	27,6
Offentliga investeringar	3,2	3,1	3,0	3,0	3,1
Transfereringar till hushåll	18,4	19,1	19,0	18,5	18,2
Transfereringar till företag	1,7	1,8	1,6	1,6	1,5
Transfereringar till utland	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6
Ränteutgifter	3,2	2,2	2,1	2,2	2,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 173 Den offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Minskningen av utgifternas andel av BNP beror till stor del på att transfereringarna till hushållen ökar förhållandevis långsamt (se tabell 40). Efter att arbetslöshetsersättningarna som andel av BNP har ökat mellan 2002 och 2004 sjunker den igen och når 2006 sin lägsta nivå sedan 1993.

Även pensionerna sjunker som andel av BNP med 0,5 procentenheter från 2003 till 2006, vilket till stor del är ett resultat av relativt låg uppräknings av ålderspensionerna (se vidare under avsnittet "Ålderspensionssystemet").

Kostnaderna för sjukskrivningar fortsätter att sjunka under 2005 och 2006 och som andel av BNP minskar utgifterna med 0,4 procentenheter under perioden 2003–2006. Sjuk- och aktivitetsersättningarna ökar dock till följd av att en stor del av de långa sjukskrivningarna omvandlas till sjuk- och aktivitetsersättningar. Omvandlingen leder i någon mån till lägre utgifter eftersom ersättningsnivån vid sjuk- och aktivitetsersättning är lägre än vid sjukskrivning. Sammantaget minskar kostnaderna för ohälsa något som andel av BNP. Från och med 1 januari 2005 kommer arbetsgivarna att betala sjuklön i 14 dagar i stället för som tidigare 21 dagar. Arbetsgivarna betalar 15 procent av sjukpenningkostnaderna vid heltidssjukskrivning från och med dag 15 och ersättningsnivån återgår till 80 procent av den sjukpenninggrundade inkomsten. Arbetsgivaravgiften sänks samtidigt med 0,24 procentenheter.

Tabell 40 Offentliga transfereringar till hushållen

Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Transfereringar till hushållen	18,4	19,1	19,0	18,5	18,2
Ålderdom	8,6	9,1	9,0	8,7	8,6
Arbetsmarknad	1,5	1,6	1,8	1,6	1,4
Ohälsa	3,7	3,8	3,7	3,7	3,6
Handikapp	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9
Barn/studier	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4
Socialbidrag	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3
Övrigt	1,0	1,0	0,7	0,9	1,0

Anm. Ålderdom = ålderspensioner, avtalade pensioner samt bostadstöd till pensionärer. Arbetsmarknad = ersättning för arbetslöshet och arbetsmarknads-pol. åtgärder samt lönegaranti. Ohälsa = sjuk- och rehabpenning, aktivitets- och sjukersättning. Handikapp = arbetsskada, assistansersättning m.m., Barn/studier = barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Offentlig konsumtion, som står för den största andelen av de offentliga utgifterna, sjunker åter som andel av BNP efter några års ökning. Det är framför allt den offentliga sektorns ansträngda finanser som ligger bakom minskningen.

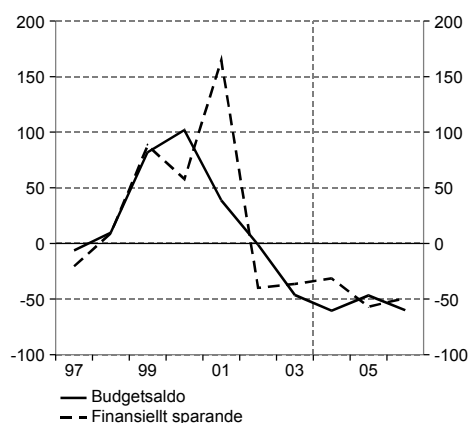
Sedan 1995 har ränteutgifterna för statsskulden som andel av BNP minskat i takt med att skulden blivit mindre och räntan sjunkit. I och med de senaste årens budgetunderskott ökar dock statsskulden igen och då även ränteutgifterna.

Offentliga finanser i delsektorer

Underskott i statens finanser

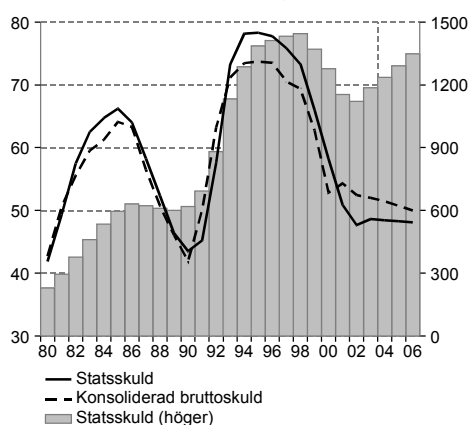
Statens finanser har visat underskott alltsedan 2002 och prognoserna pekar på betydande underskott 2004–2006 (se tabell 41). Statens skatteinkomster minskar som andel av BNP mellan 2003 och 2006 bland annat genom sänkningen av inkomst- och förmögenhetsskatterna. Även utgifterna minskar som andel av BNP, vilket till stor del förklaras av minskade arbetslöshetsersättningar, lägre konsumtionsutgifter och lägre ränteutgifter.

Diagram 174 Statens budgetsaldo och finansiella sparande
Miljarder kronor

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Offentlig skuldsättning
Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 41 Statens finansiella sparande och budgetsaldo
Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Finansiellt sparande	-40	-36	-31	-57	-49
<i>Procent av BNP</i>	<i>-1,7</i>	<i>-1,5</i>	<i>-1,2</i>	<i>-2,1</i>	<i>-1,8</i>
Justeringsposter					
Inleverans från Riksbanken	20	0	0	0	0
Försäljning av aktieföretag	0	0	0	5	0
Överföring från AP-fonden	9	13	4	2	0
Utlåning, återbetalning, netto	-7	-10	-17	-16	-17
Kurs- och valutaförluster/vinster	-11	-8	-16	3	-3
Periodiseringar, övrigt	28	-10	-1	16	9
Budgetsaldo	-1	-46	-60	-47	-60
<i>Procent av BNP</i>	<i>-0,1</i>	<i>-1,9</i>	<i>-2,4</i>	<i>-1,8</i>	<i>-2,1</i>
Värdeförändring, övrigt	34	-18	10	-7	2
Statsskuld, förändring	-33	64	51	54	58
Statsskuld (konsoliderad)	1 122	1 186	1 236	1 290	1 348
<i>Procent av BNP</i>	<i>47,7</i>	<i>48,6</i>	<i>48,4</i>	<i>48,2</i>	<i>48,1</i>
Konsoliderad bruttoskuld (Maastricht)	1 234	1 268	1 314	1 357	1 401
<i>Procent av BNP</i>	<i>52,4</i>	<i>52,0</i>	<i>51,5</i>	<i>50,7</i>	<i>50,0</i>

Anm. Ny definition på statsskulden 2003.

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksgäldskontoret och Konjunkturinstitutet.

I budgetsaldot, som är lika med lånebehovet med omvänt tecken, ingår utlåning vilket medför att budgetsaldot normalt är mer negativt än statens finansiella sparande. För 2005 balanseras dock utlåningen genom realiserade valutavinster på statsskulden som i huvudsak beror på de senaste årens kronförstärkning. TeliaSonera har aviserat återköp av aktier nästa år. Inkomsterna till staten bokförs som en inkomst av försäld egendom och påverkar därmed budgetsaldot men inte det finansiella sparandet (se tabell 41 och diagram 174).

Statsskulden ökar som en följd av budgetunderskotten, men fortsätter att minska som andel av BNP. Även Maastrichtskulden minskar som andel av BNP till 50 procent 2006, vilket är

10 procent under referensvärdet i Maastrichtkriteriet (se diagram 175).

Offentligt överskott återfinns i pensionssystemet

Pensionssystemet består av fördelningssystemet med AP-fonderna som buffert samt premiepensionssystemet där medel placeras hos fondförvaltare som den enskilde väljer. Pensionsavgifterna till de två delarna uppgår till 16,0 respektive 2,5 procent av pensionsunderlaget. Hittills är inkomsterna större än pensionsutbetalningarna, vilket innebär ett positivt sparande i såväl AP-fonderna som PPM-systemet (se diagram 176).

EU:s statistikorgan Eurostat har nyligen fattat ett principbeslut att fonderade pensionssystem inte ska tillhöra den offentliga sektorn i nationalräkenskaperna. Från och med 2007 kommer nationalräkenskaperna att redovisa PPM-systemet i den privata sektorn.

Ungefär 1 procentenhet av den offentliga sektorns överskott återfinns för närvarande i PPM-systemet. Om målet om två procents överskott i genomsnitt över en konjunkturcykel lämnas oförändrat och ska uppnås innebär den nya redovisningen tillkommande skatthöjningar eller besparingar. Ett alternativ är att målet sänks till 1 procents överskott.

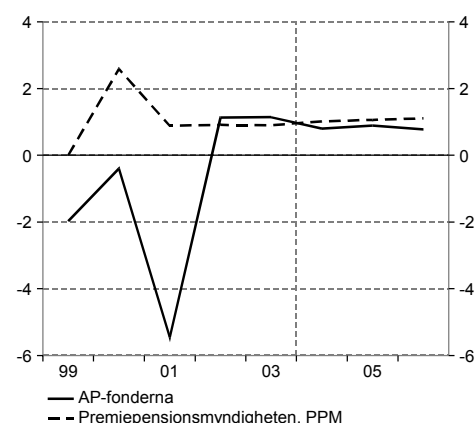
Tabell 42 Ålderspensionssystemets finansiella sparande
Miljarder kronor, löpande priser, procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Inkomster	202	208	214	225	236
Procent av BNP	8,7	8,6	8,4	8,4	8,4
Sociala avgifter	161	166	171	178	186
Premiepensionsmedel	20	20	22	23	24
Kapitalavkastning	21	22	22	23	26
Utgifter	154	159	169	173	183
Procent av BNP	6,6	6,5	6,6	6,5	6,5
Pensioner	152	155	163	169	179
Övrigt	3	3	5	3	3
Finansiellt sparande	48	50	46	52	53
Procent av BNP	2,0	2,0	1,8	2,0	1,9
Därav AP-fonderna	1,1	1,1	0,8	0,9	0,9
PPM	0,9	0,9	1,0	1,1	1,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

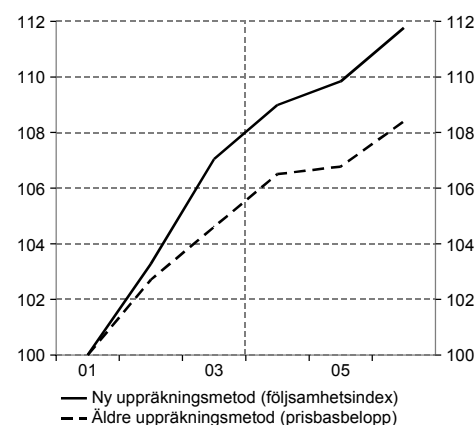
I det nya pensionssystemet följsamhetsindexeras pensionerna, vilket innebär att uppräkningsmetoden tar hänsyn till såväl prisutvecklingen föregående år som realinkomstutvecklingen för de förvärvsarbetande under de tre föregående åren. Eftersom prisutvecklingen varit mycket låg 2004 räknas pensionerna upp med endast 0,8 procent 2005 (se tabell 43 och diagram 177). Uppräkningsmetoden överstiger dock prisbasbeloppets utveckling, vilket beror på att den reala inkomsten för förvärvsarbetande ökat med mer

Diagram 176 Finansiellt sparande i ålderspensionssystemet
Procent av BNP

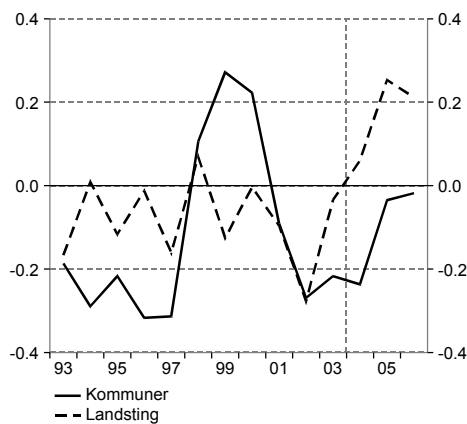
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Pensionsbelopp
Index 2001=100

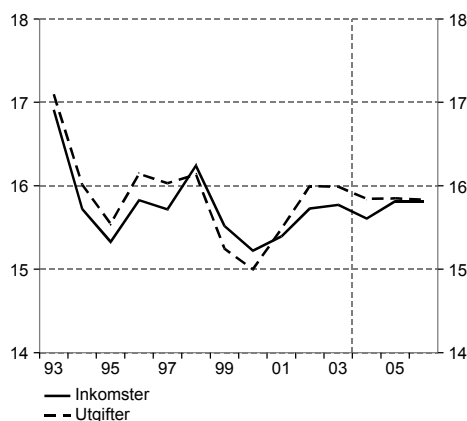
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 178 Finansiellt sparande i kommunsektorn
Procent av BNP

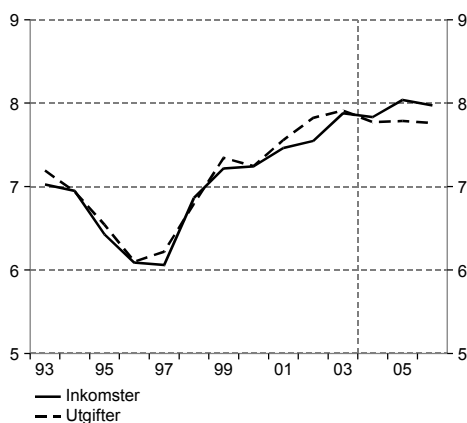
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 179 Kommunernas inkomster och utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 180 Landstingens inkomster och utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

än normen på 1,6 procent. För 2006 beräknas pensionerna räknas upp med 1,8 procent som en följd av konjunkturförbättringen och den något högre inflationen.

Tabell 43 Uppräkning av pensioner och pensionsförmögenhet

Årlig procentuell förändring respektive index

	2002	2003	2004	2005	2006
Pensioner	3,3	3,6	1,8	0,8	1,8
Varav Real inkomst ¹	2,2	3,4	1,8	2,0	2,1
Norm ²	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
KPI ³	2,7	1,8	1,6	0,4	1,3
Pensionsförmögenhet	2,9	5,3	3,4	2,4	3,4
Inkomstindex	106,16	111,79	115,64	118,41	122,43
Inkomstbasbelopp⁴	38 800	40 900	42 300	43 300	44 800
Prisbasbelopp	37 900	38 600	39 300	39 400	40 000

¹ Genomsnittlig real inkomstutveckling under tre föregående år för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst.

² Vid beräkning av pensionsbeloppets initiala storlek beaktas en tillväxt på 1,6 procent, som här borträknas.

³ KPI-inflation i juni föregående år.

⁴ Används vid beräkning av taket för pensionsgrundande inkomst.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Förbättrat finansiellt sparande i kommunerna

Kommunernas finansiella sparande blir negativt 2004 för fjärde året i rad (se diagram 178 och 179). Trots kommunalskattehöjningar såväl 2003 som 2004 och ökade statsbidrag kommer kommunernas inkomster att understiga utgifterna med ca 6 miljarder kronor 2004. Även om kommunerna inte har lyckats eliminera sparandeunderskottet så framträder resultatet av kommunernas besparingsprogram genom att de kommunala utgifternas andel av BNP har sjunkit något. De relativt stora ökningarna av statsbidragen 2005 och 2006 bidrar till att utgiftsandelen ökar 2005 men inkomstandelen ökar mer och det finansiella sparandet når balans 2006.

Överskott i landstingens finansiella sparande

Stora skatteköjningar tillsammans med besparingar medför att landstingens finansiella sparande 2004 blir positivt för första gången sedan 1998 (se diagram 180). Framöver beräknas landstingens totala utgifter minska något som andel av BNP, bland annat på grund av minskad inhyrning av personal och att kostnaderna för läkemedel inte längre ökar. Landstingens inkomster beräknas öka något som andel av BNP, vilket medför att det finansiella sparandet blir positivt även 2005 och 2006 (se diagram 178).

Statsbidrag till kommunerna – behövs de ständiga tillskotten?

De senaste årens vår- och budgetpropositioner har inneburit höjda statsbidrag till kommuner och landsting vilket skapat förväntningar om kvalitetsförbättringar och verksamhetsförstärkning. En närmare granskning visar emellertid att de återkommande tillskotten till kommunerna i huvudsak balanserats av pris- och löneökningar och således inte gett utrymme för särskilt stora kvalitetsförbättringar.

Flera orsaker till förändringar av statsbidragen

Statsbidrag till kommuner och landsting utgår som generella eller specialdestinerade bidrag. Det generella statsbidraget är ett allmänt finansiellt stöd baserat på bland annat invånarantal och åldersstruktur medan specialdestinerade bidrag är tidsbegränsade och knutna till en viss verksamhet eller åtgärd. Den grundläggande principen för statens bidragsgivning till kommuner och landsting är att bidrag ska utgå som generella bidrag. Det generella statsbidraget kan förändras genom:

1. Tillskott/förstärkning till existerande kommunal verksamhet.
2. Tekniska justeringar och andra regleringar.

I vår- och budgetpropositionerna förändras normalt statsbidragen. För att studera statsbidragens bidrag till de kommunala finansernas uthållighet är det av särskilt intresse att studera de förändringar av bidragen som motiveras som tillskott/förstärkning och i den följande texten gäller endast sådana förändringar.

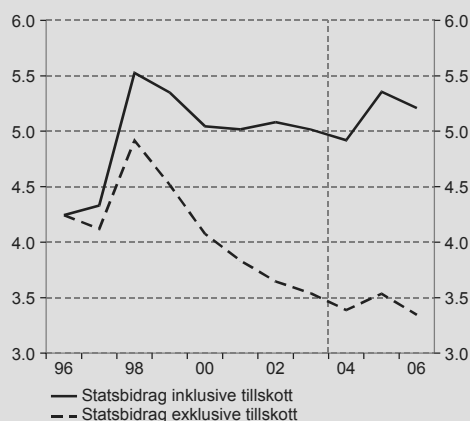
Tillskott kontra automatisk uppräknings

Som framgår av tabell 44 har statsbidragen höjts i nästan alla vår- och budgetpropositioner sedan 1997. Utan dessa tillskott hade statsbidragen 2006 varit drygt 52 miljarder kronor lägre, motsvarande 1,9 procent av BNP (se diagram 181).

Den tidigare pris- och löneomräkningen av statsbidraget slopades 1998 med hänvisning till den

svåra statsfinansiella period som föregick beslutet. Sedan 1998 har statsbidragen som andel av BNP varit ungefär konstant. Utan tillskotten skulle statsbidraget täcka en successivt lägre andel av kommunernas utgifter när löner och andra kostnader för verksamheten stiger.

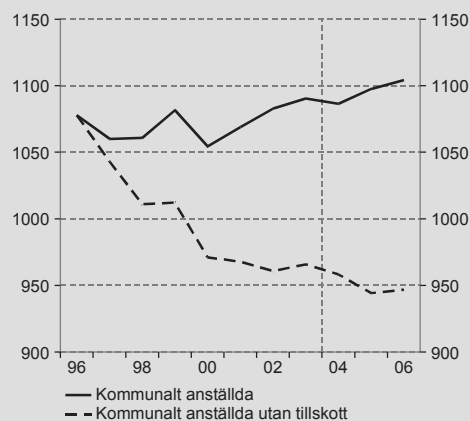
Diagram 181 Statsbidrag
Procent av BNP

Anm. Nivåskiftet mellan 1997 och 1998 beror på att landstingen då övertog ansvaret för läkemedelsförmånen för vilken man genom statsbidrag sedan dess har ersatts av staten.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Betydelsen av tillskotten framgår av att det ackumulerade tillskottet vid utgången av 2006 motsvarar cirka 150 000 kommunalanställda (se diagram 182). Kalkylen är baserad på antagandet att tillskottet i sin helhet används till anställningar.

Diagram 182 Statsbidragens betydelse för den kommunala sysselsättningen
Tusental personer

Källa: Konjunkturinstitutet.

Trots avsaknaden av pris- och löneomräkning tycks det i praktiken ändå ske någon form av kompensation till kommunerna. Nackdelarna med det icke-automatiserade förfarandet är emellertid flera.

Exempelvis:

- Systemet leder till osäkerhet för kommunerna. Detta leder till att planeringshorisonten för kommunerna förkortas vilket riskerar att ineffektivisera verksamhetsplaneringen.
- Transparensen i budgetprocessen blir otydlig. Statens finansiella sparande och marginalen till utgiftstaket tenderar att överskattas vid prognoser 2 till 3 år framåt i tiden.

Avsaknaden av automatik ger å andra sidan önskvärda möjligheter för staten att göra omprioriteringar mellan verksamheter och underlättar också

kontrollen över statsfinanserna. Tidigare erfarenheter från 1990-talet har visat att riksdag och regering i utsatta lägen behöver handlingsfrihet vilken begränsas om utgiftsökningarna drivs med alltför stor automatik.

Slutsatser

Sedan 1998 har statsbidragen som andel av BNP varit ungefär konstant. Variationen har rört sig i spannet 5–5,5 procent. Tillskotten har i huvudsak balanserats av kommunernas pris- och löneökningar och således inte gett utrymme för särskilt stora kvalitetsförbättringar.

Tabell 44 Tillskott till kommuner och landsting 1997–2006

Miljoner kronor, löpande priser

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vårpropositionen för 1997	4 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000
Budgetpropositionen för 1998			4 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000
Vårpropositionen för 1998		4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Budgetpropositionen för 1999			1 300		2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
Vårpropositionen för 1999				1 300	2 000	3 000	5 000	6 000	6 000	6 000
Budgetpropositionen för 2000					2 300					
Vårpropositionen för 2000										
Budgetpropositionen för 2001					500	1 500	2 500	3 500	4 500	5 000
Vårpropositionen för 2001						1 250	1 450	1 450		
Budgetpropositionen för 2002						1 300				
Vårpropositionen för 2002						4 626				
Budgetpropositionen för 2003							4 300			
Vårpropositionen för 2003							777	4 300		
Budgetpropositionen för 2004								400	4 700	4 700
Vårpropositionen för 2004									3 800	6 075
Budgetpropositionen för 2005								1 500	7 950	8 750
Summa ökning sedan 1996	4 000	12 000	17 300	21 300	26 800	33 676	36 027	39 150	48 950	52 525
Årlig ökning, miljoner kronor	4 000	8 000	5 300	4 000	5 500	6 876	2 351	3 123	9 800	3 575

Anm. I tabelluppställningen har principen för nationalräkenskaper använts vilket exempelvis innebär att sysselsättningsstöd till kommuner och landsting räknas som statsbidrag även då detta stöd återfinns som negativ inkomst på statsbudgeten. Även vissa periodiseringar (nyanställningsstöd) har varit nödvändiga att korrigera för.

Källor: Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Prognosjämförelse

I detta avsnitt jämförs den nya prognosen med den prognos som Konjunkturinstitutet presenterade i rapporten "Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2004" som publicerades i oktober 2004. Syftet med denna jämförelse är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i prognosen och redovisa en översiktlig redogörelse för de bakomliggande orsakerna till de revideringar som har gjorts jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten.

Den internationella utvecklingen

BNP-tillväxten prognostiseras nu bli något lägre för de flesta industriländer jämfört med i Lönebildningsrapporten (se tabell 1). Bakom detta ligger bl.a. den oväntat stora försvagningen av den amerikanska dollarn som dämpar tillväxten framför allt i Japan och euroområdet. För USA dämpas tillväxten något bl.a. av ett högre oljepris och en mindre expansiv ekonomisk politik.

Övriga delar av världen bedöms emellertid utvecklas starkare än i Lönebildningsrapporten, vilket medför att den globala BNP-tillväxten har reviderats upp under hela prognosperioden. Exempelvis har tillväxten i Öst- och Centraleuropa varit mycket hög hittills i år. Ryssland gynnas bl.a. av det höga oljepriset. Under de kommande åren väntas tillväxten i dessa regioner vara högre än vad som antogs i Lönebildningsrapporten. Även tillväxten i våra nordiska grannländer har reviderats upp till följd av framför allt starkare inhemsk efterfrågan.

Tabell 1 Nuvarande prognoser för omvärlden jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten oktober 2004

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2004		2005		2006	
	Dec. -04	Diff.	Dec. -04	Diff.	Dec. -04	Diff.
BNP						
USA	4,4	0,0	3,5	-0,1	3,5	-0,1
Japan	2,9	-1,4	1,9	-0,3	2,1	-0,1
Euroområdet	2,1	0,0	2,0	-0,3	2,5	-0,2
Tyskland	1,8	-0,1	1,7	-0,3	2,1	-0,2
Frankrike	2,4	-0,2	2,2	-0,3	2,5	-0,2
Storbritannien	3,2	-0,2	2,6	-0,1	2,5	-0,1
OECD	3,4	-0,1	3,0	-0,1	3,1	-0,1
Världen	5,0	0,4	4,4	0,2	4,4	0,2
Federal funds target rate¹						
	2,25	0,25	3,50	0,50	4,50	0,00
ECB:s referänta¹						
	2,00	0,00	2,25	-0,50	3,00	-0,50
Dollar/Euro²						
	1,33	0,11	1,32	0,10	1,30	0,07

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i Lönebildningsrapporten 2004. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Stark inhemsk efterfrågan i USA

Under det tredje kvartalet i år utvecklades BNP-tillväxten i USA i linje med prognosen i Lönebildningsrapporten. Sammansättningen var emellertid annorlunda. Den inhemska efterfrågan, främst den privata konsumtionen, utvecklades oväntat starkt. Konsumtionen återhämtade sig rejält efter att ha utvecklats svagt under det andra kvartalet, vilket medför att det redan låga hushållssparandet har blivit ännu lägre. Den starka inhemska efterfrågan medför att nettoexporten utvecklades svagare än prognostiserat trots den oväntat stora försvagningen av dollarn.

För 2005 och 2006 har BNP-tillväxten justerats ned något bl.a. till följd av en mindre expansiv ekonomisk politik och ett högre oljepris. Fortfarande väntas dock konjunkturen utvecklas starkt.

Starkare euro dämpar tillväxten i euroområdet

Tillväxten tilltar i euroområdet under prognosperioden. Uppgången väntas dock bli något svagare under 2005 och 2006 än i Lönebildningsrapporten. Den oväntat kraftiga euroapprecieringen och det högre oljepriset pressar företagets vinstmarginaler vilket bidrar till att dämpa investeringsviljan och exportvolymerna. Även den privata konsumtionen utvecklas svagare till följd av den dämpade och osäkra konjunkturåterhämtningen. Den svagare tillväxten och den starkare euron jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten bidrar till att ECB senarelägger den första höjningen av refinanseringen till fjärde kvartalet 2005.

Utvecklingen i Sverige

Konjunkturen fortsätter att förbättras under de närmaste åren, men i något lugnare takt jämfört med vad som prognostiserades i Lönebildningsrapporten. Både BNP-tillväxten och inflationen har reviderats ned något jämfört med den tidigare prognosen samtidigt som arbetslösheten reviderats upp (se tabell 2). Den något svagare konjunkturåterhämtningen och det lägre inflationstrycket medför att Riksbanken kan föra en något mer expansiv penningpolitik.

Investeringarna tar rejäl fart

Investeringarna tog rejäl fart det tredje kvartalet i år och ökade med hela 8,8 procent jämfört med det tredje kvartalet i fjol, vilket var betydligt mer än väntat. Även Konjunkturbarometern visar att investeringarna ökar starkt. Barometerdata visar t.ex. att en relativt stor andel av industriföretagen ökat produktionskapaciteten och planerar att fortsätta med detta under de närmaste

månaderna. Dessutom är realräntorna betydligt lägre jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten. Den gynnsamma utvecklingen motiverar att prognosen för investeringarna revideras upp med 2,8 procentenheter i år och 1,5 procentenheter nästa år.

Avmattning i exporttillväxten

Det är framför allt exporten som driver på den svenska tillväxten i år. Bilden av en stark och bred exportkonjunktur speglas också i Konjunkturbarometern. Exportföretagen är relativt optimistiska avseende både nuvarande och förväntad orderingång. Samtidigt indikerar orderstatistiken från SCB en något mer dämpad utveckling och varuexporten utvecklades svagare än prognostiserat i Lönebildningsrapporten under det tredje kvartalet. Exporten revideras därför ned med 0,2 procentenheter i år.

Även under de kommande åren förväntas exporten växa långsammare än vad som antogs i Lönebildningsrapporten. Nedrevideringen följer av att den internationella konjunkturen i framför allt euroområdet och därmed tillväxten på svenska exportmarknader bedöms bli något svagare. Dessutom bedöms kronan bli starkare jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten vilket håller tillbaka exporttillväxten.

Importen har reviderats upp med 0,3 procentenheter i år. Drivande i denna process är den starka efterfrågan på investeringsvaror, men även den starkare kronan ger en extra skjuts till importefterfrågan. Dessa förändringar får till följd att överskottet i bytesbalansen blir lägre än vad som förutsågs i Lönebildningsrapporten.

Hushållens konsumtion revideras ned

Det saknas fortfarande tydliga tecken på en mer rejäl återhämtning av konsumtionen. Hushållens inköpsplaner visar också att hushållen har blivit något mindre optimistiska om framtiden under hösten. Det är framför allt synen på den svenska ekonomin och arbetslösheten som blivit dystrare, medan förväntningarna om den egna ekonomin har varit i stort sett oförändrade under de senaste månaderna. Konsumtionstillväxten väntas därför bli lägre än vad som prognostiserades i Lönebildningsrapporten.

Sammantaget medför den starkare investeringskonjunkturen i kombination med den svagare export- och konsumtionsutvecklingen att BNP-tillväxten är marginellt lägre 2005 jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten.

Fortsatt svag arbetsmarknad

Den svenska arbetsmarknaden har utvecklats förhållandevis svagt hittills i år och denna utveckling kommer att fortsätta under det första halvåret 2005. Prognosen för antalet sysselsatta personer revideras dock upp med 0,1 procent i år eftersom frånvaron hittills i år har fallit mindre än väntat. Detta bidrar till att sysselsättningen ökar starkare, eftersom både frånvarande och deras vikarier räknas som sysselsatta.

Produktiviteten har utvecklats starkt under de senaste åren. Under det tredje kvartalet fortsatte produktiviteten att överraska positivt. Produktivitetstillväxten är därför marginellt uppreviderad jämfört med Lönebildningsrapporten. Den starkare produktivitetstillväxten och den något dämpade efterfrågan medför att utvecklingen av antalet arbetade timmar blir svagare än vad som prognostiserades i Lönebildningsrapporten.

Prognosen för den öppna arbetslösheten är något uppreviderad under 2005 och 2006 till följd av den svagare efterfrågan på arbetskraft. Detta innebär att resursutnyttjandet är lägre än vad som prognostiserades i Lönebildningsrapporten. Det nedreviderade produktionsgapet talar för att löne- och inflationstrycket blir något lägre. Den underliggande inflationen, mätt som UND1X, revideras ned med 0,2 procentenheter 2005 och 0,1 procentenheter 2006. KPI revideras ned mer än UND1X eftersom räntekostnaderna under 2005 och 2006 blir lägre än i Lönebildningsrapporten, som en följd av lägre räntor.

Lägre offentligt sparande

Den offentliga sektorns totala inkomster har reviderats ned kraftigt under hela prognosperioden jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten. Orsaken är framför allt att viktiga skattebaser utvecklas svagare. Exempelvis är både hushållens konsumtion och löneinkomster lägre än i Lönebildningsrapporten. Vidare har taxeringsutfallet för inkomståret 2003 lett till en nedrevidering av prognosen 2004–2006 över hushållens statliga och kommunala inkomster med ca 2 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 0,1 procent av BNP. De lägre inkomsterna innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande blir betydligt lägre än i Lönebildningsrapporten. Sparandet beräknas nu uppgå till 0,4 procent av BNP i år och 0,0 respektive 0,3 procent 2005 och 2006.

Tabell 2 Nuvarande prognos för Sverige jämfört med prognosen i Lönebildningsrapporten oktober 2004.

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2004		2005		2006	
	Dec.-04	Diff.	Dec.-04	Diff.	Dec.-04	Diff.
BNP	3,8	0,0	3,2	-0,1	2,8	0,0
Hushållens konsumtion	2,1	-0,1	2,7	-0,4	3,2	-0,2
Offentlig konsumtion	0,7	-0,4	1,4	-0,3	0,5	-0,1
Fasta bruttoinvesteringar	5,7	2,8	8,0	1,5	7,7	-0,6
Lagerinvesteringar ¹	-0,4	-0,1	0,4	0,0	0,0	0,1
Export	10,7	-0,2	7,3	-0,6	6,2	-0,2
Import	7,1	0,3	9,5	-0,4	7,7	-0,5
Antal arbetade timmar ²	0,0	-0,3	1,0	-0,1	1,2	0,0
Produktivitet i näringslivet ²	3,9	0,2	2,9	0,1	2,5	0,2
Produktionsgap ³	-0,6	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2
Sysselsättning	-0,4	0,1	0,6	0,0	1,0	-0,1
Öppen arbetslöshet ⁴	5,5	0,0	5,0	0,1	4,4	0,1
Timlön	3,2	-0,2	3,5	-0,1	3,8	0,0
KPI, årsgenomsnitt	0,5	0,0	1,1	-0,6	2,3	-0,2
UND1X, årsgenomsnitt	0,9	0,0	1,1	-0,2	1,6	-0,1
TCW-index ⁵	122,6	-3,0	122,6	-2,5	122,7	-1,9
Reporänta ⁶	2,00	0,0	2,50	-0,75	3,75	-0,50
10-årig statsobligationsränta ⁶	4,2	-0,4	4,7	-0,4	5,1	-0,3
Bytesbalans ⁷	6,4	-0,7	5,9	-0,9	5,2	-0,7
Offentligt finansiellt sparande ⁷	0,4	-0,2	0,0	-0,6	0,3	-0,8

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² Kalenderkorrigerad. ³ Procent av potentiell BNP. ⁴ Procent av arbetskraften. ⁵ Nivå, vid årets slut. ⁶ Procent, vid årets slut. ⁷ Procent av BNP.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i Lönebildningsrapporten 2004. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

